

EXHIBIT

**ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ
ΣΤΟΥΣ
ΜΟΥΣΕΙΑΚΟΥΣ
ΧΩΡΟΥΣ;**

**ΣΥΝ-ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ,
ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗ
ΚΑΙ
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ
ΦΩΝΕΣ ΣΤΟ
“PHYGITAL”
ΜΟΥΣΕΙΟ**

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ

Αριθμός Έργου:	2023-1-CY01-KA220-ADU-000152821
Ακρωνύμιο Έργου:	ExhiBIT
Τίτλος Έργου:	Η Συν-επιμέλεια στο Phygital Μουσείο και η Δημιουργία Εναλλακτικών και Διαπολιτισμικών «Φωνών» για την Ανάπτυξη Συμπεριληπτικών και Βιώσιμων μουσείων
Τίτλος Αποτελέσματος:	Μια Νέα Εποχή στους Μουσειακούς Χώρους; Συν-επιμέλεια, Εκπροσώπηση και Εναλλακτικές Φωνές στο "Phygital" Μουσείο
Συντάκτες:	Citizens In Power (CIP), Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Εκπαίδευσης και Μάθησης (EELI), Αρχαία Λάρνακας - Φοίβος Σταυρίδης (LA-FS), Μουσείο Vesthimmerlands (VM)
Συμμετέχει:	Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου
Επιμελητής:	CIP Citizens in Power
Εγκρίθηκε από:	Όλους τους εταίρους
Περίληψη:	<p>Το παρόν ηλεκτρονικό βιβλίο πραγματεύεται την ανάγκη μετασχηματισμού των μουσειακών χώρων σε χώρους συμπεριληπτικούς, ενώ παράλληλα προτείνει τη χρήση της προσέγγισης της συν-επιμέλειας εκθέσεων (αγγ. co-curation) ή της επιμέλειας εκθέσεων από τους πολίτες (αγγ. citizen curation) μέσω της ανάπτυξης ενός υβριδικού ή "phygital" (physical και digital – φυσικού και ψηφιακού) εργαλείου, της εφαρμογής του "ExhiBIT". Εστιάζοντας στη μετα-πανδημική εποχή, διερευνά τις συμμετοχικές πρακτικές οι οποίες εγείρουν μεγαλύτερη εμπλοκή και έχουν τη δυνατότητα να διευρύνουν την προσβασιμότητα και να ενισχύσουν τη συνάφεια των μουσείων ανάμεσα σε πιο ποικίλα κοινά. Οι γνώσεις και οι δέες που συλλέχθηκαν από τα Ανοικτά Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους (Museum Open Forums - MoF) που πραγματοποιήθηκαν στη Δανία, την Ελλάδα και την Κύπρο, σκιαγραφούν τις διαφορετικές ανάγκες και προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι επαγγελματίες του τομέα αυτού σχετικά με το ζήτημα της εμπλοκής του κοινού, της συμπεριληπτικής εκπροσώπησης και της χρήσης των υβριδικών ή "phygital" λύσεων, ενώ παράλληλα διαφωτίζουν τις πολιτισμικές αντιλήψεις των υποεκπροσωπούμενων κοινοτήτων.</p>

Πρωταρχικός στόχος είναι η ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών του τομέα σχετικά με την αξία των πρακτικών συμπεριληπτικής επιμέλειας και τις δυνατότητες των "phygital" λύσεων. Στόχος του βιβλίου είναι να εμπνεύσει τους επαγγελματίες των μουσείων να υιοθετήσουν τις πρακτικές της συν-επιμέλειας, να εκδημοκρατίσουν τον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς και να καλλιεργήσουν την αίσθηση του «ανήκειν» σε όλους τους επισκέπτες των μουσείων.

Λέξεις-κλειδιά:

Συν-επιμέλεια εκθέσεων, επιμέλεια εκθέσεων από τους πολίτες, μουσεία χωρίς αποκλεισμούς, συμπεριληπτικά μουσεία, υποεκπροσωπούμενες κοινότητες, περιθωριοποιημένες κοινότητες, πολιτιστική κληρονομιά, Phygital, πολυφωνία, κοινωνική βιωσιμότητα, εκθέματα με γνώμονα την κοινότητα, δημοκρατικοί χώροι, ανοιχτά φόρουμ σε μουσειακούς χώρους, συμμετοχή του κοινού, στρατηγικές δέσμευσης

Αναφέρετε ως:

CIP (ed.) (2024) *Μια Νέα Εποχή στους Μουσειακούς Χώρους*; Συν-επιμέλεια, Εκπροσώπηση και Εναλλακτικές Φωνές στο Phygital Μουσείο, Έργο "ExhiBIT", Κοινοπραξία του Έργου "ExhiBIT". Προσβάσιμο στη διεύθυνση <https://exhibitproject.com>

Πνευματικά
Δικαιώματα

Creative Commons — Attribution 4.0 International — CC BY 4.0

Δήλωση Αυθεντικότητας

Το παρόν παραδοτέο περιέχει πρωτότυπο, αδημοσίευτο υλικό, εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά. Η αναγνώριση του προηγούμενως δημοσιευμένου υλικού και του έργου άλλων ατόμων έχει γίνει μέσω της χρήσης κατάλληλου συστήματος παραπομπών, παράθεσης ή και των δύο.

ΔΗΛΩΣΗ ΑΠΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΥΘΥΝΩΝ

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το περιεχόμενο του παρόντος εγγράφου αντικατοπτρίζει τις απόψεις μόνο των συγγραφέων, και όχι απαραίτητα τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ευρωπαϊκού Εκτελεστικού Οργανισμού για την Υγεία και τον Ψηφιακό τομέα (HaDEA). Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες γι' αυτές. Αριθμός Έργου: 2023-1-CY01-KA220-ADU-000152821.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ	2
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	6
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ	8
ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	17
...στο αναπάντεχο!	17
ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ “ExhibIT”;	21
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	22
ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΑΝΔΗΜΙΚΕΠΟΧΗ	27
Εισαγωγικές Απόψεις: Εμπλοκή του Κοινού στην Εποχή μετά την Πανδημία του COVID-19, Συμμετοχή και Ψηφιακή Υβριδικότητα	27
Καινοτόμες και υβριδικές πρακτικές εμπλοκής σε Μουσειακούς Χώρους.....	29
Ψηφιοποίηση και χρήση τεχνολογικά βελτιωμένων πρακτικών για την προσέλκυση επισκεπτών	29
Η ανάγκη για ψηφιακή αναβάθμιση των δεξιοτήτων και άλλοι περιορισμοί στις τεχνολογικές λύσεις.....	33
Συμπερίληψη, Συμμετοχή και Επιμέλεια από τους Πολίτες (αγγ. Citizen Curation) σε Μουσειακούς Χώρους.	35
Η σημασία των αφηγήσεων.....	37
Ο Πολίτης-Επιμελητής: διαχείριση της ποικιλομορφίας των εμπειριών και της εκπροσώπησης στους υβριδικούς μουσειακούς χώρους.....	39
ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ	46
Εμπλοκή του Κοινού: Η αξία της συμμετοχής	50
Εκπροσώπηση και Συμπερίληψη	50
Συμμετοχικές προσεγγίσεις για βιώσιμους Μουσειακούς Χώρους	54
Τα μουσεία ως καινοτόμοι και δημοκρατικοί χώροι μάθησης.....	60

Η εμπλοκή της κοινότητας στα Μουσεία: Η περίπτωση της Ελλάδας	61
Κοινοτική Διαμεσολάβηση	61
Η διάσταση του φύλου	62
Αναπηρίες: η περίπτωση του αυτισμού	64
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ, ΕΝΕΡΓΟΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΥΣΕΙΟERLAN	67
Εμπλοκή των Πολιτών μέσω ενός κινητού μουσείου	67
Πολιτιστική κληρονομιά για τους νεαρότερους πολίτες της πόλης – δημιουργία μιας σχολικής υπηρεσίας	68
Οι έφηβοι σχεδιάζουν για θέματα που αφορούν την πολιτιστική κληρονομιά	70
Ψηφιακή προβολή της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς	73
Εναλλακτικές φωνές	74
Εναλλακτικοί Εμπειρογνώμονες	74
Το έργο Livø - δίνοντας φωνή στους ανεπιθύμητους	75
ΑΝΟΙΚΤΑ ΦΟΡΟΜ ΣΕ ΜΟΥΣΕΙΑΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ.....	79
Μουσεία και Κοινότητες: μια διαλογική σχέση μεταξύ του πολιτισμού, της συμμετοχής, της εκπροσώπησης και τις αφηγήσεις	79
Τα Ανοιχτά Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους στο επίκεντρο	81
Μουσείο Vesthimmerlands.....	81
Citizens in Power, Λευκωσία, Κύπρος	85
Ινστιτούτο Ευρωπαϊκής Εκπαίδευσης, Ρέθυμνο, Κρήτη	89
Αρχαία Λάρνακας – Φοίβος Σταυρίδης, Λάρνακα, Κύπρος.....	92
Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου (ΤΕΠΑΚ), Λεμεσός	96
Μετά το πέρας των Ανοιχτών Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους.....	102
ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ ΜΟΥΣΕΙΩΝ: ΦΥΤΟΛΟΓΙΚΗ &	108
ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ ΣΤΟΥΣ ΜΟΥΣΕΙΑΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣGITAL” ΛΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΦΩΝΕΣ	108
Ψηφιακά υποστηριζόμενος διάλογος και αφήγηση ιστοριών	108
Οι Ψηφιακές Τεχνολογίες ως διεπαφή επικοινωνίας	108

«Τεχνολογίες της παρουσίας»	109
Εμβυθιστική Αφήγηση Ιστοριών	110
Προοπτικές όσον αφορά την προσέγγιση της επιμέλειας εκθέσεων από τους πολίτες (αγγ. citizen curation) που ακολουθεί το έργο “Exhibit” και την συμπεριληπτική εκπροσώπηση όλων των φωνών στις αντιλήψεις σχετικά με πολιτιστικά ζητήματα.	111
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	115
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	117

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1: Θετικές αλλαγές στους μουσειακούς χώρους στον απόηχο της πανδημίας	28
Σχήμα 2. Η αξία των αφηγήσεων και της αφήγησης ιστοριών στα μουσεία	37
Σχήμα 3. Ο Κοινωνικός Ρόλος των Μουσείων.	49
Σχήμα 4. Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης	52
Σχήμα 5. Τα μουσεία ως κοινωνικοί κόμβοι.	54
Σχήμα 6. Θεμελιώδεις Αρχές των Συμμετοχικών Προσεγγίσεων	55
Σχήμα 7. Κοινωνικά Βιώσιμα Μουσεία.	57
Σχήμα 8. Στρατηγικές εμπλοκής του κοινού.	59
Σχήμα 9. Τα μουσεία ως χώροι δημοκρατικής μάθησης.	60
Σχήμα 10. Συν-επιμέλεια εκθέσεων ανταποκρινόμενη στις ανάγκες των Ατόμων με Αναπηρία: Η περίπτωση του αυτισμού	64
Σχήμα 11. Το τροχόσπιτο-μουσείο του Μουσείου Vesthimmerland, Φωτογραφία: www.voreskulturav.dk	68
Σχήμα 12. Η εικόνα παρουσιάζει το βιβλιαράκι του μουσείου με την ονομασία «Κλειδί Πολιτισμού» για το 2023-2024, το οποίο περιλαμβάνει εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά νηπιαγωγείου και δημοτικού σχολείου, Φωτογραφία: Kim Callesen, Μουσείο Vesthimmerland.	69
Σχημα 13. Εγχειρίδιο βέλτιστων πρακτικών με θέμα την «Εκπαίδευση σε Μουσειακούς Χώρους για Παιδιά με Ειδικές Ανάγκες», Φωτογραφία: Kim Callesen, Μουσείο Vesthimmerland.	70
Σχήμα 14. Οι μαθητές χωρίστηκαν σε μικρότερες «ομάδες σχεδιασμού» και το ομαδικό πνεύμα ενισχύθηκε με τη δημιουργία ονόματος, λογότυπου και συνθήματος της ομάδας, Φωτογραφία: Gorm-Branderup.dk	72

Σχήμα 15. Το έργο πλαισιώθηκε ως διαγωνισμός μεταξύ των ομάδων σχεδιασμού, ο οποίος οδήγησε σε μια μεγάλη τελική εκδήλωση, στην οποία τα παιδιά παρουσίασαν τις ιδέες τους ενώπιον μιας κριτικής επιτροπής αποτελούμενης από πολιτικούς, διευθυντές μουσείων και ενδιαφερόμενους φορείς, Φωτογραφία: Gorm-Braderup. Dk.....	73
Σχήμα 16. Η εικόνα παρουσιάζει έναν διαδραστικό χάρτη, όπου μπορείτε να κάνετε κλικ στα επισημασμένα σημεία και να βρείτε εικόνες, κείμενα και άλλες πληροφορίες σχετικά με τον Δήμο Vesthimmerland, Φωτογραφία: Μουσείο Vesthimmerland.	74
Σχήμα 17. Η φωτογραφία του Oluf, ο οποίος πέρασε επτά χρόνια στις φυλακές του νησιού Linnø πριν αποφυλακιστεί, αλλά σημαδεύτηκε για όλη του τη ζωή και έφυγε έχοντας επίσης σημάδια στην ψυχή του, Φωτογραφία: 'The Island of Deviants'.....	75
Σχήμα 18. Εικόνα από το εξώφυλλο του βιβλίου "The Island of Deviants" των Duedahl και Hagstrup Maria Clement, Φωτογραφία: Μουσείο Vesthimmerland.	76
Σχήμα 19. Προβληματισμοί και βασικοί τομείς εστίασης μετά την ολοκλήρωση των Ανοικτών Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους που διοργανώθηκαν στο πλαίσιο του έργου "Exhibit", στην Κύπρο, την Ελλάδα και τη Δανία.	105

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Γκαλερί, Βιβλιοθήκες, Αρχεία και Μουσεία (αγγ. Galleries, Libraries, Archives, and Museums - GLAMs)

Οι γκαλερί, οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία είναι ιδρύματα που αποσκοπούν στη διατήρηση, την επιμέλεια και τη διάδοση της γνώσης, του πολιτισμού και της τέχνης. Μια γκαλερί είναι ένας χώρος για την έκθεση και συχνά για την πώληση έργων τέχνης. Οι γκαλερί ξυπηρετούν επίσης το κοινό ως χώροι οι οποίοι προσφέρονται για την προώθηση του καλλιτεχνικού διαλόγου. Οι βιβλιοθήκες προσφέρουν πρόσβαση σε συλλογές βιβλίων, χειρογράφων, περιοδικών ή εφημερίδων. Είναι χώροι αφιερωμένοι στην έρευνα και τη μάθηση. Τα αρχεία διατηρούν, συντηρούν και αποθηκεύουν έγγραφα που έχουν ιστορική αξία και τα διατηρούν διαθέσιμα στο κοινό για μελλοντική μελέτη. Τα μουσεία, ομοίως, συλλέγουν, μελετούν, αποθηκεύουν, συντηρούν και εκθέτουν αντικείμενα τέχνης, με σκοπό τη διατήρηση της γνώσης, την εκπαίδευση του κοινού όσον αφορά ιστορικά και αρχαιολογικά θέματα, θέματα που αφορούν την πολιτιστική κληρονομιά, την τέχνη καθώς και άλλα παρόμοια θέματα που σχετίζονται με την ανθρώπινη κουλτούρα και τον πολιτισμό.

Επιμέλεια

Η επιμέλεια είναι η δράση ή η διαδικασία επιλογής, οργάνωσης, φροντίδας και προβολής αντικειμένων σε μια συλλογή που εμφανίζεται σε εκθέσεις, καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, προγράμματα, διαδικτυακό περιεχόμενο, εμπορεύματα και πληροφορίες, και συνήθως αποτελεί μια δραστηριότητα η οποία διεξάγεται από επαγγελματίες ή εμπειρογνώμονες, σε αντίθεση με τη συν-επιμέλεια ή την επιμέλεια (εκθέσεων) από τους πολίτες, η οποίες διαδικασίες περιλαμβάνουν την ενεργό συμμετοχή ατόμων τα οποία δεν είναι ειδικοί.

Συν-επιμέλεια (αγγ. Co-curation) και Επιμέλεια (Εκθέσεων) από τους Πολίτες (αγγ. Citizen Curation)

Η επιμέλεια από τους πολίτες είναι η πρακτική της συμμετοχής του κοινού στην διαδικασία επιμέλειας που διεξάγει ένας πολιτιστικός οργανισμός, όπως ένα μουσείο, μια γκαλερί ή ένα αρχείο. Αναφέρεται στη συμμετοχή ατόμων οι οποίοι δεν είναι επαγγελματίες στη λήψη

επιμελητικών αποφάσεων σχετικά με την επιλογή, την ερμηνεία και την αναπαράσταση πολιτιστικού υλικού και διατάξεων για την επικοινωνία ιδεών και ιστοριών (Stoneman et al. 2021). Η Συν-επιμέλεια και η Επιμέλεια (Εκθέσεων) από τους Πολίτες είναι συχνά όροι που χρησιμοποιούνται αδιακρίτως στη βιβλιογραφία. Ωστόσο, μερικές φορές η συν-επιμέλεια μπορεί να σχετίζεται με τη διαδικασία που ακολουθούν οι διάφορες επιμελητικές ομάδες που συνεργάζονται για να παράγουν ένα αποτέλεσμα, ενώ η επιμέλεια (εκθέσεων) από τους πολίτες αναφέρεται αποκλειστικά στη συμμετοχή του κοινού στη διαδικασία επιμέλειας. Στα πλαίσια του έργου “Exhibit”, και κατ’ επέκταση στο παρόν ηλεκτρονικό βιβλίο, οι όροι «συν-επιμέλεια» και «επιμέλεια (εκθέσεων) από τους πολίτες» χρησιμοποιούνται για να αναφερθούν στην συμμετοχή του κοινού το οποίο αποτελείται από μη επαγγελματίες στον τομέα, με τη «συν-επιμέλεια» να αναφέρεται στη διαδικασία και τους «Πολίτες- Επιμελητές» στην ενεργό συμμετοχή του κοινού. Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι ο όρος «πολίτης» εδώ αναφέρεται σε ένα ενεργό μοντέλο συμμετοχής των πολιτών στα κοινά και όχι στο νόμιμο δικαίωμά τους να ανήκουν σε μια συγκεκριμένη χώρα (Debono 2021).

Η συμμετοχή των πολιτών σε επιμελητικές εργασίες συμβάλλει στον εκδημοκρατισμό της διαδικασίας επιμέλειας, αναδεικνύοντας ποικίλες και συχνά περιθωριοποιημένες φωνές και εμπειρίες. Η διαδικασία της επιμέλειας από τους πολίτες είναι επομένως μια δραστηριότητα συν-δημιουργίας η οποία αμφισβητεί την παραδοσιακή δομή της αρχής που διορίζει επαγγελματίες επιμελητές ως φύλακες της πολιτισμικής γνώσης, της οποίας οι επισκέπτες του μουσείου θα έχουν τον μονοδιάστατο ρόλο των απλών καταναλωτών.

ΛΟΑΤΚΙΑ+ (αγγ. LGBTQIA+):

Ένα ακρωνύμιο/ αρκτικόλεξο που προκύπτει από (και αντιπροσωπεύει) τα άτομα που είναι Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφιφυλόφιλοι, Τρανς, Κουήρ (αγγ. queer) ή Αναποφάσιστα, Διεμφυλικά (αγγ. Intersex) ή Ασεξουαλικά/ Αρομαντικά/ Άφυλα. Περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα σεξουαλικών προσανατολισμών, ταυτοτήτων φύλου και εκφράσεων. Το σύμβολο “+” περιλαμβάνει πρόσθετες ταυτότητες που ενδέχεται να μην αναφέρονται ρητά. Η εκδοχή του ακρωνυμίου που χρησιμοποιείται στο παρόν βιβλίο βασίζεται στις συγκεκριμένες πηγές που αναφέρονται, ωστόσο, ανεξάρτητα από τη διακύμανση που παρατηρείται, στοχεύει να συμπεριλάβει όλα τα μέλη της κοινότητας

Phygital

Ο αγγλικός όρος “Phygital” είναι ένας σύνθετος νεολογισμός που αποτελείται από δύο αγγλικά επίθετα, το “physical” και το “digital”, δηλαδή «φυσικό» και «ψηφιακό» αντίστοιχα.

Χρησιμοποιείται για να περιγράψει υβριδικές πρακτικές που συνδυάζουν ψηφιακά εργαλεία σε φυσικούς χώρους. Στο πλαίσιο των μουσείων και για τους σκοπούς του παρόντος βιβλίου, αναφέρεται στις συνδυασμένες ψηφιακές και φυσικές στρατηγικές που χρησιμοποιούνται για την ενίσχυση της παρουσίας του μουσειακού κοινού και της εμπειρίας που προσφέρουν οι μουσειακοί χώροι, των συλλογών και των ιστοριών (Debono 2021).

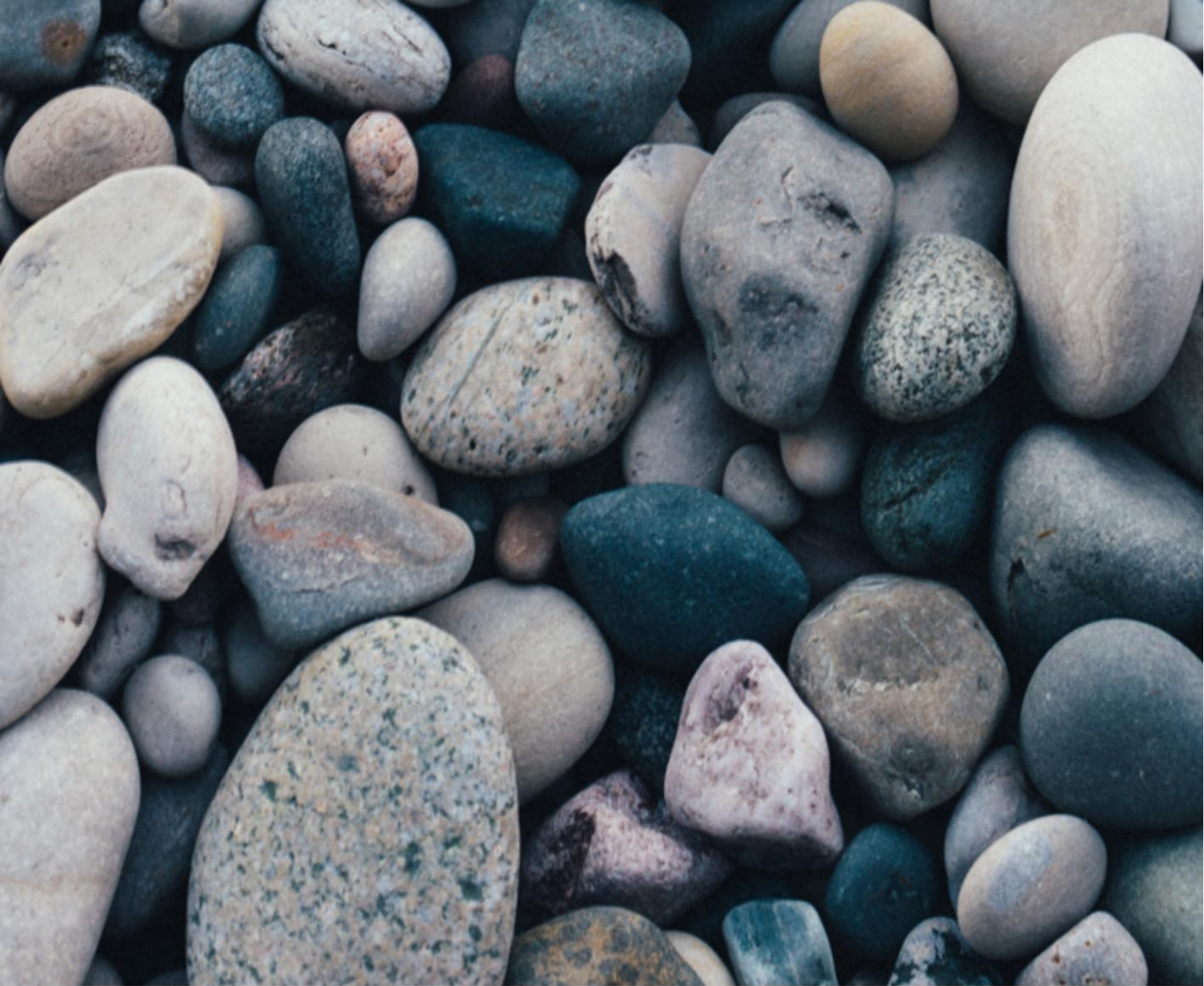
Βιωσιμότητα

Με την ευρύτερη έννοια, η βιωσιμότητα αναφέρεται στην ικανότητα διατήρησης ή υποστήριξης μιας διαδικασίας συνεχώς με την πάροδο του χρόνου, διασφαλίζοντας ότι οι πόροι του παρόντος χρόνου παραμένουν διαθέσιμοι για χρήση στο μακροπρόθεσμο μέλλον. Το έργο “ExhibIT” υποστηρίζει την ιδέα ότι η βιωσιμότητα ή η πολιτιστική βιωσιμότητα όσον αφορά τα μουσεία (μαζί με άλλες δράσεις που επιτρέπουν τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη) συνίσταται στην εφαρμογή πιο συμπεριληπτικών πρακτικών με σκοπό την προώθηση της αντιπροσώπευσης για το μεγαλύτερο μέρος κάποιας κοινότητας.

Πολυφωνία

Η πολυφωνία αναφέρεται στην παρουσία ή τη χρήση πολλαπλών φωνών ή προοπτικών σε εντός ενός συγκεκριμένου πλαισίου, μιας αφήγησης ή κάποιου λόγου. Είναι ένας όρος που υπογραμμίζει την συμπερίληψη και την αλληλεπίδραση διαφορετικών απόψεων, εμπειριών και αφηγήσεων. Η πολυφωνία αντιστέκεται στην κοινή πρακτική ορισμένων μουσείων ή στην ιδέα ότι τα μουσεία ευνοούν μια και μόνη έγκυρη οπτική γωνία.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΑΡΧΕΙΑ ΛΑΡΝΑΚΑΣ - ΦΟΙΒΟΣ ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

...στο αναπάντεχο!

Συντάκτης: Αρχαία Λάρνακας – Φοίβος Σταυρίδης

Σήμερα το απόγευμα, βρήκα τον εαυτό μου να δυσκολεύομαι να χαλαρώσω στην παραλία, έναν γραφικό όρμο ο οποίος αγκαλιάζεται από τους επιβλητικούς βράχους που βυθίζονται δραματικά στα καταγάλανα νερά από κάτω. Οι προσπάθειές μου να ξεκουραστώ διακόπηκαν από τα παράπονα ενός πατέρα από μια κοντινή οικογένεια, ο οποίος διαμαρτυρόταν για την ταλαιπωρία που τού προκαλούσαν τα βότσαλα και οι πέτρες, οι ακανόνιστοι βράχοι και τα φύκια της θάλασσας. Τα παράπονά του απευθύνονταν σε έναν άλλο λουόμενο, και δεν μπορούσα παρά να ακούσω την περιφρόνησή του για τα ίδια τα στοιχεία που έδιναν σε αυτή την παραλία την άγρια, αντίταση ομορφιά της.

Η ίδια η παραλία αποτελεί ένα θαύμα της φύσης, όπου το άρωμα των άγριων συκιών αναμειγνύεται με το άρωμα των σκίνων και την αλμυρή αύρα της θάλασσας. Μικρά ρυάκια γλυκού νερού ανάβλυζαν από τα βράχια, αψηφώντας την ασφυκτική κυπριακή ζέστη και ξηρασία. Ωστόσο, για τον άνθρωπο αυτό, η άγρια γοητεία της παραλίας είχε χαθεί, αφού είχε κυριευθεί από την προτίμησή του για τις υποτιθέμενες ανέσεις της σύγχρονης ζωής. Πράγματι, αυτή η παραλία δεν ήταν γι' αυτόν, ή ίσως αυτός δεν έπρεπε να είχε επισκεφθεί τη συγκεκριμένη παραλία.

Καθώς καθόμουν εκεί, οι σκέψεις μου περιπλανήθηκαν σε μια συζήτηση που είχα κάνει την προηγούμενη μέρα με ένα εντεκάχρονο αγόρι σε αυτή ακριβώς την παραλία. Η οικογένειά του είχε έρθει από τη Σουηδία για τέταρτη φορά, ελκυσμένη σε αυτό το μέρος του νησιού λόγω της ακατέργαστης ομορφιάς του. Η μητέρα του (η οποία μου είχε προσφέρει ευγενικά ένα ροδάκινο γύρω στις έντεκα το πρωί, αφού ανέκτησα το καπέλο της το οποίο είχε φυσήσει ο άνεμος) μου εξήγησε πώς προκύπτει η αγάπη τους για την περιοχή. Τα προηγούμενα χρόνια, οι γονείς της είχαν έρθει μαζί τους, αλλά φέτος είχαν επιχειρήσει να ταξιδέψουν στην Τουρκία. Το

αγόρι, που μιλούσε αγγλικά πιο καλά από τα δικά μου, περνούσε την ώρα του παρατηρώντας προσεκτικά τις πέτρες. Εξήγησε ότι ο παππούς του, ένας συνταξιούχος γεωλόγος, τον είχε διδάξει για τα διάφορα είδη πετρωμάτων, μαρμάρων και κρυστάλλων που συναντώνται στις νότιες ακτές της Κύπρου. Ο παππούς του είχε επίσης μοιραστεί μαζί του σκανδιναβικούς θρύλους για τη θάλασσα, τα πετρώματα και τους ηρωικούς πολεμιστές. Συνεπαρμένος από την ευγλωττία του και τη δική μου δασκαλίστικη φύση, αφηγήθηκα τις ιστορίες του Άδωνη και της Αφροδίτης, οι οποίοι, σύμφωνα με το μύθο, είχαν κάποτε περπατήσει σε αυτές τις ακτές. Εξήγησα την παράδοση της κατασκευής μικρών σκαφών από κεραμικά και ξύλο, τα οποία στόλιζαν με λουλούδια και τα άφηναν να πλέουν στη θάλασσα προς τιμήν του Άδωνη.

Η παραλία, αμετάβλητη από την προηγούμενη μέρα, φαινόταν ξαφνικά άβολη, όχι λόγω των φυσικών χαρακτηριστικών της, αλλά λόγω των αντιλήψεων που διαμορφώνονταν εξαιτίας των παραπόνων των λουομένων. Μου έκανε εντύπωση ότι η αληθινή ουσία ενός τόπου δεν συνίσταται στα φυσικά χαρακτηριστικά του, αλλά στο ενδιαφέρον που προκαλεί στο μάτι του επισκέπτη. Αυτό το ενδιαφέρον εδράζεται στις εμπειρίες τους και στις αφηγήσεις που κουβαλούν μαζί τους. Ακριβώς όπως και με τους μουσειακούς χώρους, οι οποίοι συχνά φαίνονται εχθρικοί και αποστειρωμένοι στους αμήτους σε αυτούς, μια μικρή αλλαγή προοπτικής, μια ιστορία, ένας παππούς και μια γιαγιά και ένα περίεργο παιδί μπορούν να μετατρέψουν το συνηθισμένο σε εκπληκτικό.

Τα μουσεία, όπως και αυτή η παραλία, μπορεί να φαίνονται τρομακτικά και αφιλόξενα σε πολλούς. Ωστόσο, μια μικρή αλλαγή στην προσέγγιση μπορεί να αποκαλύψει τα κρυμμένα θαύματά τους. Η παθιασμένη αφήγηση ιστοριών ενός μουσειολόγου, η συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων και η ενσωμάτωση προσωπικών ιστοριών μπορούν να δώσουν πνοή ζωής στους χώρους αυτούς. Ας φανταστούμε εργαστήρια στα οποία οι λειτουργοί των μουσείων και οι τοπικές υποεκπροσωπούμενες κοινότητες συναντιούνται προκειμένου να αναπτύξουν εφαρμογές που θα βοηθήσουν τα μουσεία να γίνουν πιο συμπεριληπτικά, επιτρέποντας την ψηφιακή και φυσική συν-επιμέλεια των εκθεμάτων. Αυτή η υβριδική ή «rhygital» προσέγγιση έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει συναρπαστικές, προσβάσιμες εμπειρίες ικανές να συγκινήσουν ένα πιο ευρύ κοινό.

Όπως το αγόρι από τη Σουηδία βρήκε τη μαγεία στις πέτρες αυτής της παραλίας μέσα από τις ιστορίες του παππού του, έτσι και τα μουσεία μπορούν να αποκτήσουν νέα ζωτικότητα μέσα από τις ιστορίες και τις συνεισφορές όσων τα επισκέπτονται. Είναι ακριβώς σε αυτές τις κοινές αφηγήσεις, στην ανάμειξη του παρελθόντος και του παρόντος στις οποίες βρίσκεται η πραγματική μαγεία. Ένας μουσειακός χώρος, όπως και μια παραλία, μετατρέπεται σε έναν

χώρο θαυμάτων, όπου το συνηθισμένο μεταμορφώνεται σε κάτι συναρπαστικό χάρη στην αλχημεία της ανθρώπινης επαφής και της αφήγησης ιστοριών.

Στην καρδιά κάθε μουσείου βρίσκεται μια ιστορία, μια αφήγηση υφασμένη από τα νήματα της ιστορίας, του πολιτισμού και της τέχνης. Ωστόσο, για να τιμήσουν πραγματικά αυτές τις ιστορίες, τα σύγχρονα μουσεία οφείλουν να αγκαλιάσουν τις φωνές εκείνων που τις βιώνουν. Η συν-επιμέλεια, μια συνεργατική διαδικασία στην οποία συμμετέχουν τοπικές κοινότητες και λειτουργοί των μουσείων, δίνει ζωή στους μουσειακούς χώρους, καθιστώντας τους πιο συμπεριληπτικούς και αναπαριστώντας ποικίλες εμπειρίες.

Η συν-επιμέλεια μετατρέπει τα μουσεία από στατικά αποθετήρια σε δυναμικούς χώρους διεξαγωγής πολιτιστικού διαλόγου. Με τη συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων, ιδίως εκείνων που υποεκπροσωπούνται, τα μουσεία μπορούν να διασφαλίσουν ότι οι εκθέσεις τους θα έχουν μεγαλύτερη απήχηση στο σύνολο των επισκεπτών. Αυτές οι συνεργασίες φέρνουν στο φως ιστορίες που διαφορετικά θα μπορούσαν να παραμείνουν ανείπωτες, εμπλουτίζοντας την αφήγηση του μουσείου με τα στοιχεία της αυθεντικότητας και της ποικιλομορφίας. Η συνεργασία μεταξύ των εργαζομένων στα μουσεία και των μελών της κοινότητας ενισχύει την αίσθηση της ιδιοκτησίας και του ανήκειν, δημιουργώντας εκθέσεις που αντικατοπτρίζουν πραγματικά τη συλλογική μνήμη και την ταυτότητα των ανθρώπων.

Τα εργαστήρια διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο σε αυτή τη μετασχηματιστική διαδικασία. Με τη διοργάνωση εργαστηρίων τα οποία φέρνουν σε επαφή τους εργαζόμενους στα μουσεία, τις τοπικές κοινότητες και τους πολίτες, οι μουσειακοί χώροι μπορούν να αξιοποιήσουν έναν ευρύ πλούτο γνώσεων και προοπτικών. Τα εργαστήρια αυτά παρέχουν μια πλατφόρμα για τη διεξαγωγή διαλόγου, επιτρέποντας στα άτομα που συμμετέχουν να μοιραστούν τις εμπειρίες, τις γνώσεις και τις ιδέες τους. Παράλληλα, τα εργαστήρια αυτά διευκολύνουν τη διαδικασία της συν-επιμέλειας εκθεμάτων τα οποία δεν είναι μόνο συμπεριληπτικά αλλά είναι ταυτόχρονα και βαθειά προσωπικά και ελκυστικά. Σε αυτούς τους συνεργατικούς χώρους, οι παραδοσιακές διαχωριστικές γραμμές μεταξύ του επιμελητή και της κοινότητας καταργούνται, δίνοντας αφορμή για τη διαμόρφωση ενός κοινού οράματος.

Στην ψηφιακή εποχή, η τεχνολογία προσφέρει νέους δρόμους για τη συμμετοχικότητα στους μουσειακούς χώρους μέσω της συν-επιμέλειας εκθέσεων. Η ανάπτυξη εφαρμογών που επιτρέπουν τη συμμετοχή της κοινότητας στην επιμέλεια εντός των μουσειακών χώρων αποτελεί σημαντική καινοτομία. Οι εφαρμογές αυτές μπορούν να χρησιμεύσουν ως ψηφιακοί καμβάδες όπου τα μέλη της κοινότητας μπορούν να συνεισφέρουν τις ιστορίες, τα αντικείμενα και τις γνώσεις τους. Αυτή η υβριδική ή «phygital» προσέγγιση διασφαλίζει ότι η μουσειακή

εμπειρία είναι προσβάσιμη σε όλα τα άτομα, υπερβαίνοντας τυχόν γεωγραφικούς και φυσικούς φραγμούς. Με την ενσωμάτωση ψηφιακών εργαλείων εντός των φυσικών μουσειακών χώρων, τα μουσεία μπορούν να δημιουργήσουν διαδραστικές και εμπυθιστικές εμπειρίες ικανές να προσελκύσουν ένα ευρύτερο κοινό.

Η δημιουργία τέτοιων εφαρμογών θα πρέπει να αποτελέσει μια συνεργατική προσπάθεια. Η συμμετοχή των εργαζομένων στα μουσεία, των τοπικών κοινοτήτων και των πολιτών στη διαδικασία ανάπτυξης διασφαλίζει ότι η εφαρμογή ανταποκρίνεται στις ποικίλες ανάγκες και προτιμήσεις των χρηστών της. Αυτή η διαδικασία συν-δημιουργίας και συν-επιμέλειας δεν βελτιώνει μόνο τη λειτουργικότητα και τη χρηστικότητα της εφαρμογής αλλά ενισχύει επίσης τους δεσμούς μεταξύ του μουσείου και της κοινότητάς του.

Η συν-επιμέλεια συνιστά έναν ισχυρό καταλύτη για τη συμμετοχικότητα στα σύγχρονα μουσεία. Με τη συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων και των εργαζομένων στα μουσεία στη διαδικασία ανάπτυξης εργαστηρίων και ψηφιακών εφαρμογών, τα μουσεία μπορούν να δημιουργήσουν χώρους οι οποίοι δεν είναι μόνο συμπεριληπτικοί αλλά ταυτόχρονα και δυναμικοί, διαθέτοντας τα μέσα ώστε ν' αντανakλούν τη συλλογική ανθρώπινη εμπειρία. Σε αυτούς τους συν-επιμελημένους χώρους, το παρελθόν και το παρόν συγκλίνουν, παρουσιάζοντας ένα πλούσιο μωσαϊκό από ιστορίες οι οποίες εμπνέουν, εκπαιδεύουν και ενώνουν.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ “ExhiBIT”;

C.I.P. Citizens in Power

Το έργο “ExhiBIT” καταπιάνεται με το δυσάρεστο γεγονός ότι οι επισκέπτες των ευρωπαϊκών μουσείων δεν αντανακλούν την ποικιλομορφία που υπάρχει μεταξύ των κοινοτήτων εντός της ΕΕ. Οι μετανάστες, οι εθνοτικές και θρησκευτικές μειονότητες και τα άτομα που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙΑ+ κοινότητα φαίνεται να υποεκπροσωπούνται σε μεγάλο βαθμό σε τέτοιους χώρους (Salgado 2022), παρ’ όλες τις προσπάθειες που καταβάλλονται σε επίπεδο ΕΕ να καταστούν οι μουσειακοί χώροι προσβάσιμοι, φιλικοί και συναφείς με όλους (Salonlahti et al. 2022, NEMO 2023). Ζητήματα εκπροσώπησης σε όλους τους τομείς, αλλά κυρίως στον χώρο του πολιτισμού, εξακολουθούν να υφίστανται και απαιτούν στοχευμένη δράση.

Το έργο “ExhiBIT” είναι εδώ για να συμβάλει και να προωθήσει την αναδιαμόρφωση των πρακτικών συμμετοχής και εμπλοκής του κοινού που ακολουθούν οι μουσειακοί χώροι και να ανταποκριθεί στις ανάγκες και τα συμφέροντα των κοινοτήτων και των ατόμων στα οποία προσφέρονται λιγότερες ευκαιρίες συμμετοχής σε πολιτιστικές δραστηριότητες και τα οποία συχνά δεν εκπροσωπούνται επαρκώς στις κυρίαρχες πολιτιστικές αφηγήσεις που επικρατούν στα μουσεία στην Ευρώπη. Με γνώμονα αυτό, το έργο στοχεύει στη διεύρυνση της ενεργού συμμετοχής του κοινού και στη δημιουργία περιβαλλόντων χωρίς αποκλεισμούς, προσκαλώντας τις κοινότητες αυτές και τα άτομα που ανήκουν σε αυτές να λάβουν μέρος, από κοινού με τους εργαζόμενους στους μουσειακούς χώρους, στη συνδιαμόρφωσή τους στη βάση των υβριδικών ή “phygital” προσεγγίσεων οι οποίες ανταποκρίνονται καλύτερα στις πολιτιστικές τους ανάγκες. Στον πυρήνα του, το “ExhiBIT” αντιπροσωπεύεται από μια εφαρμογή, η οποία προσφέρει μια πλατφόρμα η οποία προάγει την ψηφιακά ενισχυμένη πολυφωνία στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Κάθε χρήστης, ανεξάρτητα από το κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό υπόβαθρο ή την προέλευσή του, μπορεί να επιμεληθεί πολιτισμικά αντικείμενα και να ενσωματώσει τις δικές του συναισθηματικές αντιλήψεις, ερμηνείες και πολιτισμικές παρατηρήσεις στις πολιτιστικές αφηγήσεις. Μια τέτοια διαδικασία έχει ως στόχο να δώσει την ευκαιρία στην ποικιλομορφία των κοινοτήτων που απαρτίζουν τον

κοινωνικό μας ιστό να αποκαταστήσουν τις παρερμηνείες που επικρατούν και να αποτελέσουν ενεργό κινητήριο δύναμη για την προώθηση του πολιτισμικού διαλόγου για της κοινωνικής ένταξης.

Το “ExhibIT” αναγνωρίζει ότι η μεταπανδημική μας πραγματικότητα απαιτεί μια υβριδική λύση (τόσο ψηφιακή όσο και φυσική) για την εμπλοκή του κοινού στα πολιτιστικά δρώμενα (Debono 2021), ειδικά όσον αφορά τα μικρά και μεσαίου μεγέθους μουσεία τα οποία έδειξαν αδυναμία πλήρους ένταξης στη διαδικασία ψηφιακού μετασχηματισμού, ακόμη και εν μέσω των περιορισμών λόγω της πανδημίας του COVID-19, οι οποίες απαίτησαν απομακρυσμένη αλληλεπίδραση (ICOM 2021, NEMO 2021). Ως εκ τούτου, η ανάπτυξη της εφαρμογής “ExhibIT” στοχεύει στα μικρά και μεσαία μουσεία σε όλες τις χώρες εταίρους, με στόχο την ενσωμάτωση του στοιχείου της διαφορετικότητας ως προς την εκπροσώπηση και τη διαδικασία της μάθησης ως μέρος του ιστού των καθημερινών πρακτικών των μουσείων. Μέσω αυτής της προσέγγισης, το έργο “ExhibIT” στοχεύει στην προώθηση των μουσειακών χώρων ως καινοτόμων χώρων μάθησης και παράλληλα ως κοινωνικών χώρων, όπου οι περιθωριοποιημένες κοινότητες συνδημιουργούν εκθέσεις μέσω της εφαρμογής “ExhibIT” και μέσω μιας διαδικασίας μετασχηματιστικής μάθησης, και έχουν παράλληλα τη δυνατότητα να ανακαλύψουν εκ νέου την κοινή πολιτισμική τους κληρονομιά, να προωθήσουν ποικίλες προοπτικές και να συμμετάσχουν σε δημοκρατικούς διαλόγους που ενισχύουν την κοινωνική συνοχή, τη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά και την ανθεκτικότητα απέναντι στην κοινωνική αλλαγή.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η κοινοπραξία του έργου “ExhibIT” θα ήθελε να εκφράσει την ευγνωμοσύνη της σε όλους τους εμπειρογνώμονες και γενικά σε όλους όσους συμμετείχαν στα Ανοιχτά Φόρουμ σε Μουσεία στην Κύπρο, την Ελλάδα και τη Δανία. Η συμβολή σας ήταν πολύτιμη και η καθοδήγησή που παρείχατε ήταν καθοριστικής σημασίας για την σύνταξη του παρόντος ηλεκτρονικού βιβλίου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
CITIZENS IN POWER

Το παρόν βιβλίο έχει ως στόχο να ευαισθητοποιήσει τους επαγγελματίες των μουσείων σχετικά με την αξία των “phygital” στρατηγικών με σκοπό τη διεύρυνση της συμμετοχής των επισκεπτών στη μεταπανδημική εποχή και την προσέγγιση της επιμέλειας (εκθέσεων) από τους πολίτες (αγγ. citizen curation), όχι μόνο μετασηματίζοντας τη συνάφεια της τρέχουσας πολιτισμικής εμπειρίας που προσφέρεται για περιθωριοποιημένες ή υποεκπροσωπούμενες ομάδες, αλλά ταυτόχρονα προσφέροντας χώρο για εναλλακτικές αφηγήσεις που προκύπτουν μέσα από τις συλλογές, προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης μουσείων χωρίς κοινωνικούς αποκλεισμούς. Το βιβλίο αυτό συνιστά το πρώτο βήμα σε μια διετή διαδικασία με στόχο τη διευκόλυνση του επαναπροσδιορισμού ή της αναδιαμόρφωσης των πρακτικών εμπλοκής και ενεργού συμμετοχής των επισκεπτών σε μουσειακούς χώρους, τόσο φυσικούς όσο και ψηφιακούς. Στην ουσία, το παρόν έγγραφο επιδιώκει να καταδείξει ότι με την αναβάθμιση του ρόλου του κοινού από παθητικό καταναλωτή του πολιτισμού, της πολιτιστικής κληρονομιάς και της τέχνης σε ενεργό συνεισφέροντα στις πολιτισμικές αφηγήσεις, καθιερώνοντας έτσι μια συμμετοχική και ποικιλόμορφη δημοκρατική θεώρηση του πολιτισμού, μπορεί να επιτευχθεί η βιωσιμότητα και η συμπερίληψη στους μουσειακούς χώρους.

Το Κεφάλαιο 2 με τίτλο **«Το Μέλλον των Μουσείων στη Μετα-πανδημική Εποχή»** προσφέρει ορισμένες αρχικές απόψεις όσον αφορά τον αντίκτυπο του κλεισίματος των μουσείων εξαιτίας της πανδημίας στον πολιτιστικό τομέα και συγκεκριμένα στον τομέα των μουσείων, και διερευνά το μέλλον των μουσείων ως φυσικών χώρων μέσω της επέκτασης της ανάπτυξης και εφαρμογής ψηφιακών εργαλείων ως μέσων διασφάλισης της δημόσιας αλληλεπίδρασης, της συμμετοχής και, ως εκ τούτου, της λειτουργίας τους. Υποστηρίζει τις υβριδικές ή “phygital” στρατηγικές, δηλαδή τον συνδυασμό ψηφιακών εργαλείων και υπηρεσιών με πρακτικές φυσικής εμπλοκής του κοινού. Με τον τρόπο αυτό, ανταποκρίνεται στην ανάγκη για διαμόρφωση πιο συμπεριληπτικών και εκπροσωπευτικών αφηγήσεων στους μουσειακούς χώρους, ενώ παράλληλα εισάγει το μοντέλο της επιμέλειας (εκθέσεων) από τους πολίτες (αγγ. citizen curation).

Το Κεφάλαιο 3, με τίτλο **«Το Μουσείο ως Κοινωνικός Χώρος»**, διερευνά την έννοια των μουσείων ως κοινωνικών χώρων οι οποίοι διευκολύνουν τη συμμετοχή της κοινότητας και προσφέρουν ευκαιρίες διά βίου μάθησης. Το κεφάλαιο αυτό εμβαθύνει στα οφέλη της

συμπερίληψης συμμετοχικών προσεγγίσεων στην μουσειακή εμπειρία και στην αξία του εκδημοκρατισμού των συναφών διαδικασιών και της προσφερόμενης γνώσης.

Σε συνέχεια του προηγούμενου κεφαλαίου, το κεφάλαιο 4, με τίτλο **«Συμμετοχή του Κοινού, Ενεργός Συμμετοχή και Μάθηση στο Μουσείο Vesthimmerland»**, χρησιμοποιεί δραστηριότητες που διοργανώνονται από το Μουσείο Vesthimmerland (VM) ως παράδειγμα για να δείξει πώς ένα από τα μικρότερα επιδοτούμενα από το κράτος μουσεία της Δανίας, έχει εργαστεί στρατηγικά για τη συμμετοχή των πολιτών, την ενεργό συμμετοχή και την εκπροσώπηση στους μουσειακούς χώρους.

Το κεφάλαιο 5, με τίτλο **«Ανοιχτά Φόρουμ σε Μουσεία: Μια Τοπική και Εθνική Προοπτική»** παρουσιάζει πληροφορίες από τα Ανοιχτά Φόρουμ σε Μουσεία που διοργανώθηκαν στο πλαίσιο του έργου “Exhibit” στη Δανία, την Ελλάδα και την Κύπρο. Τα φόρουμ συγκέντρωσαν επαγγελματίες που εργάζονται σε μουσειακούς χώρους αλλά και το ευρύτερο κοινό για να συζητήσουν ζητήματα που αφορούν τη συμμετοχή του κοινού, τις ψηφιακές στρατηγικές και εργαλεία και τη συμμετοχή και εκπροσώπησης χωρίς αποκλεισμούς εντός των μουσείων. Αν και αυτά τα γεγονότα αποτελούν μόνο την αρχή μιας πολυπόθητης και πολυαναμενόμενης συζήτησης σχετικά με τη σημασία της πολιτισμικής αφήγησης που προσφέρεται για τις κοινότητες και τις στρατηγικές που πρέπει να ακολουθούν τα μουσεία στη νέα εποχή στην οποία κυριαρχεί το “phygital” στοιχείο, εντούτοις προσέφεραν την ευκαιρία για την ανάπτυξη μιας διαλογικής σχέσης μεταξύ των επαγγελματιών του κλάδου και του απλού κοινού για την οριοθέτηση των αναγκών, των προκλήσεων και των ευκαιριών για εκπροσώπηση και συμπεριληπτικές διαδικασίες συν-δημιουργίας.

Το κεφάλαιο 6, υπό τον τίτλο **«Προς μια Νέα Εποχή στους Μουσειακούς Χώρους: Υβριδική ή “Phygital” Συν-επιμέλεια Εκθέσεων και Εναλλακτικές Φωνές»** ολοκληρώνεται προσφέροντας μια προοπτική για το μέλλον σχετικά με την ενσωμάτωση ψηφιακών εργαλείων και τη συνεργασία της κοινότητας για τη δημιουργία πιο συμπεριληπτικών και δυναμικών μουσειακών χώρων.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ ΣΤΗΝ ΜΕΤΑ-ΠΑΝΔΗΜΙΚΗ ΕΠΟΧΗ
CITIZENS IN POWER

2

Εισαγωγικές Απόψεις: Εμπλοκή του Κοινού στην Εποχή μετά την Πανδημία του COVID-19, Συμμετοχή και Ψηφιακή Υβριδικότητα

Σύμφωνα με την έρευνα “Museum Innovation Barometer” του 2021 (Museum Booster 2021), η πανδημία του COVID-19 έπληξε τον κόσμο των μουσείων όπως καμία άλλη κρίση στο παρελθόν. Ανά το παγκόσμιο, το σύνολο των πολιτισμικών χώρων που εμπίπτουν στην κατηγορία GLAMs, ακρωνύμιο το οποίο αναφέρεται στις Γκαλερί, τις Βιβλιοθήκες, τα Αρχεία και τα Μουσεία (αγγ. Galleries, Libraries, Archives, and Museums - GLAMs) γενικότερα ταυτόχρονα κλήθηκαν να τερματίσουν τις λειτουργίες τους και να κλείσουν τις πόρτες τους στο κοινό που εξυπηρετούσαν και στους επισκέπτες τους. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στην Ευρώπη, την οποία και χρησιμοποιούμε στο παρόν βιβλίο ως μέτρο σύγκρισης, ούτε ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος δεν είχε τέτοιου μεγέθους αντίκτυπο στην πολιτιστική σφαίρα, ακόμη και εν μέσω συναγερμών για βομβαρδισμούς και ελλείψεων σε πολλά είδη πρώτης ανάγκης (Museum Booster 2021). Εκτός από τις δραστικές οικονομικές απώλειες εισοδήματος που προκλήθηκαν από την κρίση της πανδημίας, οι συνθήκες εργασίας και η ψυχική ευεξία του προσωπικού των μουσείων επηρεάστηκαν επίσης σε πολύ μεγάλο βαθμό. Εφόσον τα μεγάλα ιδρύματα πλήχθηκαν από τις οικονομικές και ψυχικές συνέπειες της πανδημίας, τα μουσεία μικρού μεγέθους δέχτηκαν ακόμη μεγαλύτερα πλήγματα από την εν λόγω παγκόσμια κρίση (Museum Booster 2021, NEMO 2021). Δεδομένης της ακύρωσης εθνικών και τοπικών πολιτιστικών εκδηλώσεων και της μειωμένης ικανότητας των μουσείων και των πολιτιστικών ιδρυμάτων να εξυπηρετήσουν το κοινό τους, οι κοινότητες των πολιτών έχουν επηρεαστεί εξίσου, γεγονός το οποίο επέφερε σοβαρά πλήγματα στον ίδιο τον ιστό της κοινωνικής συνοχής παγκοσμίως (UNESCO 2020).

Η κρίση αυτή, ωστόσο, είχε και ορισμένα απροσδόκητα αποτελέσματα. Πιο συγκεκριμένα, η κρίση προώθησε κίνητρα εξέλιξης και αλλαγής και άνοιξε ευκαιρίες για τη βαθιά αναγνώριση της αναγκαιότητας της ψηφιοποίησης και της ενσωμάτωσης της χρήσης της τεχνολογικής καινοτομίας στον τομέα των Γκαλερί, των Βιβλιοθηκών, των Αρχείων και των Μουσείων (GLAMs). Με το κλείσιμο των φυσικών τους χώρων, τα μουσεία αναγκάστηκαν να ωθήσουν τις ομάδες τους να βρουν άλλους τρόπους για να συνεργαστούν με το κοινό τους πέρα από τα φυσικά τους τείχη και τα γεωγραφικά τους εμπόδια (The GLAMers 2023). Ψηφιακές

Σχήμα 1: Θετικές αλλαγές στους μουσειακούς χώρους στον απόηχο της πανδημίας

πλατφόρμες δημιουργήθηκαν, δοκιμάστηκαν και εφαρμόστηκαν με επιτυχία προκειμένου να καταστεί δυνατή η απομακρυσμένη εργασία και η πρόσβαση σε τέτοιους χώρους μέσω, για παράδειγμα, των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, των ζωντανών ροών, των διαδικτυακών συλλογών, των εικονικών περιηγήσεων, των podcast ή ακόμη και των βιντεοπαιχνιδιών (ICOM 2021). Το γεγονός αυτό συνεπάγεται μια ταχεία αναβάθμιση των δεξιοτήτων του προσωπικού των μουσείων. Παράλληλα με αυτό το κύμα ψηφιακών παροχών, τα μουσεία άρχισαν να σκέφτονται τρόπους με τους οποίους αυτά τα ψηφιακά εργαλεία θα μπορούσαν επίσης να ενισχύσουν τις ροές των εσόδων τους και τις στρατηγικές εμπλοκής του κοινού που ακολουθούν, ακόμη και μετά την παύση της λειτουργίας υπό το καθεστώς εγκλεισμού (Museum Booster 2021).

Οι εγκλεισμοί ή αλλιώς τα lockdown της εποχής της πανδημίας, επιβεβαίωσαν, επομένως, ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες αποτελούν βασικούς πόρους προς αξιοποίηση από τους μουσειακούς χώρους. Ωστόσο, ακόμη πιο σημαντική ήταν η επιβεβαίωση, ότι τα ψηφιακά μέσα ενισχύουν σε μεγάλο βαθμό τις δυνατότητες των μουσείων να διασφαλίσουν την επικράτηση των δημοκρατικών αρχών στον πολιτισμικό τομέα, μέσω της συμμετοχής και της πρόσβασης σε χώρους και εκδηλώσεις που αφορούν τον πολιτισμό και την πολιτιστική κληρονομιά (Garlandini 2021, Debono 2021). Οι ψηφιακές λύσεις που ενσωματώνουν διαδραστικά στοιχεία είχαν ήδη αρχίσει να αλλάζουν τη σχέση των μουσείων με το κοινό, στοιχείο το οποίο ενσωματώθηκε σε αυτά κατά τη διάρκεια της πανδημίας και της καθιέρωσης τόσο φυσικών όσο και ψηφιακών ακολούθων.

Κατέστη σαφές ότι το κοινό δεν είχε μόνο την

ικανότητα αλλά και την επιθυμία να συμβάλει στο πολιτιστικό περιεχόμενο με τον δικό του τρόπο και να εξελιχθεί από απλός καταναλωτής σε συν-δημιουργός (Kasiola and Metaxas 2023). Η συνειδητοποίηση αυτή, σε συνδυασμό με την ευρύτερη κριτική για την ανακριβή κοινωνική εκπροσώπηση στα μουσεία, τόσο όσον αφορά το προσωπικό όσο και ως προς τις συλλογές τους (Stoneman et al. 2021), προσφέρει περιθώρια ανάπτυξης των στρατηγικών που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα μουσεία για να αναπτύξουν χώρους χωρίς αποκλεισμούς και με αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα, οι οποίοι να εκφράζουν το κοινό που εξυπηρετούν. Μια γενική έκκληση για δράση στην Ευρώπη προτρέπει τα μουσεία να επανεξετάσουν τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να συμβάλουν καλύτερα στη διαφάλιση της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ισότητας εντός των κοινοτήτων τους (Chynoweth et al. (Eds) 2020).

Ως εκ τούτου, με βάση τις προϋπάρχουσες συζητήσεις σχετικά με την ανάγκη συμμετοχής και συμπεριληπτικής εκπροσώπησης στους μουσειακούς χώρους και την ανάγκη την οποία κατέδειξε η πανδημία για χρήση νέων υβριδικών λύσεων, ο συνδυασμός ψηφιακών εργαλείων ή υπηρεσιών με την ανάγκη φυσικής παρουσίας ή εναλλακτικών λύσεων στις φυσικές στρατηγικές, παρείχε σε ορισμένες συγκυρίες την ευκαιρία να επιτευχθεί ο στόχος της δημιουργίας μουσείων τα οποία είναι προσβάσιμα, συμπεριληπτικά, ποικιλόμορφα και βιώσιμα. Με άλλα λόγια, τα μουσεία τα οποία το έργο φιλοδοξεί να διομορφώσει είναι μουσεία τα οποία λειτουργούν και επικοινωνούν με τρόπο δεοντολογικό, επαγγελματικό και με τη συμμετοχή της κοινότητας, παρέχοντας ποικίλες εμπειρίες για εκπαίδευση, ψυχαγωγία, προβληματισμό και τη διάδοση της γνώσης, όπως αντικατοπτρίζεται στο όραμα του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων και στον νέο ορισμό του όρου «μουσείο» ο οποίος εισήχθη το 2022 (ICOM, 2022).

Καινοτόμες και υβριδικές πρακτικές εμπλοκής σε Μουσειακούς Χώρους

Ψηφιοποίηση και χρήση τεχνολογικά βελτιωμένων πρακτικών για την προσέλκυση επισκεπτών

Η εισαγωγή της ψηφιοποίησης και των τεχνολογικά βελτιωμένων πρακτικών στους μουσειακούς χώρους έχει συμβάλει κυρίως στην μεγιστοποίηση της εμπλοκής των επισκεπτών. Συγκεκριμένα, η χρήση τεχνολογίας Εκτεταμένης Πραγματικότητας (αγγ. Extended Reality - XR), όπως οι συσκευές Μεικτής Πραγματικότητας (αγγ. Mixed Reality – MR), Επαυξημένης Πραγματικότητας (αγγ. Augmented Reality – AR) και εικονικής πραγματικότητας (αγγ. Virtual Reality – VR), έχουν χρησιμοποιηθεί σε μουσεία και χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς για να ασκήσουν κάποια επιρροή στις εμπειρίες και να οδηγήσουν σε επιθυμητές συμπεριφορές μετά την εμπειρία της επίσκεψης, συμπεριλαμβανομένης της πρόθεσης των επισκεπτών να

επισκεφθούν ξανά έναν χώρο και να τον συστήσουν σε άλλα άτομα (Trunfio, Jung and Campana 2022).

Η έρευνα στον τομέα της τεχνολογίας στους μουσειακούς χώρους καταδεικνύει κυρίως το γεγονός ότι η Μεικτή Πραγματικότητα (MR), ή οι πιο υβριδικές μορφές τεχνολογίας Εκτεταμένης Πραγματικότητας (XR), ενδυναμώνουν τα μουσεία στην αποστολή τους για αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και εκπαίδευση, δημιουργώντας νέες συναρπαστικές εμπειρίες και συμπεριφορές σε διάφορα πλαίσια εφαρμογής, όπως ο τομέας της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και ο τομέας του τουρισμός και της φιλοξενίας (Trunfio, Jung and Campana 2022). Η Μεικτή Πραγματικότητα (MR) προσφέρει ευκαιρίες για την αναμόρφωση φυσικών χώρων και εκθέσεων πολιτιστικής κληρονομιάς σε μουσεία και άλλους χώρους έκθεσης ή/και προώθησης της πολιτιστικής κληρονομιάς (μνημεία, αρχαιολογικούς χώρους, έργα ζωγραφικής και εκθέσεις ιστορικών αντικειμένων). Οι φυσικοί αυτοί χώροι αξιοποιούν τα νέα τεχνολογικά πολυαισθητηριακά περιβάλλοντα μετατρέποντας την επίσκεψη στους πολιτιστικούς αυτούς χώρους σε μια σύνθετη, αισθητηριακή και συναισθηματική εμπειρία, επαναπροσδιορίζοντας έτσι τη σχέση μεταξύ των επισκεπτών και της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς εντός ενός απτού περιβάλλοντος (Trunfio, Jung and Campana, 2022). Οι συσκευές Μεικτης Πραγματικότητας (MR) ενισχύουν τη συμμετοχή των επισκεπτών εντός των μουσειακών χώρων, καθώς έχουν τη δυνατότητα να μεταμορφώσουν τις εμπειρίες τους και να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αυτά βιώνουν τον μη εικονικό (ή φυσικό) κόσμο, ενώ αμφισβητούνται στον παραδοσιακό τους ρόλο ως παθητικοί καταναλωτές πολιτιστικών αγαθών.

Όταν οι επισκέπτες αντιλαμβάνονται την αλληλεπίδραση με την τεχνολογία ως μια διαισθητική και διαδραστική διαδικασία, ποιες μορφές υβριδικών ή “phygital” πρακτικών μπορούν να βοηθήσουν στην επίτευξη, μπορούν να βιώσουν τις επισκέψεις τους στους μουσειακούς χώρους έχοντας ταυτόχρονα υψηλά επίπεδα γνωστικής εμπλοκής (Pallud 2017). Θα πρέπει να επισημανθεί ότι για να είναι η τεχνολογία Εκτεταμένης Πραγματικότητας (XR) πολύτιμη και αποτελεσματική, θα πρέπει να προσαρμόζεται στις ανάγκες των επισκεπτών των μουσείων και των ίδιων των μουσειακών χώρων και να ενισχύει τις εμπειρίες επίσκεψής τους αντί να τις αντικαθιστά και να αποτελεί πηγή απόσπασης της προσοχής (Shehade and Stylianiou-Lambert 2023). Η προσεκτική εξέταση της δεοντολογίας και της ακρίβειας ως προς το υλικό που δημιουργείται ή ως προς τους πόρους που χρησιμοποιούνται θα πρέπει να πληροί υψηλά πρότυπα για την αναδημιουργία των μουσειακών εμπειριών ως μια ολιστική πραγματικότητα, τόσο εντός όσο και εκτός των φυσικών τους χώρων (Shehade and Stylianiou-Lambert 2020).

Επομένως, η εμπλοκή των επισκεπτών μπορεί να αξιολογηθεί, με διαδραστικές τεχνολογίες και εύχρηστες “phygital” συσκευές, για να επηρεάσει και να συγκεντρώσει συναισθηματικές διαδικασίες, όπως η αυθεντικότητα και η γνωστική εμπλοκή, η οποία, με τη σειρά της, έχει τη δύναμη να επηρεάσει τη μαθησιακή εμπειρία.

Αυτά τα εργαλεία δημιουργούν δυναμικά, εμπυθιστικά περιβάλλοντα που προσελκύουν τους επισκέπτες και τους καλούν σε βαθύτερη αλληλεπίδραση με τα εκθέματα. Οι εκθέσεις χρησιμεύουν ως πλατφόρμες κοινωνικής εκπροσώπησης και πολιτιστικού διαλόγου, όπου η εμπλοκή με τα εκθέματα ενθαρρύνει τους επισκέπτες να διαμορφώσουν ατομικές απόψεις και πυροδοτεί συζητήσεις οι οποίες προάγουν μια βαθύτερη κατανόηση τόσο των ομοιοτήτων όσο και των διαφορών (NEMO 2016).

Με την ενσωμάτωση διαδραστικών τεχνολογιών και “phygital” συσκευών, οι χώροι αυτοί μπορούν να ενισχυθούν περαιτέρω προκειμένου να διασφαλιστεί ότι όλοι οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να μοιραστούν τις προοπτικές τους. Αυτά τα εργαλεία προωθούν τη συμμετοχικότητα για όλους τους επισκέπτες των μουσειακών χώρων, εμπλουτίζοντας έτσι τη συλλογική εμπειρία και εμβαθύνοντας την ανταλλαγή ιδεών και ιδεών εντός των εκθεσιακών χώρων.

Η Περίπτωση της Αρχαίας Ολυμπίας και η χρήση της Εκτεταμένης Πραγματικότητας (XR)

Η Microsoft, το Ολυμπιακό Μουσείο της Αθήνας, η startup εταιρεία Iconem, το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού και η δημιουργική εταιρεία A_DA έχουν συνεργαστεί στα πλαίσια του έργου με την ονομασία «Αρχαία Ολυμπία: Κοινός Τόπος» (αγγ. “Ancient Olympia: Common Grounds”) προκειμένου να αξιοποιήσουν τις τεχνολογικές εξελίξεις προς την επίτευξη του στόχου της ψηφιακής μεταφοράς των επισκεπτών στο 173 μ.Χ. για να περιηγηθούν στα αρχαία αξιοθέατα της Αρχαίας Ολυμπίας στην Ελλάδα (Barekyan και Peter 2023).

Το έργο παρήγαγε τα εξής αποτελέσματα:

- Τρισδιάστατες αναδημιουργίες των μνημείων της Αρχαίας Ολυμπίας οι οποίες συνοδεύονται από ιστορικές πληροφορίες, ηχητικό σχολιασμό και περιηγήσεις στη μορφή βίντεο.
- Μια εφαρμογή για κινητά τηλέφωνα η οποία προσέδωσε μια εμπειρία Επαυξημένης Πραγματικότητας (AR) στην ιστοσελίδα, μετατρέποντας έτσι τα μνημεία στην

πραγματική τους κλίμακα στο σπίτι, στον ίδιο το χώρο της Ολυμπίας ή οπουδήποτε βρίσκεται ο χρήστης.

- Το Microsoft HoloLens 2, μια εμπυθιστική έκθεση η οποία στεγάζει μια πολυαισθητηριακή περιήγηση, όπου ο επισκέπτης περιβάλλεται από αξιοθέατα, ήχους και εικονικά μνημεία, εντός ενός αθηναϊκού Μουσείου (Ολυμπιακό Μουσείο της Αθήνας 2024).

Σύμφωνα με τα λόγια του Volker Brett (2023), ο οποίος αναφέρεται στους Barekyan και Peter (2023: 45), «Το μεγάλο μου συμπέρασμα είναι πόσο σημαντικοί και ωφέλιμοι θα είναι αυτοί οι τύποι έργων στο μέλλον από μια εκπαιδευτική άποψη. Πρέπει να βρούμε τρόπους για να πραγματοποιηθούν περισσότερα τέτοια έργα. Πιστεύω ότι είναι σημαντικό τα πολιτιστικά ιδρύματα, οι ιστορικοί μνημειακοί χώροι και αξιοθέατα, οι κυβερνήσεις και η ιδιωτική βιομηχανία να συνεργαστούν για να διασφαλίσουν ότι αυτό το έργο γίνεται καλά και ότι είναι διαθέσιμο για χρήση στα πλαίσια των εκπαιδευτικών προγραμμάτων με τρόπο ο οποίος θα ενθουσιάσει και θα παρακινήσει τους μαθητές του μέλλοντος» (σε ελεύθερη μετάφραση).

Η Περίπτωση της «Βιβλιοθήκης για την Ανοχή» και η ψηφιακή αφήγηση ιστοριών ως εκπαιδευτικό εργαλείο κατά των προκαταλήψεων και των διακρίσεων.

Το Σπίτι της Άννας Φρανκ, σε συνεργασία με ειδικούς στον τομέα της Επαυξημένης Πραγματικότητας (AR) και τα εργαλεία των μέσων ενημέρωσης, ανέπτυξε μία εφαρμογή Επαυξημένης Πραγματικότητας υπό την ονομασία «Η Βιβλιοθήκη για την Ανοχή» (Anna Frank House 2021), με στόχο να ζωντανέψει την ιστορία και το έργο της Άννας Φράνκ, ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό την ευαισθητοποίηση σχετικά με τους κινδύνους που ενέχουν ο αντισημιτισμός, ο ρατσισμός και οι διακρίσεις. Το έργο χρησιμοποιεί προσωπικές μαρτυρίες και τη δύναμη που αυτές έχουν ως προς την επικοινωνία και την απήγηση μεταξύ του κοινού για να επηρεάσουν στάσεις και συμπεριφορές που είναι υπέρ της ανοχής, της αποδοχής της διαφοράς, της ελευθερίας, των ίσων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας (Barekyan and Peter 2023).

Σύμφωνα με τις συμβουλές του Bosman Charlotte, ο οποίος αναφέρεται στους Barekyan and Peter (2023: 47), «Μην ξεκινάτε απλώς με την ψηφιακή τεχνολογία, αλλά βεβαιωθείτε πρώτα ότι κάνετε κάποια έρευνα ανάμεσα στο κοινό σας και ότι δημιουργείτε κάτι που φέρνει αξία στα άτομα αυτά. Και αν διαπιστώσετε ότι ένας ιστότοπος, μια εφαρμογή, μια εμπειρία Εικονικής Πραγματικότητας ή ένα podcast είναι ο τρόπος για να το επιτύχετε αυτό, τότε κάντε το!» (σε ελεύθερη μετάφραση).

Η ανάγκη για ψηφιακή αναβάθμιση των δεξιοτήτων και άλλοι περιορισμοί στις τεχνολογικές λύσεις.

Στα μουσεία της Ελλάδας, της Ιταλίας, της Πορτογαλίας και άλλων ευρωπαϊκών χωρών, το χάσμα μεταξύ της επίσημης εκπαίδευσης και των αναγκών ψηφιακού αλφαριθμητισμού των επαγγελματιών των μουσείων έχει εντοπιστεί και αντιμετωπιστεί μέσω διαφόρων πρωτοβουλιών (Kameas and Polymeropoulou 2020). Έχει δοθεί έμφαση στη σημασία της ανάπτυξης ψηφιακών και μεταβιβάσιμων δεξιοτήτων, ώστε οι επαγγελματίες που εργάζονται στους μουσειακούς χώρους να γίνουν πιο ανθεκτικοί, δημιουργικοί, αποτελεσματικοί και προσαρμοστικοί απέναντι στις ψηφιακές προκλήσεις και τον ψηφιακό μετασχηματισμό και να καταστήσουν τα μουσεία αξιόπιστους θεσμούς στην υπηρεσία της κοινωνίας, παρέχοντας τη δυνατότητα πρόσβασης στον πολιτισμό σε όλους, και προωθώντας έτσι την ισότητα και την κοινωνική αλλαγή (Kameas and Polymeropoulou 2020).

Η τεχνολογία Εκτεταμένης Πραγματικότητας (XR) διαθέτει το πλεονέκτημα της εναλλακτικής παράδοσης περιεχομένου, της δυνατότητας προσαρμογής των μουσειακών εμπειριών και της συμμετοχής των επισκεπτών, ενώ αμφισβητεί παράλληλα τους περιορισμούς που ενδεχομένως να δημιουργούνται από την υιοθέτηση ψηφιακών συσκευών στο μουσειακό περιβάλλον. Παρόλο που ορισμένες πτυχές του ζητήματος τεκμηριώνονται καλά από πρόσφατες έρευνες και μελέτες – όπως η τεχνική πτυχή της ανάπτυξης της τεχνολογίας Εκτεταμένης Πραγματικότητας (XR), η απεικόνιση, η ψηφιοποίηση, η διαχείριση δεδομένων ή η εμπειρία και οι αντιλήψεις των επισκεπτών για τα έργα που εκτίθενται – πολλές πτυχές παραμένουν υπομελετημένες. Ο αντίκτυπος της τεχνολογίας Εκτεταμένης Πραγματικότητας (XR) στην κοινωνική εμπειρία εντός και των μουσειακών χώρων και ο κρίσιμος και συνολικός αντίκτυπος των αναδυόμενων τεχνολογιών στις μουσειολογικές προσεγγίσεις, αντιλήψεις, ανάγκες και φιλοδοξίες των επαγγελματιών που εργάζονται στους χώρους αυτούς και οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για τα αντικείμενα, τις συλλογές και τις αφηγήσεις ενός μουσείου είναι μερικές από τις πτυχές αυτές (Shehade and Stylianou-Lambert 2023, 2020).

Υπάρχει συνήθως ένα σημαντικό χάσμα μεταξύ των σχεδιαστών των τεχνολογικών λύσεων οι οποίες είναι βασισμένες στην Εκτεταμένη Πραγματικότητα (XR) και άλλων ψηφιακών εργαλείων, αφενός, και του ψηφιακού γραμματισμού των επαγγελματιών που εργάζονται στους μουσειακούς χώρους, αφετέρου οι οποίοι μπορεί να μην έχουν εμπλακεί στα αρχικά στάδια αυτών των εξελίξεων (Shehade and Stylianou-Lambert 2020). Τα πλεονεκτήματα τα οποία αυτό συνεπάγεται, είτε αυτά είναι πραγματικά είτε αντιληπτά, της ψηφιοποίησης των

μουσειακών χώρων μπορούν επομένως να κυμαίνονται από την καλύτερη εμπλοκή του κοινού με τις συλλογές και την έλξη των επισκεπτών και την πιθανότητα τα άτομα αυτά να πραγματοποιούν συνεχείς επισκέψεις, έως την προσαρμογή των εμπειριών τους με την εισαγωγή εμβυθιστικών, προσβάσιμων, τεχνολογικά αξιόπιστων και συναισθηματικά ελκυστικών εργαλείων τα οποία χρησιμεύουν ως υπηρεσίες μάθησης και ψυχαγωγίας. Οι πραγματικοί κίνδυνοι και περιορισμοί, ωστόσο, είναι υπαρκτοί και τείνουν να παραβλέπονται. Δεδομένου ότι τα περισσότερα από τα ψηφιακά εργαλεία τείνουν να σχεδιάζονται για ατομική χρήση, συνήθως μεταφέρουν μια αίσθηση κοινωνικής απομόνωσης ή περιορισμού όσον αφορά το στοιχείο της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Το προσωπικό των μουσειακών χώρων χρειάζεται να εκπαιδευτεί ώστε να προσαρμοστεί στις ανάγκες, το κόστος και τ ζητήματα που αφορούν την προσβασιμότητα των ψηφιακών εργαλείων, τα οποία μερικές φορές ενδεχομένως να κρίνονται ως ανεπαρκή για τους χρήστες με αναπηρίες ή μπορεί να παρουσιάζουν ορισμένα πρακτικά και τεχνικά προβλήματα, τα οποία μπορεί να αφορούν ζητήματα τόσο απλά όσο η καθαριότητα του κοινόχρηστου ή συλλογικού εξοπλισμού. Η ποιότητα των γραφικών, οι εκθεσιακές ροές, η απόσπαση της προσοχής των χρηστών ή των επισκεπτών και η αποδοχή της τεχνολογίας είναι μερικά μόνο από τα θέματα που μπορούν να αντιμετωπιστούν μέσω της αξιοποίησης ευκαιριών αναβάθμισης των δεξιοτήτων του προσωπικού των μουσείων και όχι μόνο με την εστίαση στην προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού (Shehade and Stylianou-Lambert 2020).

Παρά την πληθώρα των τεχνολογικών καινοτομιών οι οποίες έχουν ενσωματωθεί ή ενσωματώνονται σταδιακά σε μουσειακούς ψηφιακούς ή φυσικούς χώρους και πρακτικές, παραμένουν, εντούτοις, ορισμένα σχετικά αναπάντητα ερωτήματα. Προάγουν αυτές οι τεχνολογίες τη χωρίς αποκλεισμούς εκπροσώπηση στους μουσειακούς χώρους; Μπορούν μήπως να προωθήσουν τη συμπεριληπτική μάθηση και ένα συμμετοχικό μοντέλο εμπλοκής των επισκεπτών στους μουσειακούς χώρους; Και αν ναι, σε ποιο βαθμό μπορούν να ενσωματωθούν σε όλα τα μουσεία και να χρησιμοποιηθούν από όλους τους χρήστες, ανεξάρτητα από την οικονομική ικανότητα, το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο ή την τεχνολογική ετοιμότητά τους; Οι απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα είναι σύνθετες και απαιτούν προσεκτική αξιολόγηση και ανάλυση μιας πληθώρας από μεταβλητές καθώς και μελέτη του πλαισίου της μουσειακής υπηρεσίας που είναι διαθέσιμη για έναν συγκεκριμένο πληθυσμό, της οικονομικής και τεχνολογικής ικανότητας των μουσείων, καθώς και προσεκτική διερεύνηση της συγκεκριμένης πλοιοπιστικής προσφοράς που παρέχει κάθε μουσείο. Φυσικά, μια τέτοια έρευνα είναι πέρα από το πεδίο εφαρμογής του έργου “ExhibIT” ή του παρόντος βιβλίου. Σημαντική είναι, ωστόσο, η συνειδητοποίηση ότι για να καταστούν τα μουσεία βιώσιμα και να αντέχουν όταν βρίσκονται αντιμέτωπα με διάφορες κρίσεις, πρέπει να είναι σε

θέση να εμπλέκουν το δημόσιο συμφέρον με τρόπο που να τους αφορά. Αυτό θα μπορούσε πράγματι να περιλαμβάνει εργαλεία υψηλής τεχνολογίας ενσωματωμένα σε μουσεία τα οποία προσφέρουν πολυαισθητηριακές και σύνθετες εμπειρίες στο κοινό. Εντούτοις, θα μπορούσε επίσης να περιλαμβάνει τη χρήση εύχρηστης, άμεσα διαθέσιμης και προσβάσιμης τεχνολογίας (π.χ. εφαρμογές ιστού οι οποίες υποστηρίζονται από κινητά τηλέφωνα, tablet ή υπολογιστές) προκειμένου να παρέχουν έναν χώρο για ενεργό προβληματισμό και εμπλοκή. Όποια και αν είναι η τεχνολογική λύση που σχεδιάζεται, οι σχεδιαστές της θα πρέπει να είναι σε θέση να αντικατοπτρίζουν την πολυπλοκότητα της σκέψης, των εμπειριών και των πολιτισμών που συναντώνται στους δρόμους της Ευρώπης. Για να συμβεί αυτό, το κοινό πρέπει να μετατραπεί σε ενεργό «αφηγητή» πολιτιστικών ροών, αντί να είναι παθητικός καταναλωτής οποιασδήποτε εμπειρίας έχει να προσφέρει το μουσείο (είτε αυτές προέρχεται από εξαιρετικά διαδραστικές οθόνες είτε από εμβυσιστικές εμπειρίες και εμπειρίες οι οποίες εμπλέκουν πολλαπλές αισθήσεις).

Ενώ τα εργαλεία υψηλής τεχνολογίας μπορεί να είναι εντυπωσιακά, είναι συχνά απρόσιτα από άποψη κόστους και χειρισμού. Τα μικρότερα μουσεία, ή εκείνα που βρίσκονται σε περιοχές με χαμηλότερο εισόδημα, ενδέχεται να μην διαθέτουν τον προϋπολογισμό για την εξασφάλιση τέτοιων εργαλείων. Επιπλέον, αυτές οι τεχνολογίες μπορούν ενδεχομένως να αποξενώσουν τους επισκέπτες που είναι λιγότερο άνετοι με αυτές ή προέρχονται από κοινωνικοοικονομικά περιβάλλοντα όπου η πρόσβαση στην τεχνολογία αιχμής είναι περιορισμένη.

Αντίθετα, οι απλούστερες τεχνολογίες, όπως οι εφαρμογές ιστού που είναι προσβάσιμες μέσω κινητών τηλεφώνων, έχουν χαμηλότερο κόστος και είναι πιο εύχρηστες. Επιτρέπουν στα μουσεία και στους επισκέπτες τους να περιεργαστούν τα εκθέματα υπό τους δικούς τους όρους. Για σκοπούς προώθησης του προβληματισμού και του διαλόγου, δεν υπάρχει ανάγκη για αγορά δαπανηρών ή πολύπλοκων συσκευών. Αντίθετα, είναι απαραίτητο να τοποθετήσουμε το κοινό στο επίκεντρο ως συν-δημιουργούς της γνώσης, παρά ως παθητικούς παρατηρητές, μετατρέποντας έτσι τα μουσεία σε προσβάσιμους και συμπεριληπτικούς χώρους όπου μπορούν να αναπαρασταθούν διαφορετικές φωνές και αφηγήσεις μέσω της χρήσης “phygital” εργαλείων.

Συμπερίληψη, Συμμετοχή και Επιμέλεια από τους Πολίτες (αγγ. Citizen Curation) σε Μουσειακούς Χώρους.

Οι ψηφιακές λύσεις από μόνες τους δεν μετατρέπουν αυτόματα τα μουσεία σε χώρους χωρίς αποκλεισμούς, συμμετοχικούς και στους οποίους εφαρμόζεται η τεχνική της συν-επιμέλειας,

ειδικά όταν ο στόχος είναι η συμπερίληψη περιθωριοποιημένων ομάδων. Παρά τις προσπάθειες που καταβάλλονται σε επίπεδο ΕΕ για ενίσχυση της κοινωνικής δικαιοσύνης και της συμμετοχικότητας στα πολιτιστικά ιδρύματα, οι επισκέπτες των μουσείων δεν αντανακλούν καθολικά την ποικιλομορφία των κοινοτήτων της ΕΕ, όπως για παράδειγμα οι μετανάστες, οι εθνοτικές ή άλλες μειονότητες και τα μέλη της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας (Salgado και Patuzzi 2022). Τόσο η κρίση που προκλήθηκε εξαιτίας της πανδημίας του COVID-19 όσο και τα αντιρατσιστικά κινήματα εγείρουν βασικά ζητήματα που αφορούν την εκπροσώπηση, τη βιωσιμότητα και του status quo πολλών πολιτιστικών ιδρυμάτων.

Η συμπερίληψη και η υποεκπροσώπηση είναι όροι που υποδηλώνουν μια ποικιλία αδικημένων κοινωνικών ομάδων οι οποίες θα μπορούσαν ενδεχομένως και για διάφορους λόγους να αποκλειστούν παραδοσιακά ή μάλλον να μην τοποθετούνται ως κορυφαίοι δημιουργοί των πολιτισμικών αηγήσεων εντός των μουσειακών χώρων. Τα μέλη των περιθωριοποιημένων ή υποεκπροσωπούμενων κοινοτήτων χρειάζονται να βλέπουν τις κοινότητές τους να αντικατοπτρίζεται στον τομέα της τέχνης και να καθίστανται ενεργοί συν-δημιουργοί, αντί να παραμένουν παθητικοί παρατηρητές της πολιτισμικής διαδικασίας (Salgado and Pauzzi 2022: 21). Μια έκθεση του the Migration Policy Institute (ελλ. Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής) δήλωσε πρόσφατα το εξής:

«Η ενίσχυση της ένταξης των μεταναστών και των διάφορων μειονοτικών ομάδων στις ευρωπαϊκές τέχνες και τον πολιτισμό είναι πολλά υποσχόμενη σε πολλά επίπεδα: ενίσχυση των αποτελεσμάτων της ένταξης για μεμονωμένους μετανάστες και πρόσφυγες, ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής στις τοπικές κοινότητες και ενίσχυση της συνάφειας, της ζωντανίας και της βιωσιμότητας των πολιτιστικών ιδρυμάτων. Ωστόσο, αυτό το δυναμικό παραμένει σε μεγάλο βαθμό ανεκμετάλλευτο. Οι μετανάστες και οι μειονοτικές ομάδες αντιμετωπίζουν εμπόδια όχι μόνο ως προς την πρόσβασή τους στις διαθέσιμες πολιτιστικές προσφορές ως επισκέπτες και καταναλωτές, αλλά επίσης στην ενεργό διαμόρφωση των τοπικών πολιτιστικών σκηνών ως καλλιτέχνες και δημιουργοί και ως επαγγελματίες με τη δύναμη να αποφασίζουν ποια έργα τέχνης παράγονται και αναγνωρίζονται».

Σχήμα 2. Η αξία των αφηγήσεων και της αφήγησης ιστοριών στα μουσεία.

(Salgado and Patuzzi 2022:1, σε ελεύθερη μετάφραση)

Η σημασία των αφηγήσεων

Η τρέχουσα έρευνα σχετικά με την εμπλοκή και τη συμμετοχή του κοινού και υπογραμμίζει τη σημασία των αφηγήσεων και της αφήγησης ιστοριών στην ενεργό συμμετοχή του κοινού στα πλαίσια πολιτιστικών πρακτικών (Vrebos et al. 2022, Goskar 2022a, Blaschitz, Mayr και Orpl 2022). Οι αφηγήσεις και η αφήγηση ιστορικών διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του τόπου, καθώς έχουν τη δύναμη να προωθήσουν τη δέσμευση με την κοινή πολιτιστική κληρονομιά δημιουργώντας έτσι την αίσθηση του «ανήκειν» (Vrebos et al. 2022).

Η σύνδεση με τον τόπο, η συναισθηματική προσκόλληση και ο συντονισμός, ο φορέας της πολιτιστικής, συλλογικής ή οικογενειακής μνήμης, η πολυφωνία και η ανάπτυξη του χώρου για διεξαγωγή διαλόγου και προώθηση της μαθησιακής διαδικασίας αποτελούν μόνο μερικούς από τους λόγους για τους οποίους οι αφηγήσεις είναι το κλειδί για την πολιτιστική εμπλοκή στους μουσειακούς χώρους.

Η αφήγηση και η ανταλλαγή ιστοριών έχει τη δύναμη να εμφυσήσει ζωή και εμπειρίες σε ιστορικούς ή καθημερινούς χώρους, μνημεία ή άλλα ορόσημα και αντικείμενα τέχνης, εμβαθύνοντας την αίσθηση της σύνδεσης και της αίσθησης του

«ανήκειν» μεταξύ των επισκεπτών. Συνυφαίνοντας ιστορίες του παρελθόντος και του παρόντος, τόσο ατομικές όσο και του συνόλου μιας κοινότητας, οι αφηγήσεις δημιουργούν μια βαθιά κατανόηση των τόπων και των αντικειμένων μέσα σε συγκεκριμένα πολιτισμικά πλαίσια. Οι ιστορίες προκαλούν συναισθήματα και μεταφέρουν αξέχαστες εμπειρίες, επιτρέποντας στους επισκέπτες να ταυτίζονται σε προσωπικό και συναισθηματικό επίπεδο με τους ανθρώπους ή τα γεγονότα που παρουσιάζονται ή αναπαριστώνται. Όταν οι επισκέπτες ταυτίζονται με τέτοιο τρόπο, τείνουν να αναπτύσσουν μια συναισθηματική προσκόλληση σε ένα συγκεκριμένο μέρος ή αντικείμενο με κοινή κληρονομιά. Αυτός ο συναισθηματικός συντονισμός δεν ενισχύει μόνο την εμπειρία του επισκέπτη, αλλά παράλληλα ενθαρρύνει τις

επαναλαμβανόμενες επισκέψεις σε μουσειακούς χώρους, καθώς και τις προφορικές συμβουλές και τις συστάσεις μεταξύ των επισκεπτών προς άλλα άτομα.

Είναι στα πλαίσια αυτής της συνύφανσης μεταξύ της προσκόλλησης και του αποτυπώματος της ταυτότητας που μπορεί να δοθεί έμφαση στις τεχνικές αφήγησης ιστοριών όσον αφορά τις πολιτιστικές πρακτικές και τη διαμόρφωση του χώρου με τη χρήση ψηφιακών και απτών μεθόδων, εμπλέκοντας τους πολίτες σε δραστηριότητες από κοινού παραγωγής, όπως ο πολεοδομικός σχεδιασμός και η ανάπτυξη των γειτονιών (Vrebos et al. 2022: 63).

Τα ψηφιακά εργαλεία σε φυσικούς χώρους μπορούν να ξεκινήσουν τη διαδικασία σε μια αλυσίδα εμπλοκής, επιτρέποντας την ανάπτυξη διαλόγου σε επίπεδο κοινότητας για τους κοινούς χώρους και, από μια πολυτροπική οπτική γωνία, ακόμη και την προσέγγιση πολιτών που συνήθως δεν συμμετέχουν σε κύκλους διαβουλεύσεων (Vrebos et al. 2022: 65).

Οι αφηγήσεις και η αφήγηση ιστοριών μπορούν να χρησιμεύσουν ως μέσα για τη διατήρηση και τη μετάδοση της πολιτιστικής μνήμης, μεταδίδοντας ιστορίες που αφορούν την παράδοση, την ταυτότητα και τα διάφορα ιστορικά γεγονότα από τη μια γενιά στην άλλη. Οι κοινότητες διασφαλίζουν ότι η πολιτιστική τους κληρονομιά παραμένει ζωντανή και επίκαιρη ενόψει του εκσυγχρονισμού και της παγκοσμιοποίησης, ενισχύοντας ταυτόχρονα μια ποικιλία φωνών και προοπτικών και προωθώντας τη συμμετοχικότητα ενώ παραμένουν συντονισμένες με την αίσθηση του χώρου που βρίσκονται. Αναγνωρίζοντας και γιορτάζοντας την πολλαπλότητα των πολιτιστικών εμπειριών και ταυτοτήτων, οι μουσειακοί χώροι μπορούν να δημιουργήσουν ένα πιο συμμετοχικό και φιλόξενο περιβάλλον για όλους τους επισκέπτες τους.

Ένα αξιοσημείωτο παράδειγμα αυτού είναι το Rijksmuseum στο Άμστερνταμ της Ολλανδίας. Το μουσείο αναγνώρισε τη σημασία της αφήγησης ιστοριών και από το 2015 έχει σχηματίσει μια ειδική ομάδα που ονομάζεται Ομάδα Εργασίας στον τομέα της Ορολογίας (αγγ. Terminology Working Group), η οποία στοχεύει στην ενίσχυση της γλώσσας που χρησιμοποιείται σε ολόκληρο το ίδρυμα. Διασφαλίζοντας ότι οι περιγραφές των αντικειμένων και των όρων είναι τόσο συμπεριληπτικές όσο και προσβάσιμες, το Rijksmuseum επιτρέπει στους επισκέπτες να ασχοληθούν εις βάθος με την τέχνη και τις αφηγήσεις που παρουσιάζονται. Αυτή η αφοσίωση στη σαφή και συμπεριληπτική γλώσσα μεταμόρφωσε το μουσείο σε έναν πιο φιλόξενο χώρο για όλους τους επισκέπτες.

Ένα άλλο τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η έκθεση με τίτλο “The Museum of Life: Private Memory Culture from Neukölln” (ελλ. «Το Μουσείο της Ζωής: Προσωπική Μνήμη από το Νοϊκέλν»), η οποία έτυχε επιμέλειας το 2021 στο Μουσείο του Νοϊκέλν στο Βερολίνο. Αυτή η έκθεση

διερεύνησε τη δυναμική και την ενέργεια των αφηγήσεων ως μέσο για την προώθηση της κατανόησης των άλλων. Το μουσείο κάλεσε τα μέλη της κοινότητας να μοιραστούν τις εμπειρίες τους, επιτρέποντάς τους να συμμετάσχουν ως συν-επιμελητές στην ανάπτυξη της έκθεσης. Το “The Museum of Life” συνεργάστηκε με συγγενείς και φίλους των αποθανόντων κατοίκων του Νοϊκέλν, οι οποίοι προσέφεραν αντικείμενα και έγγραφα που κάποτε ανήκαν σε αυτούς, μοιράζοντας έτσι προσωπικά αλλά και κοινωνικά σημαντικά τμήματα από τη ζωή τους. Μέσω της διεξαγωγής εκτεταμένης έκτασης συνεντεύξεων, οι συμμετέχοντες προβληματίστηκαν σχετικά με το νόημα αυτών των στιγμών και επιδίωξαν να εξακριβώσουν την αξία τους τόσο για τον εαυτό τους όσο και για την κοινωνία ευρύτερα. Αυτή η διαδικασία μετέτρεψε τις ιδιωτικές μνήμες σε δημόσιες αφηγήσεις, οι οποίες προβάλλονται μέσω ηχογραφήσεων εντός της έκθεσης. Αυτές οι ιστορίες, αν και βαθιά προσωπικές, αντανακλούσα καθολικού χαρακτήρα συναισθήματα τα οποία σχετίζονται με τα στοιχεία του τραύματος, της θλίψης, με τη φιλία, τα όνειρα, τη βία, τον πόλεμο και το διωγμό.

Η αφήγηση ιστοριών, όπως καταδεικνύεται στα παραδείγματα αυτά, έχει τη δύναμη να εκπαιδεύει, να εμπνέει την περιέργεια και να πυροδοτεί διαλόγους σχετικά με σύνθετα ζητήματα και την κοινωνική δικαιοσύνη. Ενθαρρύνει τους επισκέπτες να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη σχετικά με την άυλη κληρονομιά, προωθώντας παράλληλα μια σχεσιακή και δυναμική κατανόηση του χώρου. Μέσω της αφήγησης, προστίθεται μια προσωπική πινελιά στα γεγονότα, δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό μια σύνδεση μεταξύ του ομιλητή και του κοινού. Αυτή η προσέγγιση μετατρέπει αφηρημένες έννοιες και αντικείμενα σε συανφείς με το κοινό εμπειρίες, καθιστώντας το μήνυμα πιο ελκυστικό και αξιομνημόνευτο.

Η συν-επιμέλεια εκθέσεων με τη χρήση εργαλείων όπως η αφήγηση ιστοριών, η χαρτογράφηση, η υλική εμπλοκή, η εικαστική σκέψη ή οι τέχνες αναδεικνύει την ανάγκη για αφηγήσεις με στόχο την εμπλοκή με το χώρο και για τη δημιουργία της αίσθησης του «ανήκειν». Εδώ είναι που τα ψηφιακά εργαλεία μπορούν να μπουν στο παιχνίδι με τον πιο χρήσιμο τρόπο.

Ο Πολίτης-Επιμελητής: διαχείριση της ποικιλομορφίας των εμπειριών και της εκπροσώπησης στους υβριδικούς μουσειακούς χώρους

Τα μουσεία δεν λειτουργούν πλέον ως απλά παράθυρα στο παρελθόν. Ο νέος ορισμός του μουσείου που διατυπώθηκε από το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων αναγνωρίζει ότι οι χώροι αυτοί θα πρέπει να λειτουργούν ως πολυφωνικοί χώροι χωρίς αποκλεισμούς για την

προώθηση του κριτικού διάλογου σχετικά με το παρελθόν και το μέλλον (ICOM 2022). Αναγνωρίζοντας αυτόν τους τον ρόλο, τα μουσεία θα πρέπει να ενεργούν ως διαμεσολαβητές και ως χώροι συνάντησης διαφορετικών κοινοτήτων (Østhaug Møystad 2020). Για να επιτευχθεί αυτό, πολλές ιστορίες και αφηγήσεις θα πρέπει να είναι ευπρόσδεκτες και να δοθεί ο απαραίτητος χώρος για να ακουστούν και να επικοινωνηθούν.

Ο επίσημος τομέας των μουσείων ασκεί σημαντική επιρροή όσον αφορά την κατανόηση του εαυτού μας (Enderohls-Ulpe and Ostrouch-Kamińska (Eds) 2019). Οι αφηγήσεις και οι ιστορίες που εμπíπτουν σε αυτόν είναι τις περισσότερες φορές κατασκευασμένες από τους επαγγελματίες εργαζόμενους στους μουσειακούς χώρους, οι οποίοι βασίζονται κυρίως στο ακαδημαϊκό τους υπόβαθρο (Østhaug Møystad 2020). Συχνά αυτοί αφηγούνται μια ενιαία ιστορία της ανθρωπότητας η οποία επικοινωνείται μέσω των δικών τους «επιμελητικών φακών» (αγγ. “curatorial lenses”) (Enderohls-Ulpe and Ostrouch-Kamińska 2019). Αυτή η προσέγγιση, ωστόσο, δημιουργεί μια πολύ μονομερή και περιοριστική άποψη της πραγματικότητας και των ιστοριών που αφηγούνται τα μουσειακά εκθέματα. Και δεν είναι μόνο αυτό, αλλά είναι επίσης μια προσέγγιση που επιβάλλει αυτή τη μονομέρεια στην κατανόηση της ανθρωπότητας και του παρελθόντος της στην κοινωνία και υπαγορεύει τι πρέπει να θεωρείται αληθινό, σωστό και φυσιολογικό (Enderohls-Ulpe and Ostrouch-Kamińska (Eds) 2019). Η σκέψη ότι μόνο μία ιστορία είναι αρκετή για να ενσωματώσει το σύνολο της ανθρώπινης εμπειρίας, είναι μια σοβαρή υποτίμηση της πολυπλοκότητας και της πολυδιάστατης ανθρωπίνης ταυτότητάς μας (Enderohls-Ulpe and Ostrouch-Kamińska 2019). Τα μουσεία, επομένως, αποκλείουν πολλά άτομα τα οποία έχουν διαφορετική εμπειρία του κόσμου από αυτή που παρουσιάζεται στις αφηγήσεις τους, με αποτέλεσμα να καθίστανται, ως επί το πλείστον, μη συναφείς με πολλές περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες. Το γεγονός αυτό αντικατοπτρίζεται στην απουσία πολλών διαφορετικών κοινοτήτων της Ευρώπης από τους μουσειακούς χώρους. Αυτό αναμφίβολα επηρεάζει το τη σύσταση του κοινού που επισκέπτεται τα μουσεία και βασίζεται σε μια κοινή αντιμετώπιση και θεώρηση των μουσείων ως ελίτ και μη προσεγγίσιμων χώρων, κατάλληλων μόνο για τους λίγους (Enderohls-Ulpe και Ostrouch-Kamińska (Eds) 2019). Εξάλλου, εάν κάποιο μέλος μιας μειονοτικής κοινωνικής ομάδας δεν αντιπροσωπεύεται καν ή εάν προβάλλεται αποκλειστικά με τρόπο επιφανειακό μέσα από εικαζόμενες στερεοτυπικές αναπαραστάσεις, γιατί να θέλει να επισκεφθεί κάποιο μουσείο;

Η επιμέλεια εκθέσεων από τους πολίτες (αγγ. citizen curation), ή η συν-επιμέλεια εκθέσεων (αγγ. co-curation), είναι η μέθοδος μέσω της οποίας το κοινό προσκαλείται προκειμένου να αναπτύξει και να μοιραστεί τις δικές του προσωπικές ερμηνείες και προβληματισμούς σχετικά με τις συλλογές των μουσείων, δίνοντάς τους την εξουσία να διαμορφώσουν τις εκθέσεις και

τις ιστορίες που οι χώροι αυτοί αφηγούνται με τρόπο που να είναι πιο αντιπροσωπευτικός των διαφορετικών προοπτικών, εμπειριών και ενδιαφερόντων του συνόλου του κοινού (Stoneman et al. 2021, Goskar 2022a, 2022b, 2022a). Η συνεπιμέλεια έχει αποκτήσει αυξανόμενη επικράτηση όχι μόνο ως μουσειολογική προσέγγιση αλλά ως πρακτική που εφαρμόζεται σε όλες τις πτυχές των πολιτιστικών, πολιτιστικών και καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων. Η μεγαλύτερη δύναμη της προσέγγισης αυτής έγκειται στο γεγονός ότι δίνει βήμα και προσκαλεί ανθρώπους που φαίνεται να είναι ξεχασμένοι και ακούσια αποκλεισμένοι από πολιτιστικούς χώρους (Enderohls-Ulpe και Ostrouch-Kamińska 2019). Η συνεργασία, η συν-δημιουργία ιστοριών και οι πρακτικές συν-επιμέλειας μεταξύ των μουσείων και των διαφόρων πληθυσμών θα διευρύνουν την προοπτική του μουσείου και θα εμπλέξουν τον επισκέπτη σε μια διαδικασία που είναι τόσο δημιουργική όσο και βαθιά συανφής με τους ίδιους (Østhaug Møystad 2020). Εξάλλου, οι ιστορίες τους θα αποτελέσουν το πλαίσιο μέσα από το οποίο το παρελθόν θα αποκτήσει σημασία γι' αυτούς στο παρόν (Giaccardi 2012). Η συμμετοχή αυτών που στερεοτυπικά κρίνονται ως «ξένοι» στην επιμέλεια των μουσειακών εκθέσεων φέρνει στο προσκήνιο τις ιστορίες που έλειπαν από τους μουσειακούς χώρους.

Οι εναλλακτικές αφηγήσεις, οι οποίες δεν βασίζονται απαραίτητα σε μακροχρόνιες αντιλήψεις ή «μεταφράσεις» της πολιτιστικής και κοινωνικής κληρονομιάς από τους λίγους και σε εκθέσεις τις οποίες επιμελούνται από κοινού οι ίδιοι οι πολίτες, δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ούτε ως πρόκληση ούτε ως κατώτερες από τις ακαδημαϊκές προοπτικές που εκπροσωπούνται στα περισσότερα μουσεία (Østhaug Møystad 2020). Αντίθετα, προσφέρουν ατομικές και συλλογικές γνώσεις και εμπειρίες οι οποίες, σε συνέργεια με τα υφιστάμενα καθιερωμένα αφηγήματα, αποτελούν σημαντική προσθήκη στην επισημοποιημένη ακαδημαϊκή πληροφόρηση (Østhaug Møystad 2020). Σε συνδυασμό, τα οι ακαδημαϊκές και οι προσωπικές αυτές προοπτικές δημιουργούν καλύτερα, πιο συμπεριληπτικά και πιο συναφή μουσεία για όλους.

Συν-επιμέλεια Εκθέσεων από τα Αγόρια που είναι Απομονωμένα από την Κοινωνία: Μελέτη Περίπτωσης στην Επιμέλεια από τους Πολίτες

Νεαρά αγόρια ηλικίας 13 έως 17 ετών, καταδικασμένα σε μια περίοδο κράτησης στο κέντρο Oberstown Children Detention Campus στην Ιρλανδία (ένα κέντρο κράτησης στο οποίο εφαρμόζονται αυστηροί κανονισμοί ασφάλειας, και το οποίο στεγάζει παιδιά που δεν επιτρέπεται να εγκαταλείψουν αυτές τις εγκαταστάσεις), συμμετείχαν στο έργο με τίτλο “Ride away from the Storm” (2020-2023) (Barekyan και Peter 2023), ως μία από τις πέντε μελέτες

περίπτωσης του έργου SPICE του προγράμματος Horizon Europe (SPICE 2023, SPICE Project 2023). Οι συμμετέχοντες στο κέντρο κράτησης συνεργάστηκαν με τον επικεφαλής ερευνητή, Adam Stoneman, προκειμένου να αναπτύξουν μια έκθεση με τα δικά τους έργα ζωγραφικής σε διάλογο με τα έργα από τη συλλογή IMMA στην Ιρλανδία.

Προκειμένου τα αγόρια αυτά – τα οποία είναι φυσικά περιορισμένα και αποκλεισμένα από πρόσβαση στις συλλογές του μουσείου – να αποκτήσουν πρόσβαση στις συλλογές αυτές, δημιουργήθηκε μια εφαρμογή χαμηλών τεχνικών απαιτήσεων η οποία είναι παράλληλα συμβατή με πολλαπλά είδη συσκευών (smartphones, tablet και φορητούς υπολογιστές). Αυτή ήταν μια στρατηγική προσπάθεια όχι μόνο για τη μεγιστοποίηση της προσβασιμότητας των διαδικτυακών συλλογών στις ομάδες-στόχους με την ψηφιακή παροχή πρόσβασης σε αυτές, αλλά η επιλογή της τεχνολογίας χαμηλών τεχνικών απαιτήσεων και της άμεσα διαθέσιμης τεχνολογίας εξασφάλισε ότι αυτά τα παιδιά θα ήταν σε θέση να χρησιμοποιήσουν και να ασχοληθούν με τα παρεχόμενα εργαλεία. Η μεταγενέστερη εφαρμογή, η οποία ονομάζεται “DEEP Views”, χρησιμοποιήθηκε από τα νεαρά αγόρια για να επιλέξουν τα έργα τέχνης από την ηλεκτρονική συλλογή IMMA και να δομήσουν και να επιμεληθούν τα έργα τους. Σημαντικό ήταν το γεγονός ότι τα έργα τέχνης που περιλαμβάνονται στο διαδικτυακό σύνολο δεδομένων επιλέχθηκαν προσεκτικά ώστε να συμπεριλαμβάνουν ποικίλα και διαφορετικά παραδείγματα σχετικών εργασιών, τα οποία ήταν συναφή με το έργο και θεωρήθηκαν πιο πιθανό να έχουν απήχηση σε νεότερα ακροατήρια. Τα 10 νεαρά αγόρια δεν μπορούσαν να κατανοήσουν τι είναι οι εκθέσεις, με μόνο ένα εξ αυτών να είχε επισκεφθεί κάποιο μουσείο στη ζωή του. Διδάχθηκαν πώς να χρησιμοποιούν τη διαδικασία της «αργής παρατήρησης» (αγγ. “slow looking”), μια μέθοδο που σχετίζεται με τις στρατηγικές οπτικής σκέψης, στην οποία οι συναισθηματικές και προσωπικές εμπειρίες του θεατή είναι πιο σημαντικές από τη γνώση του τομέα. Ως εκ τούτου, οι συμμετέχοντες:

- Επιλέλεξαν έργα τέχνης από τη συλλογή IMMA που ήταν συναφή με τους ίδιους
- Δημιούργησαν ένα διαδραστικό «σενάριο» ή μια ακολουθία σταδίων στα οποία τοποθέτησαν μαζί το δικό τους έργο και εκείνα της συλλογής IMMA
- Πρόσθεσαν ένα σύνολο ερωτήσεων και προβληματισμών το οποίο θα καθοδηγούσε τις ερμηνείες των άλλων.

Αυτό το έργο οδήγησε στη διοργάνωση μιας έκθεσης τον Μάιο του 2022 με το όνομα ενός από τα έργα τέχνης, "The Ride Away From the Storm". Τα παιδιά δημιούργησαν ξύλινα ομοιώματα του χώρου της γκαλερί στο ξυλόγλυπτο δωμάτιό τους και πρόσθεσαν μικροσκοπικές εκδοχές του έργου μέσα στα ξύλινα κουτιά, συζητώντας θεματικές συνδέσεις μεταξύ των έργων. Το

φυσικό μοντέλο της ξύλινης γκαλερί παρουσιάστηκε στην έκθεση στο IMMA. Ένας κωδικός QR διατέθηκε στον εκθεσιακό χώρο στην IMMA, ο οποίος περιείχε τις επιλογές των έργων τέχνης στο σύνολό τους. Αυτό επέτρεψε στο κοινό να βιώσει τη διαδικασία συν-επιμέλειας αυτού του εκθεσιακού υλικού. Κατά τη διαδικασία της συν-δημιουργίας και συν-επιμέλειας, οι συμμετέχοντες απέκτησαν γνώσεις όσον αφορά την τέχνη, τις εκθέσεις και την οργάνωση του μουσείου, ενώ τους παρουσιάστηκε η ευκαιρία να εκφράσουν δημιουργικά τις αντιλήψεις τους.

Αυτή η άσκηση στην επιμέλεια από τους πολίτες έδειξε ότι η συν-επιμέλεια μπορεί, κατά τον Adam Stoneman (2023), να καταστεί μια πολύ ενδυναμωτική μορφή έκφρασης για τους νέους και για όσους δεν έχουν φωνή (αναφέρεται στους Barekyan and Peter 2023: 23). Στην πραγματικότητα, σύμφωνα με τον επικεφαλής ερευνητή, Adam Stoneman (αναφέρεται στους Barekyan and Peter 2023: 23), «Το έργο τόνισε πόσο μετασχηματιστική μπορεί να είναι η επιμέλεια από τους πολίτες για τους νέους, αλλά και για τους επισκέπτες που ήρθαν να δουν την έκθεση. Ίσως για πρώτη φορά συνάντησαν την ανθρώπινη διάσταση των παιδιών που κρατούνται στο Oberstown, και τα οποία είναι απομονωμένα από την κοινωνία».

Αντανακλώντας τον ρόλο της ψηφιακής μάθησης και του ψηφιακού στοιχείου που χρησιμοποιείται στη συν-επιμέλεια αυτού του έργου επιμέλειας από τους πολίτες, ο επικεφαλής ερευνητής σημείωσε ότι επέτρεψε στα αγόρια να διερευνήσουν δημιουργικούς τρόπους δημιουργίας, επιλογής και ερμηνείας εικόνων, ενισχύοντας έτσι τη διαδικασία σύνδεσης με τις συλλογές του μουσείου καθώς επίσης τη διαδικασία επιμέλειας από τους πολίτες. Ως εκ τούτου, το ψηφιακό στοιχείο σε αυτή τη συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης επεκτάθηκε από ένα απλό εργαλείο σε ένα παράδειγμα, δίνοντας έμφαση σε ορισμένες δεξιότητες ή ευαισθησίες έναντι άλλων. Η παροχή tablet και διαδικτυακών εφαρμογών σε αυτά τα παιδιά άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο ανταποκρίθηκαν και αλληλεπίδρασαν με τη συγκεκριμένη εργασία. Εκτός από την παροχή πρόσβασης, επέτρεψε την προσφορά στα παιδιά αυτά ενός διαφορετικού προτύπου δημιουργικής έκφρασης.

Οι πρακτικές συμμετοχικής (αγγ. co-participatory) εμπλοκής και συν-δημιουργίας (αγγ. co-creation) είναι το κλειδί για την αναδιαμόρφωση των παιδαγωγικών μεθόδων που ακολουθούν τα μουσεία και των στρατηγικών συμμετοχής του κοινού για την αναγνώριση, την ανταπόκριση και την τάση προς τα συμφέροντα και τις κοινωνικές και πολιτιστικές ανάγκες των υποεκπροσωπούμενων κοινοτήτων ή των ατόμων που έχουν λιγότερες ευκαιρίες συμμετοχής. Οι συμμετοχικές πρακτικές επιτρέπουν τη δημιουργία συμπεριληπτικών περιβαλλόντων, οι οποίες κυμαίνονται από την έναρξη των επιμελητικών πρακτικών, εκδηλώσεων ή

καλλιτεχνικών προγραμμάτων έως την αντανάκλαση της πολυφωνίας στο πλαίσιο της δημιουργίας και της διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Μια διαδικασία εκθέσεων τις οποίες επιμελούνται οι ίδιοι οι πολίτες μας δίνει τη δυνατότητα να αποκαταστήσουμε τυχόν παρερμηνείες εντός των κοινοτήτων και επιτρέπει στα μέλη μιας κοινότητας να μετατραπούν σε ενεργούς οδηγούς πολιτιστικών διαλόγων για την κοινωνική ένταξη. Οι συμμετοχικές πρακτικές στοχεύουν στην εδραίωση της ποικιλομορφίας στον τομέα της εκπροσώπησης και τη μάθηση ως μέρος των καθημερινών πρακτικών των μουσειακών χώρων. Επιτρέπουν την προώθηση των μουσείων ως καινοτόμων χώρων μάθησης όπου οι περιθωριοποιημένες ή υποεκπροσωπούμενες κοινότητες βάσης, μέσω μιας διαδικασίας η οποία χαρακτηρίζεται από μετασχηματιστικές μαθησιακές εμπειρίες, έχουν τη δυνατότητα να ανακαλύψουν εκ νέου την κοινή κληρονομιά, να μεσολαβήσουν σε διαφορετικές προοπτικές και να συμμετάσχουν σε δημοκρατικούς διαλόγους που ενισχύουν την κοινωνική συνοχή, τη συμμετοχή στα κοινά και την ανθεκτικότητα απέναντι στην κοινωνική αλλαγή.

ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ
EUROPEAN EDUCATION & LEARNING INSTITUTE

3

Τα μουσεία λειτουργούσαν παραδοσιακά ως αποθετήρια αντικειμένων, ως χώροι που στεγάζαν και εξέθεταν συλλογές για σκοπούς επιστημονικής μελέτης ή ως ένας τρόπος για την ελίτ να επιδεικνύει τον πλούτο και το γούστο της (Κοκκίνου 2021). Σκοπός τους ήταν να εκθέτουν αντικείμενα και όχι να ενθαρρύνουν τη σύνδεση και τη συμμετοχή των κοινοτήτων. Η έννοια των μουσείων προέκυψε τον 16ο και 17ο αιώνα με τους λεγόμενους «Θλάμους Αξιοπερίεργων Αντικειμένων» (αγγ. “Cabinets of Curiosities”) (Exploration Children's Museum 2024). Οι πλούσιοι άνθρωποι της εποχής συγκέντρωναν πολλά είδη τέχνης και πολλά φυσικά αντικείμενα (Exploration Children's Museum 2024). Οι συλλογές ήταν συνήθως ιδιωτικές, αλλά περιστασιακά διατίθεντο σε μελετητές ή άλλους επισκέπτες. Παρόλο που τα μουσεία σήμερα συνεχίζουν να φροντίζουν και να διατηρούν σχολαστικά τα αντικείμενα, σταδιακά μετατρέπονται σε δυναμικούς κοινωνικούς χώρους οι οποίοι εξυπηρετούν πολλά περισσότερα από την οπτική περιέργεια των επισκεπτών. Χρησιμεύουν ταυτόχρονα ως πλατφόρμα σύνδεσης, σχηματισμού κοινοτήτων και κοινωνικής εμπλοκής, καθιστώντας τα ανεκτίμητα πολιτισμικά κεφάλαια για την κοινωνία και τις κοινότητες (Nagel, Oerke GbR and Brambeer 2023).

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η λειτουργία ενός μουσειακού χώρου στις μέρες μας υπερβαίνει την απλή προβολή αντικειμένων και τα θεσμικά όργανα εργάζονται για τη δημιουργία πιο συμπεριληπτικών περιβαλλόντων (Deng 2016). Τα μουσεία ξεκινούν σταδιακά να θεωρούνται χώροι οι οποίοι προωθούν τη «θετική κοινωνική αλλαγή» (Κοκκίνου 2021), τη σύνδεση και την αλληλεπίδραση, έτσι ώστε οι επισκέπτες να έχουν πραγματικούς λόγους να τα επισκεφθούν ξανά λόγω των όσων έχουν βιώσει εντός του μουσειακού χώρου (Yocco et al., 2009). Τα μουσεία μπορούν να λειτουργήσουν ως κοινοτικοί κόμβοι, όπου άνθρωποι με παρόμοια ενδιαφέροντα αλληλεπιδρούν και διαμορφώνουν σχέσεις με βάση το κοινό τους ενδιαφέρον σε τομείς όπως η ιστορία, η τέχνη, η επιστήμη ή ο πολιτισμός (Kelly 2006). Τα σύγχρονα μουσεία επιδιώκουν να είναι φιλόξενα και ανοιχτά στο σύνολο του κοινού τους, συμπεριλαμβανομένων των υποεκπροσωπούμενων κοινοτήτων (Museum Association, n.d). Τα μουσεία καθίστανται χώροι χωρίς αποκλεισμούς προσφέροντας δραστηριότητες προκειμένου να εξαλείψουν τα εμπόδια και να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή του κοινού. Προωθούν τον διάλογο και τον στοχασμό σε κρίσιμα κοινωνικά ζητήματα, παρέχοντας στους ανθρώπους μια πλατφόρμα για να εκφράσουν πολλαπλές απόψεις (Rozan 2017).

Το γεγονός ότι τα μουσεία είναι «ανοιχτά» στο κοινό και συμπεριληπτικά από άποψης σχεδιασμού, των στρατηγικών τους και των εκπαιδευτικών ευκαιριών που προσφέρουν έχει μεγάλο κοινωνικό όφελος, αντί να απευθύνονται μόνο σε συγκεκριμένες κοινωνικοοικονομικές

ομάδες ή συγκεκριμένα μέλη της ερευνητικής κοινότητας. Ο ορισμός του μουσείου ο οποίος παρέχεται από την Ένωση Βρετανικών Μουσείων, καθιστά τον κοινωνικό του ρόλο ακόμη πιο σαφή, δίνοντας έμφαση στην ελεύθερη πρόσβαση σε αυτό, για σκοπούς «έμπνευσης, μάθησης και ψυχαγωγίας» (The Museums Association 2022).

Παρά τις πιθανές υπερβολές και τους περιορισμούς που μπορεί να έχουν ορισμένες κοινωνιολογικές θεωρίες όπως αυτές του Bourdieu (2002), προβάλλουν, εντούτοις, μια χρήσιμη εικόνα για τα μουσεία, μέσω της οποίας αποκαλύπτεται το αδύνατο σημείο τους. Συγκεκριμένα, τα μουσεία, ειδικά κατά τις προηγούμενες δεκαετίες, έφεραν μια «επιστημικότητα» η οποία αποξένωσε την κοινωνία και τις κοινότητες από αυτά. Για παράδειγμα, η «λιτότητα» που συχνά συνεπάγεται η αυστηρή έκθεση αντικειμένων σε ένα μουσείο – αν και χρήσιμη για επιστήμονες και ακαδημαϊκούς – δημιουργεί μια απόσταση από τον απλό επισκέπτη καθότι αφαιρεί το στοιχείο της «εμπειρίας». Τα εκθέματα μετατρέπονται σε ένα είδος αυστηρής διανοητικής προσταγής για τους επισκέπτες, αντί να αποτελούν γι' αυτούς μια βιωματική διέξοδο. Η έκθεση των αντικειμένων ήταν απομονωμένη και πολύ συγκεκριμένη, επικεντρωμένη μόνο στην εκπαίδευση γύρω από τα συγκεκριμένα αντικείμενα. Με άλλα λόγια, δεν υπήρχε χώρος για βιωματική μάθηση, αλληλεπίδραση και πειραματισμό.

Η Hilde (Hein 2000), στο βιβλίο της *Museum in Transition*, ανέπτυξε την ιδέα ότι τα σύγχρονα μουσεία τείνουν να απομακρύνονται από την εστίαση στα αντικείμενα και την εκπαίδευση προς την κατεύθυνση μιας έμφασης στον επισκέπτη, τον πειραματισμό και την πρακτική εμπειρία. Ταυτόχρονα, ο Nicholas Serota (1996), Διευθυντής της Tate Modern στο Λονδίνο, προσθέτει σε αυτό την ιδέα ότι η προσέγγιση των μουσείων πρέπει να είναι πολύπλευρη και να προωθεί διαφορετικά επίπεδα νοήματος, προσφέροντας έτσι, όπως ο ίδιος το χαρακτηρίζει, «αντιπαραβολές εμπειριών» (αγγ. “juxtapositions of experience”). Με αυτόν τον τρόπο, τα μουσεία θα διαμορφώσουν επίπεδα αντίληψης των εκθεμάτων τους με τέτοιο τρόπο ώστε οι θεατές ή οι επισκέπτες να μπορούν να βρίσκουν σημεία «ταύτισης» μέσα στα εκθέματα, μέσα από τα οποία να είναι σε θέση να βιώσουν εμπειρικά το μουσείο ως έναν χώρο ο οποίος είναι σχετικός προς αυτούς, αλλά και να «μαθαίνουν» με γνώμονα τις δικές τους εμπειρίες. Μάλιστα, από το 2000, πολλά μουσεία έχουν μετατρέψει τους χώρους τους σε «χώρους εμπειριών» (αγγ. “experience spaces”) για τους επισκέπτες, ενσωματώνοντας το στοιχείο της βιωματικότητας μέσα από αντικείμενα με τα οποία αλληλεπιδρούν τα άτομα που τα επισκέπτονται/ χρησιμοποιούν. Επιπλέον, μουσεία όπως το Museo Nazionale Delle Arti Del XII Secolo MAXXI στη Ρώμη της Ιταλίας, χρησιμοποιούν τον δικό τους αρχιτεκτονικό σχεδιασμό με τρόπο που παραπέμπει στην εμπειρία των θεατών/ επισκεπτών (MAXXI 2015).

Πράγματι, σήμερα δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στον μετασχηματισμό τόσο του σκοπού του μουσείου ως θεσμού όσο και του μουσειακού χώρου με τρόπο που να είναι συμπεριληπτικός και να αγκαλιάζει την κοινωνία (Hooper-Greenhill 2007). Τα σύγχρονα μουσεία χαρακτηρίζονται από μια στροφή προς τους «επισκέπτες» τους και την ανάπτυξη συνεχούς επικοινωνίας μαζί τους, μέσα από μια συνεχή προσπάθεια των χώρων αυτών να προσεγγίσουν αυτά την κοινωνία και όχι το αντίστροφο. Αυτό οδήγησε στην καθιέρωση της έννοιας της «μουσειακής εκπαίδευσης», η οποία, σύμφωνα με τους Desvallees and Mairesse (2014), συνίσταται από ένα σύνολο αξιών, εννοιών, γνώσεων και πρακτικών που αποσκοπούν στη διασφάλιση της (προσωπικής) ανάπτυξης του επισκέπτη. Πρόκειται, δηλαδή, για μια διαδικασία πολιτιστικής καλλιέργειας η οποία βασίζεται σε παιδαγωγικές μεθόδους για την ανάπτυξη, την εφαρμογή και την απόκτηση νέων γνώσεων (Desvallees and Mairesse 2014). Επιπλέον, τα μουσεία είναι υπεύθυνα για τον επηρεασμό της κοινωνίας, πυροδοτώντας αλλαγές στις νοοτροπίες και τις συμπεριφορές των ατόμων (Κοκκίνου 2021).

Σχήμα 3. Ο Κοινωνικός Ρόλος των Μουσείων.

Εμπλοκή του Κοινού: Η αξία της συμμετοχής

Εκπροσώπηση και Συμπερίληψη

Τα μουσεία ακμάζουν όταν συνδέονται με τις κοινότητες μέσα στις οποίες υπάρχουν. Αυτή η αμοιβαία ανταλλαγή προσφέρει μια πληθώρα πλεονεκτημάτων. Από τη μία πλευρά, επιτρέπει στα μουσεία να κατανοήσουν πραγματικά το κοινό τους, καθώς μέσω της συνεχούς αλληλεπίδρασης με την κοινότητα αποκτούν γνώσεις σχετικά με τα ενδιαφέροντα, το υπόβαθρο και τις εμπειρίες των ανθρώπων τους οποίους έχουν ως στόχο να υπηρετήσουν, καθώς και να οραματιστούν και να παρουσιάσουν εναλλακτικές ιστορίες (Chirangura 2020). Οπλισμένοι με αυτή τη γνώση, οι μουσειακοί χώροι μπορούν να επιμεληθούν εκθέματα και να δημιουργήσουν προγράμματα και εκδηλώσεις που έχουν μεγαλύτερη απήχηση στον τοπικό πληθυσμό, δίνοντας στους επισκέπτες παράλληλα την ελευθερία να ερμηνεύσουν και να αλληλεπιδράσουν με τα αντικείμενα που τα ίδια τα άτομα αυτά βρίσκουν πιο ενδιαφέροντα (Mutibwa, Hess and Jackson 2020). Η εμπλοκή της κοινότητας λειτουργεί επίσης ως μια πρωτοβουλία μέσα από την οποία ενδεχομένως να προκύψουν νέες ιδέες, καθώς η στοχαστική προσέγγιση της προσέγγισης της συν-επιμέλειας εκθέσεων επιτρέπει την επανεξέταση των αντικειμένων και της ιστορίας τους από το κοινό, παρέχοντας με τον τρόπο αυτό ανατροφοδότηση και συνάφεια στις αφηγήσεις (Hall and McGuire-Batson 2023). Νέες προοπτικές και προτάσεις από το κοινό μπορούν να πυροδοτήσουν καινοτόμα εκθέματα και προγράμματα, διαφυλάσσοντας ότι το μουσείο παραμένει συναφές με το κοινό και τους επισκέπτες του. Υπό αυτή την έννοια, οι Brewis et al. (2023) περιγράφουν τη συν-επιμέλεια ως μια διαπραγματευτική διαδικασία ταυτοποίησης, επιλογής, προετοιμασίας και ερμηνείας των υλικών.

Η εμπλοκή της κοινότητας ενισχύει την αίσθηση της συμμετοχικότητας. Τα μουσεία υπήρξαν επί μακρόν θεματοφύλακες της ιστορίας και του πολιτισμού, ωστόσο οι αφηγήσεις τους δεν αντανακλούσαν πάντα το υπόβαθρο των κοινοτήτων τις οποίες εξυπηρετούν (Olivares and Piatk 2022). Σύμφωνα με την έρευνα των Mutibwa, Hess και Jackson (2020), τα μουσεία στερούνται σοβαρά πρόσβασης και ανοικτότητας, πράγμα που σημαίνει ότι τα μουσεία δεν εγγυώνται πάντοτε ότι οι χώροι τους είναι χωρίς αποκλεισμούς και φιλόξενοι προς διάφορες ομάδες ή ότι ενσωματώνουν υποεκπροσωπούμενες κοινότητες. Αυτό μπορεί να αποφευχθεί

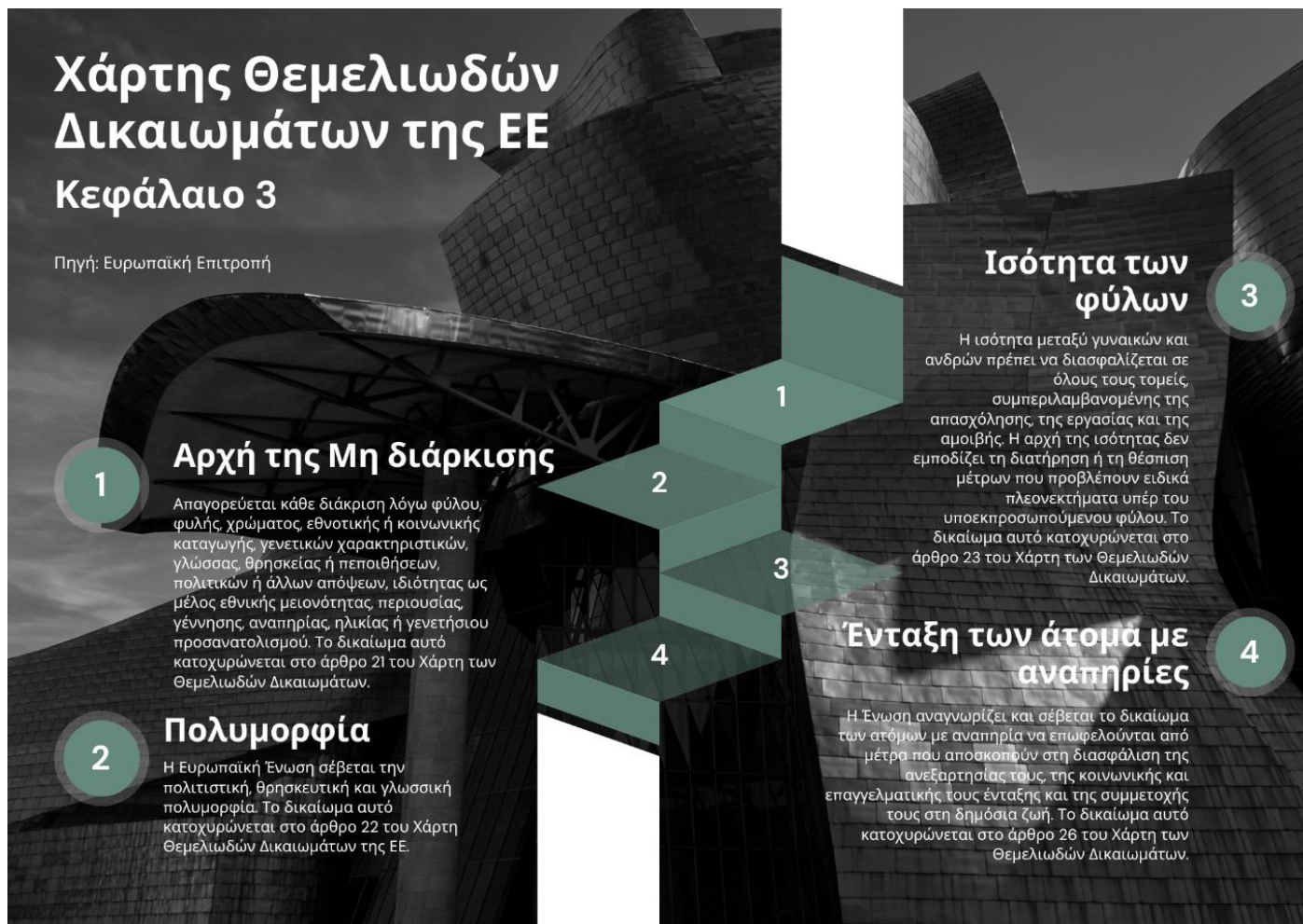
μέσω της συνεργασίας με τοπικούς οργανισμούς για τη διοργάνωση εκδηλώσεων ή παρουσιάσεων που αναδεικνύουν τις μοναδικές εμπειρίες των διαφόρων κοινοτήτων. Ως αποτέλεσμα, ενισχύονται οι κοινωνικοί δεσμοί ανάμεσα στις κοινότητες αυτές και καλλιεργείται παράλληλα ένα αίσθημα κοινής ταυτότητας και κοινού σκοπού. Ακόμη και τώρα, τα μουσεία μπορούν να χρησιμεύσουν ως φόρουμ για διεξαγωγή συζητήσεων σχετικά με σημαντικά κοινωνικά ζητήματα, προωθώντας έτσι την κατανόηση και την εποικοδομητική αλλαγή. Μέσω αυτής της προσέγγισης, ένας μουσειακός χώρος έχει τη δυνατότητα να εκπροσωπήσει με τρόπο δυναμικό μια κοινότητα ατόμων τα οποία δεν αισθάνονται πάντα ότι η φωνή τους ακούγεται (Villeneuve 2017).

Όσον αφορά τις υποεκπροσωπούμενες κοινότητες, τα μουσεία έχουν ιστορικά εφαρμόσει πολιτικές ένταξης και συμπερίληψης σε πολύ περιορισμένο βαθμό, συχνά εστιάζοντας στα επιτεύγματα των κυρίαρχων πολιτισμών. (Olivares και Piatak 2022). Στόχος του έργου “ExhibIT” είναι να αλλάξει αυτή η αφήγηση, δίνοντας μια πλατφόρμα σε αυτές τις κοινότητες για να εκφράσουν την άποψή τους, καθώς μπορεί να μην βλέπουν συχνά τις ιστορίες τους να τυγχάνουν αφήγησης ή οι ιστορίες αυτές καταλήγουν να μην πυροδοτούν τη διεξαγωγή δύσκολων αλλά κρίσιμης σημασίας συζητήσεων (Stoneman et al. 2021). Εάν η αφήγησής τους λάμβαναν ένα βήμα για να αντιπροσωπευθούν, τα άτομα αυτά θα αισθάνονταν επικυρωμένα, ειδικά βλέποντας μουσειακές εκθέσεις οι οποίες είναι συναφείς με τις ιστορίες και τις ταυτότητές τους. Το αποτέλεσμα θα η διαμόρφωση μουσειακών χώρων χωρίς αποκλεισμούς, οι οποίοι είναι σε θέση να καλλιεργήσουν ένα κλίμα διαλόγου, ανταλλαγής ιδεών και αφηγήσεων, ώστε μπορούν να εξυπηρετούν όλους τους επισκέπτες τους. Αυτό, ως αποτέλεσμα, μπορεί να οδηγήσει στην κατάρριψη των κοινωνικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων, ενώ ταυτόχρονα προσφέρει πολύτιμα μαθήματα σχετικά με την ιστορία και τις αφηγήσεις των υποεκπροσωπούμενων κοινοτήτων. Αυτή η πρακτική διαδραματίζει σημαντικό ρόλο τόσο στην ενημέρωση όσο και στον εμπλουτισμό της κοινωνικής γνώσης (Mutibwa 2020).

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ

Κεφάλαιο 3

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

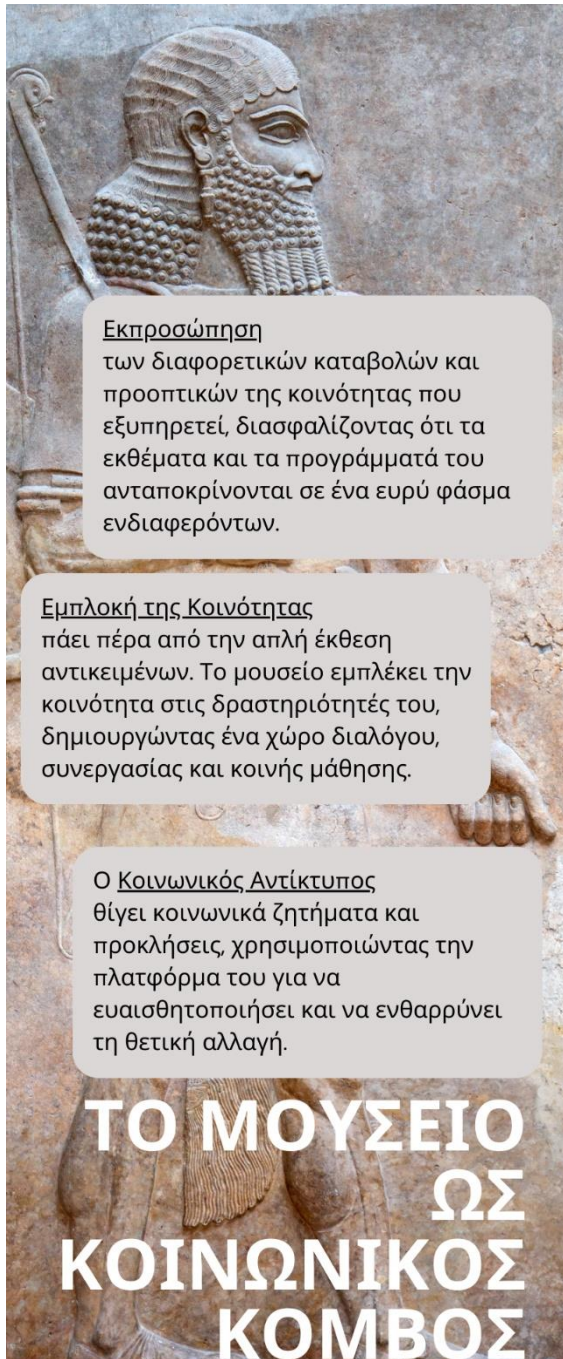

Σχήμα 4. Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι συμπεριληπτικές και δίκαιες κοινωνίες πρέπει να έχουν επίγνωση των αφηγήσεων όλων των μελών τους. Το να μαθαίνει κανείς από το παρελθόν, ο εορτασμός της διαφορετικότητας και η οικοδόμηση ενός μέλλοντος όπου όλοι θα αισθάνονται ότι εκτιμώνται και αναγνωρίζονται, αποτελούν τον πυρήνα της δημιουργίας ευκαιριών για τις υποεκπροσωπούμενες κοινότητες στη συν-επιμέλεια των μουσειακών εκθέσεων. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (European Commission 2012), και ειδικότερα το Άρθρο 3, στοχεύει στην απαγόρευση των διακρίσεων, την ποικιλομορφία, την ισότητα των φύλων και την συμπερίληψη των ατόμων με αναπηρία, μεταξύ άλλων στόχων. Οι μουσειακοί χώροι μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη συνεπιμέλεια ως ισχυρό εργαλείο για να εγγραφούν ότι οι συλλογές

και τα εκθέματά τους είναι συμπεριληπτικά και αντιπροσωπεύουν με ακρίβεια την ποικιλόμορφη κοινωνία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τηρώντας παράλληλα τις αρχές της ισότητας που περιγράφονται στον Χάρτη. Επιπλέον, σύμφωνα με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) των Ηνωμένων Εθνών, ο ΣΒΑ υπ' αριθμόν 10 στοχεύει στη μείωση των ανισοτήτων εντός και μεταξύ των χωρών, εστιάζοντας στην προώθηση της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ένταξης, στη διασφάλιση ίσων ευκαιριών και στην προστασία των δικαιωμάτων όλων των ανθρώπων.

Παρά τις προσπάθειες που καταβάλλονται, μόνο το 23% των μουσείων έχουν διαφοροποιηθεί με επιτυχία το κοινό τους μέσω της χρήσης ψηφιακών εργαλείων (Museum Booster 2021), αφήνοντας τις μειονότητες, τους μετανάστες και τα μέλη της ΛΟΑΤΚΙΑ+ κοινότητας στο περιθώριο των χώρων αυτών (Salgado and Patuzzi 2022). Παρόλο που ορισμένα μουσεία της ΕΕ έχουν αγκαλιάσει την εκπροσώπηση των κουήρ (αγγ. queer) ατόμων σε ειδικές εκθέσεις, τα μουσεία σε χώρες όπως η Κύπρος και η Ελλάδα εξακολουθούν να αγωνίζονται με την αντιπροσώπευση διαφορετικών σεξουαλικών και έμφυλων ταυτοτήτων λόγω των επίμονων ομοφοβικών και τρανσφοβικών στάσεων που επικρατούν (Apostolidou 2022). Εκπροσωπούνται επαρκώς αυτές οι περιθωριοποιημένες ομάδες ή μήπως παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αποκλεισμένες τόσο από τους φυσικούς όσο και από τους ψηφιακούς μουσειακούς χώρους; Η έλλειψη δεδομένων όσον αφορά τη συμμετοχής των μειονοτικών κοινωνικών ομάδων, όπως αυτό φαίνεται στα γενικά στατιστικά στοιχεία που συλλέγονται από τους επισκέπτες των μουσειακών χώρων, υποδηλώνει ότι τα μουσεία αποτυγχάνουν να εμπλέξουν αυτές τις κοινότητες (Eurostat 2019). Ενώ το μοντέλο του πολίτη-επιμελητή εκθέσεων θα μπορούσε ενδεχομένως να προωθήσει τη μεγαλύτερου βαθμού ένταξη και να διαφοροποιήσει τις πολιτιστικές ερμηνείες, η αργή εφαρμογή του, ιδιαίτερα στη Νότια και Ανατολική Ευρώπη, συνεχίζει να εμποδίζει τις ευκαιρίες μετασχηματιστικής μάθησης για τις περιθωριοποιημένες κοινότητες (Goskar 2022a).

Εκπροσώπηση

των διαφορετικών καταβολών και προοπτικών της κοινότητας που εξυπηρετεί, διασφαλίζοντας ότι τα εκθέματα και τα προγράμματά του ανταποκρίνονται σε ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερόντων.

Εμπλοκή της Κοινότητας

πάει πέρα από την απλή έκθεση αντικειμένων. Το μουσείο εμπλέκει την κοινότητα στις δραστηριότητές του, δημιουργώντας ένα χώρο διαλόγου, συνεργασίας και κοινής μάθησης.

Ο Κοινωνικός Αντίκτυπος

θίγει κοινωνικά ζητήματα και προκλήσεις, χρησιμοποιώντας την πλατφόρμα του για να ευαισθητοποιήσει και να ενθαρρύνει τη θετική αλλαγή.

**ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
ΩΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ
ΚΟΜΒΟΣ**

Σχήμα 5. Τα μουσεία ως κοινωνικοί κόμβοι

Συμμετοχικές προσεγγίσεις για βιώσιμους Μουσειακούς Χώρους

Με την παγκόσμια εστίαση στη βιωσιμότητα, τα μουσεία επανεξετάζουν τον σκοπό τους. Ιδρύματα που υπήρξαν στατικά στην υιοθέτηση μιας πιο διαδραστικής στρατηγικής για την προώθηση των φωνών της κοινότητας έχουν πλέον αρχίσει να κινούνται προς αυτή την κατεύθυνση. Οι εκθέσεις πρέπει να είναι σύγχρονες και ενδιαφέρουσες, αλλά ταυτόχρονα επίσης κοινωνικά βιώσιμες. Ένα κοινωνικά βιώσιμο μουσείο είναι αυτό που καλλιεργεί ισχυρούς δεσμούς με την κοινότητά του, προωθώντας τη συμμετοχικότητα και την κοινωνική ευημερία (Toolis 2018). Οι βασικές πτυχές που μετατρέπουν τα μουσεία σε κοινωνικούς κόμβους και οδηγούν στην κοινωνική εξέλιξη είναι η εκπροσώπηση, η εμπλοκή της κοινότητας και η επίτευξη κοινωνικού αντικτύπου.

ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ

1. Δημιουργία μαζί με το κοινό, αντί να κάνουμε κάτι για το κοινό.
2. Εμπλοκή της κοινότητας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.
3. Καλλιέργεια του αισθήματος της ιδιοκτησίας τόσο από μέρους της κοινότητας όσο και από το μουσείο.
4. Οι αλλαγές ισχύουν για όλους τους εμπλεκόμενους, συμπεριλαμβανομένου του μουσείου.
5. Διατήρηση μιας ολιστικής προσέγγισης κατά την εμπλοκή του κοινού.
6. Διατήρηση μιας ανθρωποκεντρικής προσέγγισης.
7. Να δίνεται φωνή σε όλες τις κοινότητες.
8. Διασφάλιση ότι τόσο το μουσείο όσο και οι κοινότητες επωφελούνται από τις στρατηγικές που υιοθετούνται.

Σχήμα 6. Θεμελιώδεις Αρχές των Συμμετοχικών Προσεγγίσεων.

Μια αλλαγή στις πρακτικές των μουσείων μαρτυρεί ότι ορισμένα μουσεία υιοθετούν μια πιο συμμετοχική προσέγγιση (Blaschitz, Mayr and Orpl 2022), προσκαλώντας τους επισκέπτες να συμμετέχουν ενεργά στους χώρους τους. Αυτή η αλλαγή, γνωστή ως συμμετοχική πρακτική, περιλαμβάνει τα πάντα – από τη συμβολή ιδεών και ιστοριών έως τη συν-επιμέλεια εκθεμάτων. Επιτρέποντας στους επισκέπτες να συμμετέχουν στη διαδικασία αυτή με διαφορετικούς τρόπους, τα μουσεία στοχεύουν στη δημιουργία πιο ουσιαστικών και αυθεντικών συνδέσεων με τις συλλογές τους και στην καλλιέργεια μιας αίσθησης κοινής ιδιοκτησίας επί της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στην πράξη, οι συμμετοχικές δραστηριότητες περιλαμβάνουν δραστηριότητες πληθοπορισμού (αγγ. crowd-sourcing), δηλαδή τη συλλογή γνώσης και αντικειμένων για τις συλλογές (ή τις εκθέσεις) από το κοινό. Αυτή η πρακτική προσφέρει μια βαθιά και πολύτιμη σύνδεση με την πολιτιστική κληρονομιά (Biella et al. 2015). Σύμφωνα με τους Kahn et al. (αναφέρεται στους Mutibwa, Hess and Jackson 2020), οι δραστηριότητες πληθοπορισμού έχουν αποκτήσει σημαντική δημοτικότητα στον ευρύτερο τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ οι Oomen και Arogo (2011) έχουν ταξινομήσει τις πρακτικές πληθοπορισμού όσον αφορά το περιεχόμενο εκθέσεων σε 6 κατηγορίες:

1. Διόρθωση και Μεταγραφή (Το κοινό διορθώνει ή/ και μεταγράφει ψηφιακό περιεχόμενο)
2. Τοποθέτηση σε ενοιολογικό πλαίσιο (αγγ. Contextualization) (Το κοινό προσθέτει τις γνώσεις του σχετικά με το ενοιολογικό πλαίσιο στα αντικείμενα)

- Συμπλήρωση συλλογών: Το κοινό ενεργά προσθέτει αντικείμενα σε μια έκθεση/ συλλογή.

- Ταξινόμηση: Το κοινό συγκεντρώνει περιγραφικά μεταδεδομένα σχετικά με τα αντικείμενα της έκθεσης/ συλλογής.
- 3. Συν-επιμέλεια (αγγ. Co-curation): Το κοινό προσφέρει τη μη επαγγελματική του βοήθεια για την επιμέλεια μιας έκθεσης.
- 4. Συλλογική χρηματοδότηση (αγγ. Crowdfunding): Το κοινό χρηματοδοτεί μια έκθεση/ συλλογή.

Η διαδικασία των συμμετοχικών εκθεσιακών δραστηριοτήτων περιλαμβάνει επίσης τον σχεδιασμό και την υλοποίηση εκθέσεων σε συνεργασία με το κοινό. Σύμφωνα με τον Simon (2010), υπάρχουν τέσσερα μοντέλα όσον αφορά τη διαδικασία συμμετοχής του κοινού στους μουσειακούς χώρους:

- Συνεισφέροντα έργα (αγγ. Contributory projects): Το κοινό συνεισφέρει λίγο στα πλαίσια μιας διαδικασίας η οποία ουσιαστικά ελέγχεται από το μουσείο.
- 1. Συνεργατικά έργα (αγγ. Collaborative projects): Το κοινό αναλαμβάνει το ρόλο ενός εταίρου στη διαδικασία.
- 2. Έργα Συν-δημιουργίας (αγγ. Co-creative projects): Το κοινό συνεργάζεται με το μουσείο και ελέγχει από κοινού και εξίσου τη διαδικασία.
- 3. Φιλοξενούμενα έργα (αγγ. Hosted projects): Το κοινό ελέγχει πλήρως τη διαδικασία.

Στην πραγματικότητα, μέσω διαδικασιών συν-επιμέλειας, οι επιμελητές των μουσειακών χώρων μπορούν να δουν τους ρόλους τους να αλλάζουν από «ειδήμονες» (αγγ. “connoisseurs”) (Rossig and Jahn 2019) σε «φύλακες» (αγγ. “gatekeepers”) της ιστορίας, κάτι το οποίο σχεδόν αποτελεί μια ανταλλαγή όσον αφορά την εξουσία μεταξύ των μουσείων και του κοινού (Reilly 2019). Αυτό επηρεάζει το ζήτημα της εξουσίας των επιμελητών των μουσειακών χώρων, το οποίο μπορεί να προκύψει συχνά στα πλαίσια των διαδικασιών συν-επιμέλειας (Blaschitz, Mayr and Orpl 2022), καθώς είναι αυτοί που παραδοσιακά αποφασίζουν και ερμηνεύουν το περιεχόμενο και την αξία μιας έκθεσης. Η συνεπιμέλεια καθίσταται, υπό αυτή την έννοια, ως μια μετασχηματιστική πρακτική, δίνοντας φωνή στις κοινότητες να διαμορφώσουν τις δικές τους ερμηνείες και αναθέτοντας στους επιμελητές των εκθέσεων έναν νέο ρόλο αλληλεπίδρασης και συνεργασίας με το κοινό, προτρέποντάς τους να υιοθετήσουν πιο ανοιχτές και προσεκτικές στάσεις απέναντι στο κοινό. Οι παραδοσιακές «εξειδικευμένες» αφηγήσεις των επιμελητών των μουσείων αμφισβητούνται μέσω των πρακτικών εμπλοκής του κοινού στις διαδικασίες επιμέλειας, κυρίως λόγω του ότι οι κυρίαρχες εκδοχές της ιστορίας

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΒΙΩΣΙΜΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΟΥ ΚΙΟΤΟ

Το μουσείο έχει διακρίψει μια νέα φιλοσοφία κοινωνικής βιωσιμότητας σύμφωνα με τους Στόχους των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, μεταξύ των οποίων είναι η βελτίωση της ανθρώπινης υγείας και ευτυχίας μέσω της βελτίωσης της μουσειακής εμπειρίας και η εξάλειψη των ανισοτήτων μέσω της ενίσχυσης της κοινωνικής ένταξης και της ισότητας στις μουσειακές υπηρεσίες.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΝΟΥΒΙΑΣ ΣΤΟ ΑΣΟΥΑΝ

Το Μουσείο Νουβίας στο Ασουάν, ως πολιτιστικό ίδρυμα, είναι πλούσιο όχι μόνο ως προς τις συλλογές του που εκτίθενται σε αυτό, αλλά και ως προς τις ερευνητικές και εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνει, καθώς και ως προς τις κοινωνικοπολιτιστικές εκδηλώσεις που διοργανώνει, συμπεριλαμβανομένων των λαογραφικών παραστάσεων.

ΙΔΡΥΜΑ PAUL HAMLIN

Το ίδρυμα Paul Hamlyn έχει ως όραμα μια κοινωνία στην οποία όλοι μπορούν να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους και να απολαύσουν μια ικανοποιητική και δημιουργική ζωή και δεσμεύεται για τη διασφάλιση της ποικιλομορφίας της ισότητας και της συμπερίληψης. Κατά κανόνα, εμπλέκει ποικίλα δίκτυα στις συνεργατικές πρακτικές του.

ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΑΓΓΛΙΑ

Η προώθηση της ευημερίας και η ενεργός συμμετοχή της κοινότητας έχουν χαρακτηριστεί από το μουσείο ως σημαντικές αρχές. Στόχος του είναι να προωθήσει την ιδέα ότι οι ντόπιοι, οι εθελοντές και οι εργαζόμενοι αποτελούν όλοι μέρος του μουσειακού χώρου. Αυτό επηρεάζει όλες τις δραστηριότητες του μουσείου, συμπεριλαμβανομένων των τύπων αναθεωρήσεων που πραγματοποιεί και των νέων εκθέσεων που διαθέτει.

Σχήμα 7. Κοινωνικά Βιώσιμα Μουσεία.

συχνά είτε καταπιέζουν, είτε απαξιώνουν, είτε παραλείπουν τις αντιτιθετικές (ως προς τις κυρίαρχες) αναπαραστάσεις του παρελθόντος (Mutibwa, Hess and Jackson 2020). Σύμφωνα με την έρευνα της Emma Reilly (Reilly 2019), η συν-επιμέλεια προσφέρει πολλά οφέλη στο προσωπικό των μουσειακών χώρων. Μέσω αυτής της διαδικασίας έρχονται σε επαφή με μια ευρύτερη ποικιλία απόψεων και εμπειρογνωμοσύνης από το κοινό, γεγονός το οποίο οδηγεί στην ανάπτυξη του προσωπικού καθώς τα άτομα αυτά αναπτύσσουν την εμπειρία τους. Επιπλέον, οι συμμετέχοντες στην έρευνα ανέφεραν ότι η συμμετοχή τους στις διαδικασίες συν-επιμέλειας (ως επιμελητές σε μουσειακούς χώρους) τους έκανε να αποκτήσουν αυξημένη ευαισθητοποίηση και ενσυναίσθηση, περιέργεια, ενισχυμένο αίσθημα υπερηφάνειας για το έργο τους, καθώς και βαθύτερο προβληματισμό τόσο για το ρόλο των μουσειακών χώρων όσο και για τους ρόλους που οι ίδιοι διαδραματίζουν σε αυτούς (Reilly 2019).

Οι αρχές των συμμετοχικών προσεγγίσεων στα μουσεία λαμβάνουν πολλές μορφές, ανεξάρτητα από τον βαθμό εμπλοκής της κοινότητας (Worall n.d.).

Η σύνδεση του μουσείου με τις κοινότητες και η δέσμευσή τους να συνεχίσουν να είναι συναφή αναφέρεται ως «κοινωνική βιωσιμότητα». Σύμφωνα με τους Attalah και

Mozammel (2019), η «κοινωνική βιωσιμότητα» είναι ένας δείκτης που φανερώνει πόσο θετική και βιώσιμη

είναι η σχέση μεταξύ των μουσειακών χώρων και του κοινού τους και σε ποιο βαθμό η κοινωνία υποστηρίζει την ύπαρξη και τη συνέχεια των χώρων αυτών. Ουσιαστικά, δείχνει πώς τα μουσεία μπορούν να καλλιεργήσουν το αίσθημα της συλλογικότητας παράλληλα με ένα όραμα για το μέλλον. Παγκοσμίως, υπάρχουν πολλά παραδείγματα μουσείων τα οποία έχουν ενσωματώσει την κοινωνική βιωσιμότητα στις πρακτικές τους και έχουν καλλιεργήσει μια ατμόσφαιρα η οποία προάγει τη διά βίου μάθηση, τη δημιουργικότητα και την καινοτομία (Gustafsson and Ijla 2016). Ορισμένοι από αυτούς έχουν θεσπίσει σαφείς κατευθυντήριες γραμμές, ενώ άλλοι έχουν ενσωματώσει την ιδέα της κοινωνικής βιωσιμότητας στις δράσεις τους για την εμποκή του κοινού. Ορισμένα παραδείγματα κοινωνικά βιώσιμων μουσείων είναι τα ακόλουθα:

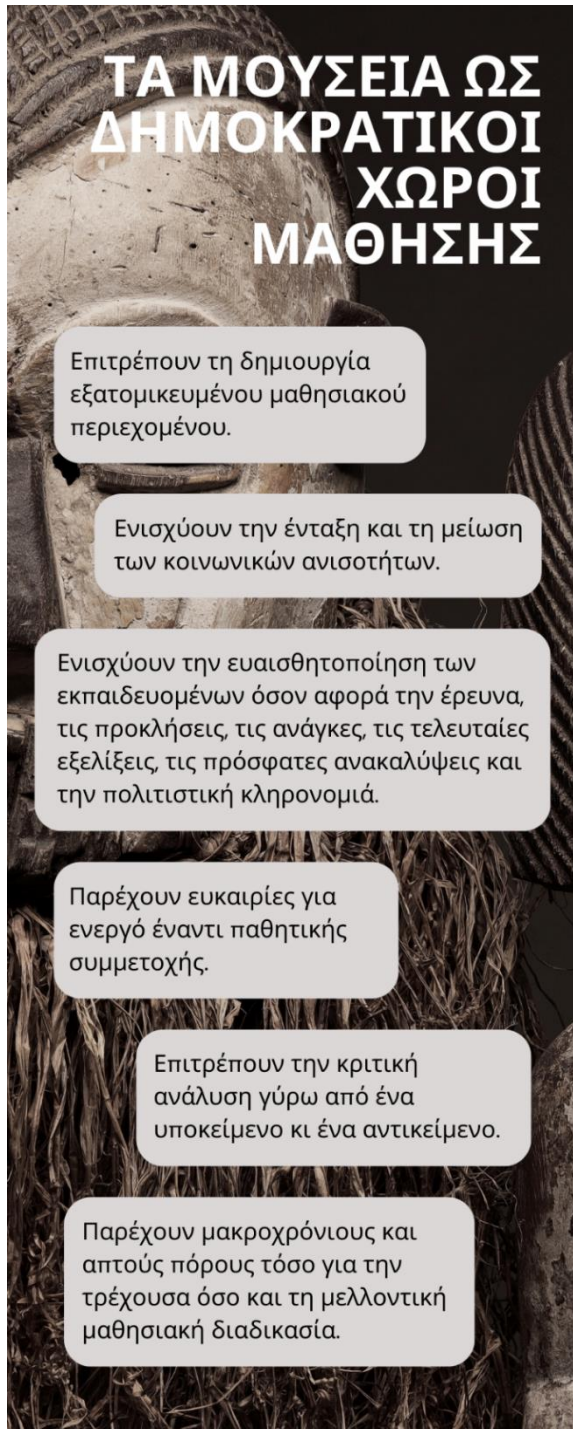
- Το Εθνικό Μουσείο του Κιότο, το οποίο δημοσίευσε μια δήλωση για την αφοσίωσή του στην κοινωνική βιωσιμότητα, σύμφωνα με τους 17 Στόχους των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη – ΣΒΑ (Kyoto National Museum 2020).
- Ο ρόλος του Μουσείου της Νουβίας εντός της κοινότητας ως ένας τρόπος διαφύλαξης της βιώσιμης ανάπτυξης παρουσιάζεται σε διάφορες κοινωνικοπολιτιστικές εκδηλώσεις και κήπους με υπαίθρια μουσεία Μουσείο της Νουβίας, (Meguid 2005; Attallah and Mozammel 2019; Ministry of Tourism and Antiquities: Egypt n.d.)
- Το Ίδρυμα Paul Hamlyn, στο πλαίσιο του προγράμματος “Our Museum: Communities and Museums as Active Partners” (μτφρ.: «Το Μουσείο μας: Κοινότητες και Μουσεία ως Ενεργοί Συνεργάτες») (Paul Hamlyn Foundation n.d.) μεταξύ του 2012 και του 2015, τροχοδρόμησε μια διαδικασία ανάπτυξης και αλλαγής εντός των μουσειακών χώρων, η οποία επικεντρώθηκε στην προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των μουσείων και των κοινοτήτων. Τα μουσεία και οι οργανισμοί που εκπροσωπούνται στο πρόγραμμα περιλαμβάνουν το Μουσείο Hackney, το Bristol Culture, το The Lightbox, το Woking, το Amgueddfa Cymru-National Museum Wales, το Belfast Exposed, το Tyne and Wear Archives and Museums και τα Μουσεία της Γλασκώβης. Μεταξύ του 2012 και του 2014 συνεργάστηκαν επίσης με το Ryedale Fold Museum, ενώ κατά την περίοδο 2012-2014 επίσης με το Museum of East Anglian Life.
- Το Μουσείο Τροφίμων (αγγ. Food Museum), γνωστό στο παρελθόν ως “Museum of East Anglian Life” (ελλ. «Μουσείο για τη Ζωή στην Ανατολική Αγγλία»), παρέχει μια σειρά από εκδηλώσεις, εργαστήρια και δραστηριότητες, καλωσορίζοντας όλους τους επισκέπτες, με γνώμονα την προσβασιμότητα και τη συμμετοχή χωρίς αποκλεισμούς (The Food Museum 2023).

Ωστόσο, πώς μπορούν τα μουσεία να εμπλέξουν ουσιαστικά το κοινό για να παραμένουν επίκαιρα;

Μπορούν να πυροδοτήσουν την εμπλοκή του κοινού μέσω μιας ποικιλίας δημιουργικών μεθόδων μέσω των οποίων μπορούν να απευθυνθούν στο κοινό.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΜΠΛΟΚΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ		ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΑ ΕΚΘΕΜΑΤΑ <i>Οι σκονισμένες βιτρίνες ανήκουν στο παρελθόν! Στρατηγικές όπως η προσθήκη οθονών αφής, δραστηριοτήτων επαυξημένης πραγματικότητας ή ακόμη και γρίφων που σχετίζονται με τα εκθέματα μπορούν να δώσουν στους επισκέπτες την ελευθερία να εξερευνήσουν τις εκθέσεις με τον δικό τους ρυθμό και να μάθουν περισσότερα για τα θέματα που τους κεντρίζουν το ενδιαφέρον.</i>	01
		ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ <i>Η συνεργασία με τοπικούς συλλόγους, κοινότητες ή ομάδες καλλιτεχνών για τη συν-δημιουργία εκθέσεων, η διοργάνωση εργαστηρίων ή η πρόσκληση μελών της κοινότητας να μοιραστούν τις ιστορίες και τις προοπτικές τους σχετικά με τις συλλογές του μουσείου μπορεί να ενισχύσει το αίσθημα της συμπερίληψης.</i>	02
		ΔΗΜΟΣΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ <i>Μια άλλη στρατηγική για την εμπλοκή του κοινού είναι η αποφυγή χρήσης της παραδοσιακής μορφής διάλεξης. Θεματικές βραδιές, προβολές ταινιών ή συζητήσεις με ειδικούς που σχετίζονται με τα εκθέματα καθώς επίσης πρακτικές δραστηριότητες μπορούν να καλύψουν ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερόντων.</i>	03
		ΕΜΠΛΟΚΗ ΣΤΑ ΨΗΦΙΑΚΑ ΜΕΣΑ <i>Η δημιουργία διαδικτυακών κοινοτήτων ώστε οι επισκέπτες να μπορούν να συζητούν για τις συλλογές και να μοιράζονται τις ερμηνείες τους είναι σημαντική. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την αξιοποίηση των ΜΚΔ, τη διεξαγωγή διαδραστικών δημοσκοπήσεων ή τη διεξαγωγή συνεδριών ερωταπαντήσεων με τους επιμελητές των εκθέσεων.</i>	04

Σχήμα 8. Στρατηγικές εμπλοκής του κοινού.

Σχήμα 9. Τα μουσεία ως χώροι δημοκρατικής μάθησης.

Τα μουσεία ως καινοτόμοι και δημοκρατικοί χώροι μάθησης

Από τις αρχές της δεκαετίας του 2010, σημειώθηκε μια στροφή προς μια πιο δημοκρατική συμμετοχή της κοινωνίας εντός των μουσειακών χώρων (Blaschitz, Mayr και Orpl 2022). Στον πυρήνα της, αυτή η αλλαγή έχει ως στόχο τα μουσεία να παρέχουν ένα ανοικτό, φιλόξενο και συμμετοχικό περιβάλλον όπου όλες οι κοινότητες μπορούν να εξερευνήσουν, να μάθουν και να εμπλακούν. Ο στόχος δεν είναι μόνο να παρασχεθούν χώροι οι οποίοι να προωθούν μεγαλύτερη εμπλοκή του κοινού μέσω των συλλογών και των εκθέσεων που παρέχονται, αλλά παράλληλα δοθεί η δυνατότητα να ακουστούν «αντι-ιστορίες» (αγγ. “counter histories” (Blaschitz, Mayr and Orpl 2022). Σύμφωνα με την Kokkinou (2021), τα μουσεία αναπτύσσουν μια «γόνιμη σύνδεση» μεταξύ του κοινού και των υποεκπροσωπούμενων κοινοτήτων στη βάση του σεβασμού, της αποδοχής και της ισότητας. Υπάρχει σημαντική έλλειψη κατανόησης του ρόλου που διαδραματίζουν τα μουσεία στην κοινωνία. Πρόκειται για μη τυπικά, δημιουργικά και διαδραστικά εργαλεία, τα οποία χρησιμεύουν ως εναλλακτικές λύσεις στις παραδοσιακές διαδικασίες μάθησης ή στην τυπική εκπαίδευση (Χουλιάρα 2021). Ουσιαστικά, ένα μουσείο αποτελεί ένα πολύπλευρο εργαλείο το οποίο μπορούν να χρησιμοποιήσουν όλα τα ακροατήρια, επιτρέποντας τη δημιουργία της γνώσης από τους ίδιους τους εκπαιδευόμενους με βάση τις δικές τους εμπειρίες (Hall and McGuire-Batson 2023). Με

αυτόν τον τρόπο, οι εκπαιδευόμενοι μπορούν να σκεφτούν, να εξετάσουν και να αναλύσουν μόνοι τους τα γεγονότα και την ιστορία.

Με τη χρήση αυτής της δημοκρατικής προσέγγισης στο χώρο της εκπαίδευσης, οι επισκέπτες των μουσειακών χώρων αποκτούν τη δύναμη να διαμορφώσουν ενεργά τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τον κόσμο και να μάθουν από την αλληλεπίδρασή τους με τις εκθέσεις. Τα βασικά χαρακτηριστικά των μουσείων ως δημοκρατικοί χώροι μάθησης παρατίθενται στο Σχήμα 9.

Η εμπλοκή της κοινότητας στα Μουσεία: Η περίπτωση της Ελλάδας

Κοινωνική Διαμεσολάβηση

Η κοινωνική διαμεσολάβηση διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην προώθηση της συνοχής εντός των μουσειακών χώρων. Τα τελευταία τριάντα χρόνια, πρωτοβουλίες οργανισμών, όπως η UNESCO (2024), έχουν αναδείξει τη σημασία της επιστροφής πολιτιστικών αγαθών που κατέχονται από μουσεία, οδηγώντας σε αυξημένη ευαισθητοποίηση των ιδρυμάτων σχετικά με την προέλευση των συλλογών τους. Σε συνέχεια του αρχικού έργου που ανέλαβε, η ελληνική κυβέρνηση φιλοξένησε το «[Συνέδριο των Αθηνών](#)» στις 17 και 18 Μαρτίου 2008 για να συζητήσει βαθύτερα το ζήτημα αυτό (Museum International 2009). Επιπλέον, με την αύξηση των διαφορών ιδιοκτησίας που αφορούν μουσεία και διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένων των εθνικών κοινοτήτων και των ιδιωτών, η ανάγκη για εύρεση εναλλακτικών μηχανισμών επίλυσης διαφορών, όπως η διαμεσολάβηση, καθίσταται ολοένα και πιο εμφανής. Με τη συμμετοχή τους στην κοινωνική διαμεσολάβηση, τα μουσεία μπορούν να υποστηρίξουν δεοντολογικά πρότυπα, να προωθήσουν τη διαφάνεια και να ενισχύσουν τις σχέσεις τους με διάφορες κοινότητες, συμβάλλοντας τελικά στη διατήρηση και την καλλιέργεια εκτίμησης απέναντι στην πολιτιστική κληρονομιά σε παγκόσμια κλίμακα.

Η ίδια η Ελλάδα υπήρξε στόχος, αφού ένας μεγάλος αριθμός ιστορικών αντικειμένων έχουν κλαπεί κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Αν και αν η σύγκρουση που πυροδοτήθηκε σε σχέση με τα μάρμαρα του Παρθενώνα μεταξύ των βρετανικών μουσείων και της Ελλάδας εξακολουθεί να υφίσταται, το Βατικανό επέστρεψε μερικά θραύσματα των γλυπτών του Παρθενώνα στην Ελλάδα το 2023 (Labropoulou 2023). Σύμφωνα με το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM 2011), η αύξηση των διαφορών ιδιοκτησίας μεταξύ μουσείων και άλλων μερών (μουσεία, ενώσεις, εκπρόσωποι διοικητικών οργάνων, εθνικές κοινότητες, ιδιώτες κ.λπ.), όπως οι αξιώσεις για επιστροφή των αντικειμένων ή τα δικαιώματα πνευματικής

ιδιοκτησίας, απαιτεί την εξεύρεση κάποιου διακανονισμού που είναι πιο κατάλληλος από την άποψη της δικαστικής διαμάχης.

Η διάσταση του φύλου

Η UNESCO, ευθυγραμμισμένη με τον Στόχο υπ' αριθμόν 3 των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Millennium Development Goals, United Nations n.d.), δηλαδή την προώθηση της ισότητας των φύλων και τη χειραφέτηση των γυναικών, παρείχε στο κοινό ένα σαφές πλαίσιο για τη διερεύνηση των σπουδών φύλου στο πεδίο της πολιτιστικής κληρονομιάς και δεσμεύεται πλήρως για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών μέσω της συμμετοχής τους στους τομείς της εκπαίδευσης, του πολιτισμού, των φυσικών επιστημών, των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών, των επικοινωνιών και της πληροφόρησης. Η ανισότητα στην απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τις γυναίκες παγκοσμίως συχνά έχει τις ρίζες της στην παράδοση, την ιστορία και τον πολιτισμό, συμπεριλαμβανομένων των θρησκευτικών πεποιθήσεων. Ενώ η ποικιλομορφία και η πολιτιστική έκφραση είναι σημαντικές, η αναγνώριση της αξιοπρέπειας και της αξίας των γυναικών ως ίσων ανθρώπων είναι ζωτικής σημασίας. Το διεθνές δίκαιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα τονίζει ότι τα δικαιώματα των γυναικών δεν μπορούν να παραβιάζονται βάσει πολιτιστικών ή θρησκευτικών κανόνων. Η Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (UNESCO 2022) αναγνωρίζει την άυλη πολιτιστική κληρονομιά ως ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση της παγκόσμιας πολιτιστικής ποικιλομορφίας. Αυτό περιλαμβάνει τις προφορικές παραδόσεις, τις παραστατικές τέχνες, τις κοινωνικές πρακτικές, τη γνώση της φύσης, την παραδοσιακή χειροτεχνία, τη μουσική και τους πολιτιστικούς χώρους, δηλαδή χώρους όπου ο πληθυσμός και οι παραδοσιακές πολιτιστικές δραστηριότητες συναντιούνται με τρόπο συγκεντρωτικό.

Λόγω της παγκόσμιας προβολής των γυναικών που εργάζονται σε μουσειακούς χώρους, οι γυναίκες επιμελήτριες εκθέσεων έχουν συμβάλει σημαντικά στην ποικιλομορφία και τη διεύρυνση των μουσειακών συλλογών, στην ενίσχυση του μουσειακού περιβάλλοντος και στην προσθήκη μιας σειράς απόψεων και ειδικοτήτων (Panayot 2023). Η αποστολή του ICOM σχετικά με την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου (ICOM 2020) περιλαμβάνει συστάσεις σχετικά με τις αρχές για την προώθηση της συμμετοχικότητας στους μουσειακούς χώρους. Μεταξύ αυτών υπάρχουν τα εξής:

- Τα μουσεία θα πρέπει να αναλύουν τις αφηγήσεις που τυγχάνουν αφήγησης από τη σκοπιά του φύλου,

- Τα μουσεία πρέπει να συνεργάζονται με το κοινό, το προσωπικό και τα προγράμματα από τη σκοπιά του φύλου και ταυτόχρονα με την ενσάρκωση ιδεών,
- Τα μουσεία θα πρέπει να χρησιμοποιούν την ανάλυση της διατομεακότητας (φυλή, εθνικότητα, φύλο, τάξη, θρήσκευμα, σεξουαλικός προσανατολισμός και ούτω καθεξής) για να υλοποιήσουν την ιδέα της συμπερίληψης στους μουσειακούς χώρους.

Στην Ελλάδα προσφέρονται περαιτέρω κίνητρα προκειμένου να ανοίξουν δρόμοι για τη συμμετοχή των γυναικών στους μουσειακούς χώρους, με βάση την ιδέα ότι η επίτευξη μιας μεγαλύτερης κοινωνικής εμβέλειας μπορεί να επεκτείνει τον αντίκτυπο και τη διευκόλυνση ενός μουσείου προς τις υποεκπροσωπούμενες κοινότητες (NEMO 2023). Μπορεί να φιλοξενήσει τα καλλιτεχνικά έργα τους ή να φιλοξενήσει εκθέσεις αποκλειστικά για γυναίκες. Στην Ελλάδα, το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης παρέδωσε τις αίθουσές του για 10 μήνες αποκλειστικά σε γυναίκες καλλιτέχνιδες, σε μια πρωτοποριακή έκθεση με τίτλο «Τι θα γινόταν αν οι γυναίκες κυβερνούσαν τον κόσμο» (EMΣΤ 2024). Η έκθεση παρουσίαζε γυναίκες στην πρώτη γραμμή της αφήγησης, όπως η [Loretta Lizzio](#), μια διάσημη φεμινίστρια καλλιτέχνιδα.

ΣΥΝ-ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΥΤΙΣΜΟ

Θεματικά Εκθέματα

Συν-επιμέλεια από την οπτική γωνία της νευροποικιλομορφία (αγγ. neurodiversity): Σκεφτείτε παραδείγματα όπως η ιστορία των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, η απεικόνιση των αναπηριών στην τέχνη ή μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδο από την οπτική γωνία των ατόμων με αυτισμό.

01

Διαδραστικά Εκθέματα

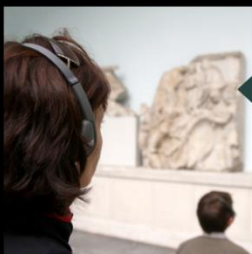
Σχεδιασμός διαδραστικών στοιχείων που είναι προσβάσιμα και ελκυστικά για όλους, όπως οι μέθοδοι εισαγωγής για τις οθόνες αφής που παρέχουν σαφείς οδηγίες και μια ποικιλία από τρόπους εμπλοκής με το έκθεμα.

02

Αισθητηριακές Εμπειρίες

Εμπλοκή των ατόμων με αυτισμό στις αποφάσεις σχετικά με τα στοιχεία αφής, τις ηχητικές εγκαταστάσεις με ρύθμιση της έντασης ή τις οπτικές οθόνες με ρυθμιζόμενη φωτεινότητα για την ευαισθητοποίηση του κοινού.

03

Αναπηρίες: η περίπτωση του αυτισμού

Τα μουσεία είναι αποτελεσματικά ως θεσμοί, όσον αφορά την εμπλοκή όταν αυτά ανταποκρίνονται στις ανάγκες ενός ποικιλόμορφου κοινού και όταν παράλληλα έχουν στενή σχέση και εμπλοκή με τις κοινότητες στις οποίες βρίσκονται (Gustafsson and Ijla 2016). Στην περίπτωση των ατόμων με αυτισμό, τα παραδοσιακά μουσειακά περιβάλλοντα συχνά εμπεριέχουν ορισμένες προκλήσεις. Το πρώτο βήμα που πρέπει να σημειωθεί προς την συμπερίληψη των ατόμων με αυτισμό στους μουσειακούς χώρους είναι να κατανοήσουμε τι είναι η νευροδιαφορετικότητα και να καλλιεργήσουμε μια προορατική προσέγγιση προς την ισότητα των ατόμων με αυτισμό. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να δοθεί αξία στα άτομα αυτά και συμβάλουμε στο να ακουστεί η φωνή τους.

Η παροχή στα άτομα με αυτισμό μιας πλατφόρμας για τη συν-επιμέλεια εκθέσεων μπορεί να έχει μεγάλη αξία, καθώς συχνά ακολουθούν συγκεκριμένους και ιδιαίτερους τρόπους με τους οποίους βιώνουν και ερμηνεύουν τις πληροφορίες που λαμβάνουν από τον κόσμο (Deng 2016). Προκειμένου τα μουσεία να εξυπηρετήσουν τα άτομα με αυτισμό, θα πρέπει να παρέχουν πρόσβαση σε πληροφορίες με εναλλακτικούς τρόπους, ένας από τους οποίους είναι να προσεγγίσουν ενεργά τις ομάδες υπεράσπισης για τα άτομα με αναπηρία και τις κοινότητες των ατόμων με αυτισμό για τον εντοπισμό δυνητικών ατόμων

Σχήμα 10. Συν-επιμέλεια εκθέσεων ανταποκρινόμενη στις ανάγκες των Ατόμων με Αναπηρία: Η περίπτωση του αυτισμού

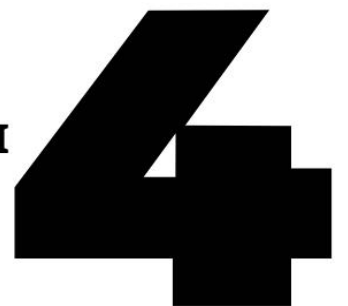
που θα λειτουργήσουν ως συν-επιμελητές. Το δώσει κανείς την ευκαιρία στα άτομα με αυτισμό να αναδείξουν τις προοπτικές τους στον τομέα της συν-επιμέλειας εκθέσεων θα επιτρέψει στα άτομα αυτά να διαμορφώσουν τις απόψεις του κοινού σχετικά με τις δικές τους απόψεις και προοπτικές. Σε περίπτωση που χρησιμοποιούν αυτή την πρακτική για να παρουσιάσουν τη δική τους μοναδική προοπτική για τον κόσμο, οι εκθέσεις οι οποίες τυγχάνουν συν-επιμέλειας μπορούν να δείξουν στο κοινό ότι τα άτομα με αυτισμό αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της κοινωνίας και χρήζουν ίσης μεταχείρισης και σεβασμού (Κοκκίνου 2021). Για περισσότερες πληροφορίες, μπορείτε να ανατρέξετε στις Αρχές του Μουσείου Νευροδιαφορετικότητας για τα Μουσεία και τη Νευροδιαφορετικότητα (αγγ. Neurodiverse Museum’s Principles for Museums and Neurodiversity) (Reilly, Hall and Childs n.d.).

Ομοίως, ένα άλλο αξιοσημείωτο παράδειγμα είναι η εφαρμογή ARTSEE για παιδιά με αυτισμό, η οποία προωθεί την συμπερίληψη και την ψηφιακή μάθηση στην Εθνική Πινακοθήκη της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Ενώ αυτή η εφαρμογή χρησιμεύει ως ένα αξιόπαινο μοντέλο για τη συμπερίληψη, υπογραμμίζει επίσης την κρίσιμη σημασία της ανάπτυξης περιεχομένου σε συνεργασία με την ομάδα-στόχο, τονίζοντας έτσι την αναγκαιότητα του συν-σχεδιασμού ή της συν-δημιουργίας. Αυτή η προσέγγιση δεν διασφαλίζει μόνο την πραγματική ενεργό εμπλοκή των ατόμων, αλλά παράλληλα προωθεί τα κίνητρα, την εκπροσώπηση και διασφαλίζει την καταλληλότητα του παρουσιαζόμενου υλικού για το άμεσο κοινό (Barekyan and Peter 2023).

Ο σκοπός του μουσείου έχει αλλάξει με την πάροδο του χρόνου. Ιστορικά θεωρείται ως πολιτισμικό αποθετήριο ανοικτό μόνο προς τους διανοούμενους. Πλέον όμως, τα μουσεία διευρύνουν τη δεξαμενή των επισκεπτών τους και χρησιμοποιούν στρατηγικές προκειμένου να ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή. Ακριβώς όπως οι βιβλιοθήκες, τα μουσεία περιγράφονται ως ένας «Τρίτος Χώρος» (αγγ. “Third Place”) (Colquitt 2023), ως ένας κοινωνικός χώρος, δηλαδή, όπου οι άνθρωποι συνδέονται. Με αυτόν τον τρόπο, τα μουσεία μπορούν να αναθεωρήσουν τους στόχους τους και να θέσουν την αξία της συμμετοχής στο επίκεντρο της αποστολής τους. Η στροφή των μουσείων προς τη συμμετοχικότητα και την εμπλοκή της κοινότητας δεν εμπλουτίζει μόνο τις συλλογές τους και την εμπειρία που προσφέρουν στους επισκέπτες τους, αλλά ταυτόχρονα προωθεί επίσης την κοινωνική συνοχή, την ισότητα και τη βιωσιμότητα. Αυτή η προσέγγιση ευθυγραμμίζεται με τις παγκόσμιες αρχές και τις αρχές της ΕΕ, διασφαλίζοντας έτσι ότι τα μουσεία παραμένουν συμπεριληπτικά, συναφή και πολύτιμοι χώροι για όλα τα μέλη της κοινωνίας.

**ΕΜΠΛΟΚΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΟΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ
ΜΑΘΗΣΗ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ VESTHIMMERLAND
ΜΟΥΣΕΙΟ VESTHIMMERLAND**

Εμπλοκή των Πολιτών μέσω ενός κινητού μουσείου

Πώς μπορεί κανείς να εμπλέξει τους ντόπιους στην τοπική πολιτιστική κληρονομιά; Το παρόν κεφάλαιο συνοψίζει εν συντομία τον τρόπο με τον οποίο ένα από τα μικρότερα επιδοτούμενα από το κράτος μουσεία της Δανίας έχει εργαστεί στρατηγικά μέσω της προσέγγισης της εμπλοκής των πολιτών.

Το Μουσείο Vesthimmerlands, το οποίο ιδρύθηκε το 1920, είναι ένα από τα μικρότερα αναγνωρισμένα από το κράτος μουσεία της Δανίας. Το επαγγελματικά αναγνωρισμένο αρχαιολογικό τμήμα του είναι γνωστό για πολλά θεαματικά ευρήματα. Το μουσείο βρίσκεται στη μικρή επαρχιακή πόλη Aars.

Παρ' όλα αυτά, το 2009, το μουσείο βρέθηκε αντιμέτωπο με τη μείωση του αριθμού των επισκεπτών. Με άλλα λόγια, το μουσείο είχε χάσει την επαφή με την τοπική κοινωνία. Έτσι, το μουσείο αγόρασε ένα τροχόσπιτο και το μετέτρεψε σε κινητή μονάδα προώθησης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το τροχόσπιτο αυτό πραγματοποίησε μια τετράμηνη περιήγηση στο Vesthimmerland, όπου το προσωπικό του μουσείου παρείχε πληροφορίες σχετικά με την πολιτιστική ιστορία, τα αρχαία μνημεία και τα αξιοθέατα της περιοχής. Παράλληλα, επιθυμούσαμε να συλλέξουμε ιστορίες και δεδομένα για την τοπική πολιτιστική κληρονομιά με κεντρικό άξονα τα ακόλουθα ερωτήματα: Τι είναι η πολιτιστική κληρονομιά; Ποια είναι η τοπική πολιτιστική κληρονομιά στον δήμο Vesthimmerland; Τι χρειάζεται να συλλέξουμε, να διατηρήσουμε και να ερευνήσουμε; Ποιος ο ρόλος της πολιτιστικής κληρονομιάς στη σύγχρονη κοινωνία;

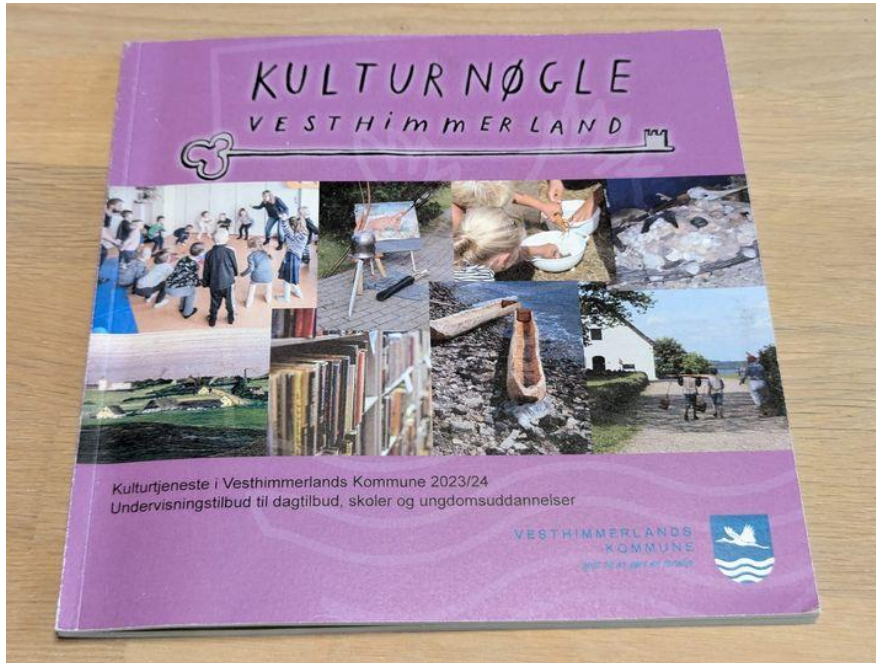
Σχήμα 11. Το τροχόσπιτο-μουσείο του Μουσείου Vesthimmerland, Φωτογραφία: www.vore-skulturav.dk

Με αυτήν την πρωτοβουλία, το Μουσείο Vesthimmerland άνοιξε νέους δρόμους για τα μουσεία της Δανίας. Ήταν η πρώτη φορά στην ιστορία των μουσείων στη Δανία που ένα επιδοτούμενο από το κράτος μουσείο πραγματοποίησε μια τόσο εκτεταμένη περιήγηση στη γεωγραφική περιοχή ευθύνης του προκειμένου να πυροδοτήσει έναν ευρείας κλίμακας διάλογο σχετικά με την πολιτιστική κληρονομιά. Το «Caravan Project» αποδείχθηκε ότι ήταν το πρώτο σε μια μεγάλη σειρά πρωτοβουλιών για την ενίσχυση της εμπλοκής των πολιτών στην τοπική πολιτιστική κληρονομιά.

Πολιτιστική κληρονομιά για τους νεαρότερους πολίτες της πόλης – δημιουργία μιας σχολικής υπηρεσίας

Σύμφωνα με τον νόμο περί μουσείων της Δανίας, το μουσείο πρέπει να κοινοποιεί το έργο του στο ευρύ κοινό, συμπεριλαμβανομένων των νεαρότερων πολιτών του δήμου. Ως εκ τούτου, το 2011, το μουσείο προσέλαβε έναν εκπαιδευμένο δάσκαλο για να εργαστεί για τη δημιουργία μιας σχολικής υπηρεσίας η οποία θα πρόσφερε εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία θα απευθύνονταν σε νηπιαγωγεία, δημοτικά σχολεία και σε σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εντός του δήμου. Μετά από την πάροδο 13 ετών και έπειτα από την εφαρμογή 2.600 εκπαιδευτικών προγραμμάτων, υπάρχει διαθέσιμο ένα υγιές εκπαιδευτικό τμήμα το οποίο διοργανώνει ετησίως περισσότερα από 200 ακαδημαϊκά προγράμματα σε ένα ευρύ φάσμα για όλες τις ηλικιακές ομάδες. Έχει μάλιστα καταφέρει να δημιουργήσει ένα φόρουμ συνεργασίας εντός του δήμου το οποίο απευθύνεται στους διάφορους φορείς του δήμου οι

οποίοι προσφέρουν δωρεάν πολιτιστικά εκπαιδευτικά προγράμματα για τα παιδιά του δήμου. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία περιγράφονται σε ένα βιβλιαράκι 45 σελίδων, διανέμονται ετησίως στο παιδαγωγικό προσωπικό του δήμου.

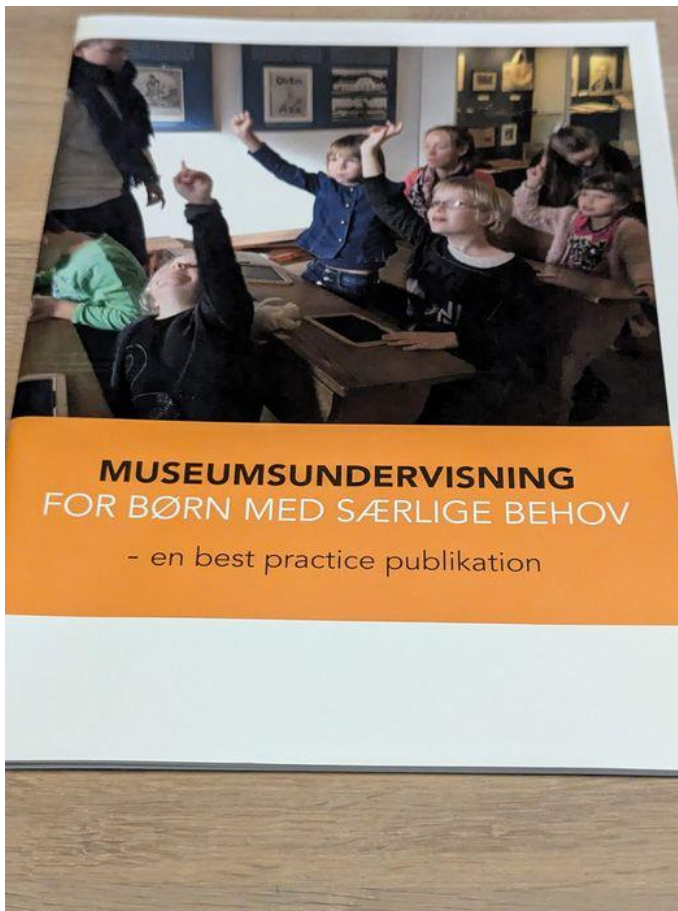

Σχήμα 12. Η εικόνα παρουσιάζει το βιβλιαράκι του μουσείου με την ονομασία «Κλειδί Πολιτισμού» για το 2023-2024, το οποίο περιλαμβάνει εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά νηπιαγωγείου και δημοτικού σχολείου, Φωτογραφία: Kim Callesen, Μουσείο Vesthimmerland.

Ένας σημαντικός τομέας αυτής της εργασίας ήταν η ανάπτυξη προγραμμάτων διδασκαλίας για παιδιά με «ειδικές ανάγκες». Ξεκίνησε με ένα απλό αίτημα από μια ομάδα εκπαιδευτικών τα οποία δίδασκαν στα παιδιά για ζητήματα που αφορούν την συμπεριφορά και την ευεξία. Στα πλαίσια ενός προγράμματος διάρκειας έξι ημερών, τα παιδιά που συνήθως διδάσκονταν σε

θωρακισμένους χώρους διδασκαλίας για να είναι σε θέση να συγκεντρωθούν, διδάσκονταν για πρώτη φορά εκτός της αίθουσας διδασκαλίας.

Τα αποτελέσματα ήταν τόσο εντυπωσιακά που οδήγησαν σε δύο νέα έργα με την υποστήριξη της Δανικής Υπηρεσίας Πολιτισμού: το έργο υπό την ονομασία «Εκπαίδευση σε Μουσειακούς Χώρους για Παιδιά με Ειδικές Ανάγκες» (αγγ. "Museum Education for Children with Special Needs") (Clement Hagstrup et al. 2017), ένα εθνικό έργο μεταξύ έξι μουσείων που δεν έχει μόνο δημοσιεύσει ένα εγχειρίδιο με βέλτιστες πρακτικές με τον ίδιο τίτλο, αλλά έδωσε παράλληλα ορατότητα στις θετικές πτυχές του ζητήματος σε εθνικό επίπεδο. Ως εκ τούτου, είναι λογικό να φροντίσουμε για την κάλυψη των αναγκών αυτής της ομάδας παιδιών, έτσι ώστε η πολιτιστική κληρονομιά να είναι προσβάσιμη και σε αυτά.

Σχημα 13. Εγχειρίδιο βέλτιστων πρακτικών με θέμα την «Εκπαίδευση σε Μουσειακούς Χώρους για Παιδιά με Ειδικές Ανάγκες», Φωτογραφία: Kim Callesen, Μουσείο Vesthimmerland.

Οι έφηβοι σχεδιάζουν για θέματα που αφορούν την πολιτιστική κληρονομιά

Πώς επικοινωνείτε ένα 1.000 ετών και σχεδόν άορατο φρούριο των Βίκινγκς στους εφήβους – και μάλιστα με τρόπο ο οποίος καθιστά το παρελθόν συναφές και ελκυστικό για τους νέους; Για να βρει την απάντηση στο ερώτημα αυτό, το μουσείο Møntergården στο Odense (Montegarden n.d.) κάλεσε τους νέους σε μια διαδικασία που ονομάζεται "FortidsVioner" (Οράματα του Παρελθόντος), η οποία είχε ως στόχο να τους καλέσει να γίνουν συν-δημιουργοί των επαφών τους με το παρελθόν.

Μελέτες σχετικά με τη χρήση των μουσείων από τους νέους στη Δανία δείχνουν ότι οι νέοι αντιλαμβάνονται τα μουσεία ως χώρους ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος και πομπώδεις χώρους,

ενώ ταυτόχρονα αισθάνονται ότι διαθέτουν ανεπαρκείς γνώσεις κατά την επαφή τους με μουσεία. Μέσω του προγράμματος FortidsVisioner, το μουσείο επιδίωξε να εγκαταλείψει το ακαδημαϊκό βάθος και να ξεκινήσει διάλογο με τους νέους για την πραγματικότητα, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους, ώστε να κατανοήσει πώς το μουσείο μπορεί να εξυπηρετήσει και τους νέους της πόλης.

Το πρόγραμμα αυτό διέφερε από άλλα εκπαιδευτικά προγράμματα. Σε αυτή την περίπτωση, δεν προβλήθηκε ούτε ο δάσκαλος ούτε το μουσείο ως εμπειρογνώμονες, αλλά ήταν οι μαθητές οι οποίοι αντλάβαν τον ρόλο αυτό. Το μουσείο παρείχε τη βάση – την αρχαιολογική γνώση – αλλά ήταν οι μαθητές αυτοί που άνοιξαν το δρόμο και συμπύκνωσαν τα σημεία που βρήκαν πιο ενδιαφέροντα σε νέες επικοινωνιακές έννοιες οι οποίες απευθύνονταν στην ηλικιακή τους ομάδα.

Οι μαθητές εργάστηκαν σε μικρές ομάδες για να διεξάγουν έρευνα μεταξύ των χρηστών, να σχεδιάσουν και να δοκιμάσουν τις επικοινωνιακές τους ιδέες. Οι ομάδες δημιουργήθηκαν με βάση τα δυνατά σημεία των μαθητών - τόσο από ακαδημαϊκής όσο και από δημιουργικής και πρακτικής άποψης - αναγνωρίζοντας ότι όλοι έχουν κάτι να προσφέρουν. Τα διαφορετικά ατομικά δυνατά σημεία των μελών της ομάδας σήμαιναν ότι ήταν σε θέση να συμπληρώσουν και να εκτιμήσουν καλύτερα τη συμβολή του άλλου στα πλαίσια της κοινής τους εργασίας. Ένας δάσκαλος που συμμετείχε στο πρόγραμμα αυτό ανέφερε ότι το δυσλεκτικό αγόρι της τάξης ήταν ξαφνικά σε θέση να εκφράσει τη δημιουργική του γλώσσα και αναγνωρίστηκε για το έργο του από τα άλλα μέλη της ομάδας.

Σχήμα 14. Οι μαθητές χωρίστηκαν σε μικρότερες «ομάδες σχεδιασμού» και το ομαδικό πνεύμα ενισχύθηκε με τη δημιουργία ονόματος, λογότυπου και συνθήματος της ομάδας, Φωτογραφία: Gorm-Branderup.dk.

Το FortidsVisioner έθεσε υπό δοκιμασία τη δημιουργικότητα και τις συνεργατικές δεξιότητες των μαθητών, ωστόσο το πρόγραμμα έθεσε υπό δοκιμασία επίσης τις δυνατότητες του ίδιου του μουσείου σε μεγάλο βαθμό. Οι νέοι μπορούν να θεωρηθούν ως μια δύσκολη ομάδα-στόχος. Ενώ οι ενήλικοι επισκέπτες των μουσείων έχουν από καιρό αποδεχτεί τις καθιερωμένες συμβάσεις που υφίστανται κατά την επίσκεψη σε έναν μουσειακό χώρο, οι νέοι αμφισβητούν τις ίδιες τις συμβάσεις του χώρου αυτού. Το ευκολότερο θα ήταν να μην ληφθούν υπόψη οι νέοι ηλικίας 13-30 ετών. Στην πράξη, αυτό συμβαίνει σε πολλά μουσεία της Δανίας όταν σε μια έκθεση που απευθύνεται σε ενήλικες προστίθεται μια διαδρομή για παιδιά η οποία λαμβάνει τη μορφή ενός παιχνιδιού με κυνήγι θησαυρού, καθώς και άλλες παιχνοποιημένες μορφές. Τα μουσεία αποχαιρετούν τους επισκέπτες τους ως παιδιά και ελπίζουν να τους ξαναδούν όταν αυτά μεγαλώσουν.

Ωστόσο, εάν τα μουσεία θέλουν να αποευθύνονται σε όλους, οφείλουν να αναγνωρίσουν τους νέους ως μια ιδιαίτερη ομάδα επισκεπτών με διαφορετικές επιθυμίες και ανάγκες από τα παιδιά και τους ενήλικες. Οι νέοι απαιτούν από τα μουσεία να τους συναντήσουν στο σημείο που αυτοί βρίσκονται και με θεματικές με τις οποίες μπορούν να σχετιστούν. Δεν είναι ικανοποιημένοι με το να είναι παθητικοί δέκτες – θέλουν να είναι συνδημιουργοί των ατομικών τους συναντήσεων με το παρελθόν. Αυτή η προσέγγιση δεν ενθαρρύνει μόνο μια

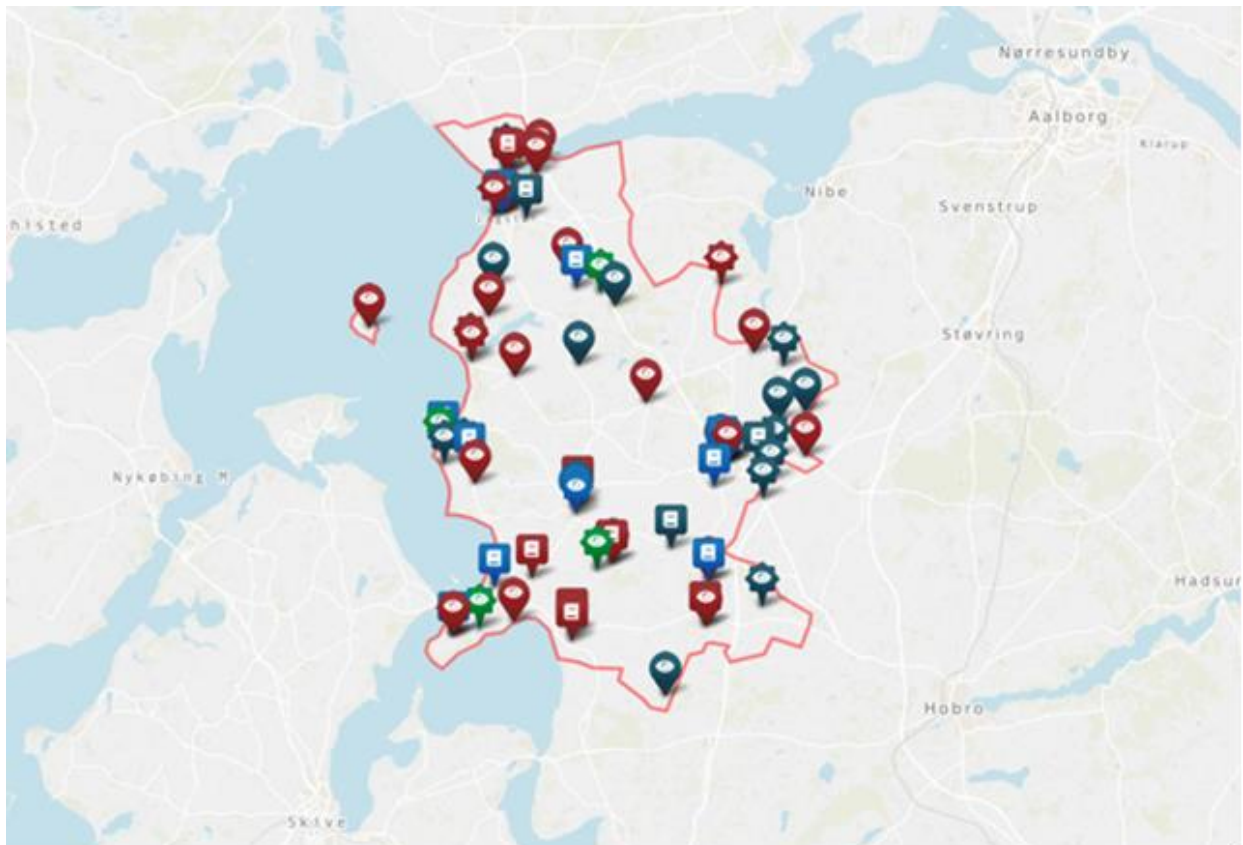
βαθύτερη σύνδεση με την μουσειακή εμπειρία, αλλά ενθαρρύνει παράλληλα τη διά βίου συμμετοχή.

Σχήμα 15. Το έργο πλαισιώθηκε ως διαγωνισμός μεταξύ των ομάδων σχεδιασμού, ο οποίος οδήγησε σε μια μεγάλη τελική εκδήλωση, στην οποία τα παιδιά παρουσίασαν τις ιδέες τους ενώπιον μιας κριτικής επιτροπής αποτελούμενης από πολιτικούς, διευθυντές μουσείων και ενδιαφερόμενους φορείς, Φωτογραφία: Gorm-Braderup. Dk

Ψηφιακή προβολή της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Στις 28 Φεβρουαρίου 2013, το Μουσείο Vesthimmerlands έθεσε σε διαθεσιμότητα μια «Υπηρεσία Πολιτιστικής Κληρονομιάς». Στόχος της ενέργειας αυτής ήταν να αποκαλυφθεί και να αναδειχθεί η τοπική πολιτιστική κληρονομιά. Έτσι, η υπηρεσία αυτή έγινε η πρώτη υπηρεσία της Δανίας για την τοπική πολιτιστική κληρονομιά ηγούμενη από απλούς πολίτες. Οι εκδηλώσεις, τα αποτελέσματα κ.λπ. κοινοποιήθηκαν και αναρτήθηκαν στο SoMe και δημιουργήθηκε ένας διαδραστικός χάρτης όπου οι πολίτες μπορούν να κάνουν αναζήτηση ανά θέμα, έτος ή περιοχή.

Σχήμα 16. Η εικόνα παρουσιάζει έναν διαδραστικό χάρτη, όπου μπορείτε να κάνετε κλικ στα επισημασμένα σημεία και να βρείτε εικόνες, κείμενα και άλλες πληροφορίες σχετικά με τον Δήμο Vesthimmerland, Φωτογραφία: Μουσείο Vesthimmerland.

Με τον τρόπο αυτόν, οι πολίτες μπορούν να αναζητούν ελεύθερα θέματα, ευρήματα και ιστορίες βάσει των ενδιαφερόντων τους, ενώ μπορούν μάλιστα να το κάνουν αυτό από την άνεση του σπιτιού τους!

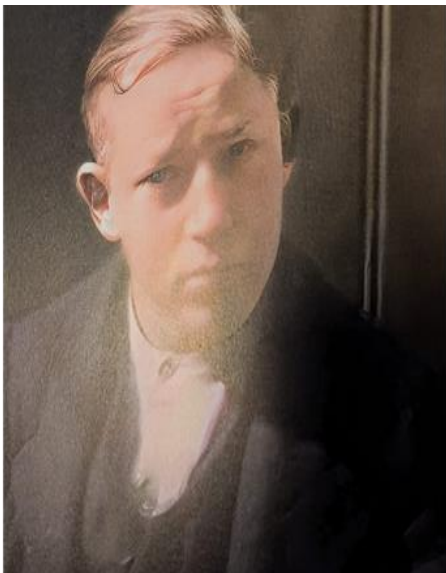
Εναλλακτικές φωνές

Εναλλακτικοί Εμπειρογνώμονες

Το Μουσείο Πρόνοιας της Δανίας – Danish Welfaremuseum (Guide Denmark 2024) στεγάζεται σε ένα παλιό φτωχό σπίτι και αφηγείται τις ιστορίες των πολλών που έζησαν στη σκοτεινή πλευρά της κοινωνίας από το 1872 έως το 1974, συμπεριλαμβανομένων των φτωχών ή άρρωστων ατόμων, των αστέγων και των ορφανών. Ωστόσο, οι περισσότερες από τις ιστορίες μπορούν να τύχουν αφήγησης μόνο από τη σκοπιά των διαφόρων συστημάτων και όχι από τη

ζωντανή εμπειρία χιλιάδων ατόμων που βοηθούνταν από τις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας. Δυστυχώς η εμπειρίες αυτές δεν έχουν καταγραφεί ποτέ. Ως εκ τούτου, ζωντανοί άνθρωποι με γνώση από πρώτο χέρι της έλλειψης στέγης, της ψυχικής ασθένειας, της φτώχειας, της ανεργίας και του εθισμού κλήθηκαν να αφηγηθούν την ιστορία ως «εναλλακτικοί εμπειρογνώμονες». Το μουσείο ήθελε να καταπολεμήσει τις προκαταλήψεις και τον στιγματισμό απέναντι στα άτομα αυτά παρέχοντας μια εικόνα της ζωής στο περιθώριο της κοινωνίας. Επιπλέον, το μουσείο ήθελε να δημιουργήσει ένα φόρουμ όπου οι πρώην έγκλειστοι σε ιδρύματα ή οι κοινωνικά ευάλωτοι πολίτες θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ιστορία της ευημερίας της Δανίας, ενισχύοντας παράλληλα την ιθαγένεια και την προσωπική τους ενδυνάμωση. Έχοντας αυτό κατά νου, το μουσείο δημιούργησε ένα σώμα κοινωνικά μειονεκτούντων ατόμων οι οποίοι μπορούν να συνδεθούν προσωπικά με πρώην έγκλειστους σε ιδρύματα, κι έτσι να έρθουν πιο κοντά στις πρωτογενείς πηγές αυτών των ιστοριών και στον πυρήνα ενός δεδομένου ζητήματος.

Το έργο Livø - δίνοντας φωνή στους ανεπιθύμητους

Σχήμα 17. Η φωτογραφία του Oluf, ο οποίος πέρασε επτά χρόνια στις φυλακές του νησιού Livø πριν αποφυλακιστεί, αλλά σημαδεύτηκε για όλη του τη ζωή και έφυγε έχοντας επίσης σημάδια στην ψυχή του. Φωτογραφία: 'The Island of Deviants'.

Το Μουσείο Vesthimmerland έχει επίσης θέσει ορισμένα άλλα ειδικά θέματα στο πρόγραμμα των δραστηριοτήτων του. Πριν από λίγα χρόνια, το μουσείο έλαβε 12 κιβώτια με αρχεία από την πρώτη φυλακή στο νησί Livø, η οποία μεταξύ 1911 και 1961 ήταν μια φυλακή απομόνωσης σε ένα νησί όπου μεταφέρονταν άνδρες οι οποίοι κρίθηκαν επικίνδυνοι για την κοινωνία ή σύμφωνα με τους όρους της εποχής, «αποκλίνοντες», «ελαττωματικοί», «αχρείοι», «εκφυλισμένοι» και «ηθικά υστερούντες», όπου και διαπαιδαγωγούνταν ώστε να καταστούν ακίνδυνοι (σειρώνονταν ή ευνουχίζονταν) (Duedahl and Hagstrup 2023).

Σχήμα 18. Εικόνα από το εξώφυλλο του βιβλίου "The Island of Deviants" των Duedahl και Hagstrup Maria Clement, Φωτογραφία: Μουσείο Vesthimmerland.

Τα 12 κουτιά γεμάτα αρχεία οδήγησαν στην έκδοση ενός βιβλίου (Duedahl and Hagstrup 2023), μιας έκθεσης και μιας εθνικής τηλεοπτικής εκπομπής, καθώς ο πατέρας του πρώην πρωθυπουργού της Δανίας είχε τοποθετηθεί εσφαλμένα στο ίδρυμα από την ηλικία των 14 ετών μέχρι την ηλικία των 22 ετών (Sorensen n.d.). Τα 12 κουτιά δεν βοήθησαν μόνο να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα που κρίθηκαν ανεπιθύμητα έτυχαν μεταχείρισης, αλλά παράλληλα αποτέλεσαν την αφετηρία για τη διεξαγωγή μιας συζήτησης για το πώς «... η κοινωνία δεν πρέπει να κρίνεται μόνο από την προοδευτικότητά της αλλά και από τη μεταχείριση των ανθρώπων που ζουν στο περιθώριο της κοινωνίας ή ακόμα και έξω από αυτήν» (Duedahl and Hagstrup 2023).

Τα προαναφερθέντα αποτελούν παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο ορισμένα μουσεία της Δανίας εργάζονται για να επιτύχουν την εμπλοκή των χρηστών εδώ και πολλά χρόνια, εν μέρει μέσω της ίδιας της παρουσίας τους στην περιοχή και εν μέρει με την ενσωμάτωση της συμμετοχής στα εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρει το μουσείο σε σχολεία. Εδώ δεν συναντάμε απλά μια ομάδα μαθητών, αλλά ταυτόχρονα τους χρήστες των μουσείων του μέλλοντος.

Το κεφάλαιο εξετάζει επίσης το έργο της ανάδειξης της ιστορίας των μειονοτήτων στη συλλογική συνείδηση ξεπλέκοντας τα νήματα μεταξύ του χειρισμού των υποεκπροσωπούμενων κοινωνικών ομάδων στο παρελθόν με τις σημερινές συνθήκες διαβίωσης και τον στιγματισμό των μειονοτήτων – μια μέθοδος η οποία καθιστά σαφή τα ιστορικά γεγονότα και διασφαλίζει τη συνάφειά τους στο παρόν.

Η διασφάλιση της εμπλοκής των πολιτών στους μουσειακούς χώρους είναι μια απαιτητική αποστολή, αλλά ταυτόχρονα προσφέρει ικανοποίηση. Διασφαλίζοντας ότι υπάρχει αυτή η εμπλοκή, μπορούμε να συναντήσουμε πιο αφοσιωμένες και πιστές ομάδες επισκεπτών οι οποίοι μπορούν να προβληματιστούν σχετικά με την ιστορία και να συνειδητοποιήσουν ότι δεν λειτουργούν ποτέ μεμονωμένα, αλλά αποτελούν μέρος μιας κοινότητας με την πάροδο του χρόνου.

ΑΝΟΙΚΤΑ ΦΟΡΟΥΜ ΣΕ ΜΟΥΣΕΙΑΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ
ΑΡΧΕΙΑ ΛΑΡΝΑΚΑΣ - ΦΟΙΒΟΣ ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ & CITIZENS IN POWER

5

Μουσεία και Κοινότητες: μια διαλογική σχέση μεταξύ του πολιτισμού, της συμμετοχής, της εκπροσώπησης και τις αφηγήσεις

Η διασύνδεση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του κοινού αποτελεί ένα ζωντανό τοπίο και οι προσπάθειες των μουσειακών χώρων ν' αλληλεπιδράσουν με τις τοπικές κοινότητες γεννούν επικοινωνιακούς πολιτιστικούς διαλόγους. Για ν' ανοιχτεί ο δρόμος για τη διεξαγωγή αυτής της συζήτησης μεταξύ των μουσειακών χώρων και των επαγγελματιών που εργάζονται σε αυτούς, καθώς επίσης μεταξύ των ατόμων τα οποία οι χώροι αυτοί εκπροσωπούν, το έργο "ExhiBIT" πραγματοποίησε μια σειρά από Ανοικτά Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους στη Δανία (Aars, Vesthimmerland), στην Ελλάδα (Ρέθυμνο, Κρήτη) και στην Κύπρο (Λευκωσία, Λάρνακα και Αμμόχωστος). Οι δραστηριότητες αυτές, ενώ προσέφεραν γνώσεις σχετικά με τις ανάγκες και τις προκλήσεις αυτής της συμβιωτικής σχέσης μεταξύ των επαγγελματιών που εργάζονται στα μουσεία και των κοινοτήτων, αποτελούν μόνο την αρχή μιας πολύ αναγκαίας και επιτακτικής συζήτησης σχετικά με τη σημασία της πολιτιστικής αφήγησης η οποία προσφέρεται για τις διάφορες κοινότητες, καθώς επίσης τις στρατηγικές που τα μουσεία καλούνται να χρησιμοποιήσουν στη νέα υβριδική, "rhygital" εποχή.

Με την ολοκλήρωση των Ανοικτών Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους, τα οποία πραγματοποιήθηκαν μεταξύ Φεβρουαρίου και Απριλίου 2024, συνολικά 77 άτομα, τα οποία ανήκουν σε διαφορετικές κοινότητες ή/ και επαγγελματίες του πολιτιστικού τομέα, συμμετείχαν ενεργά και έθεσαν τους προβληματισμούς τους σχετικά με τη σχέση μεταξύ των μουσειακών χώρων, του πολιτισμού και του κοινού. Οι συμμετέχοντες στα φόρουμ αυτά τόνισαν τη σημασία της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης, της αποτελεσματικής αφήγησης και του συμπεριληπτικού σχεδιασμού στους μουσειακούς χώρους ως τους ακρογωνιαίους λίθους μιας ουσιαστικής μουσειακής εμπειρίας. Αναλογίστηκαν τις δυνατότητες των ψηφιακών εργαλείων να ενισχύσουν τη δέσμευση και την προσβασιμότητα, τονίζοντας παράλληλα ότι αυτά θα πρέπει να συμπληρώνουν και όχι να αντικαθιστούν τις ανθρώπινες σχέσεις. Τα εργαστήρια και οι συζητήσεις που πραγματοποιήθηκαν υπογράμμισαν την ανάγκη για εκθέματα που αντικατοπτρίζουν ποικίλες πολιτιστικές αφηγήσεις και καλύπτουν διάφορες αισθητηριακές και γνωστικές ανάγκες. Η διατήρηση του κοινωνικού και κοινοτικού πλούτου που μπορεί να απαντηθεί σε μια ουσιαστική μουσειακή εμπειρία απαιτεί λεπτή και προσεκτική εξέταση. Παρόλο που τα ψηφιακά εργαλεία αναγνωρίστηκαν για τα πιθανά οφέλη που προσφέρουν, η

ενσωμάτωσή τους πρέπει να τύχει προσεκτικής διαχείρισης ούτως ώστε να ενισχύσει και όχι να αντικαταστήσει τις ανθρώπινες σχέσεις.

Οι γνώσεις που αποκτήθηκαν από αυτά τα φόρουμ επέτρεψαν στο έργο “ExhiBIT” να δημιουργήσει μια ψηφιακή εφαρμογή προσαρμοσμένη στις ανάγκες τόσο των μουσείων όσο και των κοινοτήτων. Αυτή η εφαρμογή αναμένεται να διευκολύνει τη συμμετοχή της κοινότητας στην επιμέλεια εκθέσεων εντός των μουσειακών χώρων, εξασφαλίζοντας μια πιο συμπεριληπτική και ελκυστική εμπειρία για τους επισκέπτες. Επιπλέον, τα φόρουμ καλλιέργησαν ένα αίσθημα αλληλεγγύης μεταξύ των μουσειακών χώρων και των οργανισμών, αναγνωρίζοντας τις κοινές προκλήσεις και τις συλλογικές φιλοδοξίες τους. Αυτό το πνεύμα συνεργασίας είναι το κλειδί για την ανάπτυξη καινοτόμων λύσεων που ενισχύουν τον πολιτιστικό και εκπαιδευτικό αντίκτυπο των μουσείων παγκοσμίως.

Τα βασικά αποτελέσματα και οι συζητήσεις από τα Ανοικτά Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του έργου “ExhiBIT” τόνισαν πάνω απ’ όλα τη σημασία της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης, της αποτελεσματικής αφήγησης και των συμπεριληπτικών πρακτικών στους μουσειακούς χώρους. Τα ψηφιακά εργαλεία αναγνωρίστηκαν για τα πιθανά οφέλη τους, αλλά η ενσωμάτωσή τους πρέπει να τύχει προσεκτικής διαχείρισης για να ενισχύσει και όχι να αντικαταστήσει τις ανθρώπινες σχέσεις.

Σημαντικό είναι ότι οι διοργανωτές των εκδηλώσεων στη Δανία αντιμετώπισαν προκλήσεις στη συγκέντρωση διαφορετικών συμμετεχόντων στο Φόρουμ που διοργάνωσαν. Το τυπικό προφίλ των συμμετεχόντων ήταν αυτό του αναμενόμενου επισκέπτη ενός μουσείου, δηλαδή γυναίκες μέσου έως υψηλού μορφωτικού επιπέδου στη δεκαετία των 50 ετών, αντικατοπτρίζοντας την τυπική δημογραφική επισκεψιμότητα του μουσείου στην περιοχή. Αυτό είναι ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζεται σε κάποιο βαθμό με τη διεξαγωγή όλων των Ανοικτών Φόρουμ σε Μουσειακούς χώρους που διοργανώθηκαν από όλους τους εταίρους του έργου, παρόλο που είχαν σημειωθεί ορισμένες διαφορές στο προφίλ του τυπικού λάτρη των μουσείων. Παρ’ όλα αυτά, τα φόρουμ κατάφεραν να συγκεντρώσουν κοινό το οποίο προήλθε από διάφορες ομάδες ατόμων, από επαγγελματίες επιμελητές μουσειακών χώρων και προσωπικό μέχρι λάτρες των μουσείων. Μεταξύ των συμμετεχόντων ήταν και αρκετοί εκπαιδευτικοί, εθελοντές, καθώς και άτομα από διάφορες κοινότητες όπως οι άτομα με αναπηρία στο Ρέθυμνο ή η τουρκοκυπριακή κοινότητα στη Λάρνακα της Κύπρου. Αυτή η δυσκολία στην ποικιλόμορφη εκπροσώπηση στα φόρουμ σηματοδοτεί την πρόκληση της ποικιλόμορφης εκπροσώπησης στα μουσεία: από την ηγεσία μέχρι το δημογραφικό κοινό, τις συλλογές... μέχρι τις αφηγήσεις. Γι’ αυτόν ακριβώς τον λόγο, τα Ανοικτά Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια του “ExhiBIT” εντός του 2024, και τα οποία περιγράφονται

παρακάτω, αποτελούν παρά μόνο την αρχή μιας πολύ πιο εκτεταμένης συζήτησης και μιας δέσμευσης για διεξαγωγή περισσότερων τέτοιων πρωτοβουλιών στο μέλλον από τους εταίρους του έργου “Exhibit”.

Τα Ανοιχτά Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους στο επίκεντρο

Μουσείο Vesthimmerlands

Προτάθηκε η χρήση μιας παιγνιώδους προσέγγιση ως προς την επικοινωνία, με έντονο το στοιχείο της έκπληξης, για να επιτευχθεί η εμπλοκή των επισκεπτών. Η αποτελεσματική αφήγηση ιστοριών, ιδίως μέσω προσωπικών και συγκρίσιμων ανθρώπινων ιστοριών, επισημάνθηκε επίσης ως ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση ισχυρών μουσειακών εμπειριών για τους επισκέπτες.

Μοιραίες ιστορίες από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, επιστολές ατόμων οι οποίοι υπήρξαν έγκλειστοι σε ψυχιατρεία ή άλλα ιδρύματα (ανάλογα με αυτό στο νησί Livø), παιδικές ζωγραφιές από ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης ή απλώς η θέα ενός διατηρημένου πτώματος (όπως ο άνδρας του Grauballe στο Μουσείο Moesgaard), είναι μερικά από τα παραδείγματα που επισημάνθηκαν στο φόρουμ από τους συμμετέχοντες - παραδείγματα αντικειμένων και των ιστοριών τους - τα οποία μπορούν να αποσαφηνίσουν συναισθηματικά φορτισμένες αφηγήσεις.

Οι επαγγελματίες που εργάζονται σε μουσειακούς χώρους τόνισαν τη σημασία της δημιουργίας μιας ανθρώπινης σχέσης με τους επισκέπτες στους χώρους αυτούς, εκφράζοντας ανησυχίες ότι οι ψηφιακές λύσεις ενδέχεται να επηρεάσουν τις κοινωνικές εμπειρίες στα μουσεία. Τόνισαν ότι ενώ τα ψηφιακά εργαλεία θα μπορούσαν να ενισχύσουν την εμπλοκή, δεν θα πρέπει να αντικαταστήσουν την ανθρώπινη αλληλεπίδραση. Παρόλο που επικράτησε ένας γενικός σκεπτικισμός απέναντι στις ψηφιακές λύσεις, οι εποικοδομητικές συζητήσεις αναγνώρισαν τα πιθανά οφέλη τους. Τα ψηφιακά εργαλεία θα πρέπει να προσφέρουν πραγματική προστιθέμενη αξία, όπως η υποστήριξη της μεγαλύτερης κατανόησης της διαφορετικότητας, η καταπολέμηση του αισθήματος της μοναξιάς και η παροχή συναρπαστικών εμπειριών. Παραδείγματα που οι συμμετέχοντες στα φόρουμ ανέφεραν όσον αφορά την καλή αφήγηση ιστοριών με τη χρήση ψηφιακών μέσων περιλαμβάνουν τα εξής:

- Εντυπωσιακές εγκαταστάσεις και ταινίες μικρού μήκους στο Moesgaard, Aarhus,

- Ένα μείγμα αλήθειας και ψευμάτων και τρόπων με τους οποίους οι χρήστες μπορούν να τα εντοπίσουν
- Κωδικοί QR στο Μουσείο Johannes V Jensen, Farsø
- Μια καθηλωτική και αισθητηριακή εμπειρία με θέμα τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μέσω της τεχνολογίας οστικής αγωγιμότητας.

Όταν τους ζητήθηκε να σκεφτούν τι είδους εφαρμογή θα ήθελαν να δουν στους μουσειακούς χώρους, οι συμμετέχοντες στα φόρουμ δήλωσαν τα ακόλουθα:

- Μια εφαρμογή που μπορεί να βοηθήσει τους χρήστες να κατανοήσουν καλύτερα τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των ανθρώπων
- Μια εφαρμογή που προσθέτει ένα επιπλέον επίπεδο στην μουσειακή εμπειρία για όσους έχουν κενά όσον αφορά την ιστορική γνώση
- Μια εφαρμογή που δίνει στους επισκέπτες ένα μέρος μιας ιστορίας και σαν κομμάτια ενός παζλ, μια μεγαλύτερη ιστορία γίνεται ορατή, ενώ οι επισκέπτες μπορούν να μοιραστούν τις προσωπικές τους εμπειρίες μεταξύ τους και έτσι να δημιουργήσουν νέες αφηγήσεις.

Σχετικά με τη συζήτηση σε θέματα συμπερίληψης και εκπροσώπησης στους μουσειακούς χώρους που πραγματοποιήθηκε στη Δανία, οι συμμετέχοντες σημείωσαν την αυξανόμενη ευαισθητοποίηση των μουσείων της Δανίας σχετικά με τις ιστορίες των περιθωριοποιημένων ομάδων. Αυτή η συνειδητοποίηση αντικατοπτρίζεται σε παραδείγματα εκθέσεων που παράγονται και προβάλλουν την ιστορία ορισμένων υποεκπροσωπούμενων ομάδων:

- Το Μουσείο Πρόνοιας στο Σβέντμποργκ (αγγ. Welfare Museum in Svendborg) αφηγείται τις ιστορίες ανθρώπων οι οποίοι ζούσαν στο περιθώριο της κοινωνίας, όπως οι φτωχοί, οι άρρωστοι, οι άστεγοι και τα ορφανά.
- Το FLUGT στο Oksbøl αφηγείται την ιστορία των προσφύγων.
- Το KØN στο Aarhus επικεντρώνεται στην ιστορία των γυναικών και διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής του για να συμπεριλάβει μέλη της ΛΟΑΤΚΙΑ+ κοινότητας.

Αυτές οι εκθέσεις αναδεικνύουν την ανάγκη να ληφθούν υπόψη τα άτομα τα οποία ιστορικά έχουν κοινωνικά παραγκωνιστεί στο περιθώριο. Μια λύση υβριδική, “phygital” λύση σε συνδυασμό με το μοντέλο της συνεπιμέλειας μπορούν να δώσουν την ευκαιρία στις υποεκπροσωπούμενες κοινότητες να αλληλεπιδράσουν με τις ιστορίες αυτές.

Εν ολίγοις, το Φόρουμ αυτό υπογράμμισε τη σημασία της διατήρησης μιας ισορροπίας μεταξύ ψηφιακών και ανθρώπινων στοιχείων στις μουσειακές εμπειρίες. Οι συμμετέχοντες φάνηκε να εκτιμούν ιδιαίτερα τις άμεσες ανθρώπινες σχέσεις και την αποτελεσματική αφήγηση ιστοριών, αναγνωρίζοντας παράλληλα τις δυνατότητες των ψηφιακών εργαλείων για την ενίσχυση της συμμετοχικότητας και της διατήρησης της προσοχής των επισκεπτών. Οι συζητήσεις παρείχαν πολύτιμες πληροφορίες για το έργο “Exhibit”, τονίζοντας την ανάγκη για προσεκτική ενσωμάτωση ψηφιακών λύσεων οι οποίες συμπληρώνουν παρά ν' αντικαθιστούν την ανθρώπινη αλληλεπίδραση.

ΑΝΟΙΚΤΑ ΦΟΡΟΥΜ ΣΕ ΜΟΥΣΕΙΑΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ

...συζητώντας στο
Μουσείο
Vesthimmerland
στο Aars.

ΕΜΠΛΟΚΗ

Η σημασία της καλής αφήγησης και της παιγνιώδους προσέγγισης στην επικοινωνία των πληροφοριών επισημάνθηκε ως το κλειδί για την εμπλοκή του κοινού.

Οι πληροφορίες για την έκθεση πρέπει να ακολουθούν την «προσέγγιση της ματιέρας» (αγγ. «reerhole approach») και να επιτρέπουν στη φαντασία του θεατή να πάρει κεντρική θέση.

Διευκρινίστηκε η δύναμη των προσωπικών ανθρώπινων ιστοριών. Ιστορίες με τις οποίες το κοινό μπορεί να συνδεθεί άμεσα μπορούν να δημιουργήσουν ισχυρές εμπειρίες.

“ΡΗΥGITAL” ΛΥΣΕΙΣ

Ανησυχίες σχετικά με την πιθανή παρεμβολή ψηφιακών λύσεων, όπως μια εφαρμογή, στην κοινωνική εμπειρία του μουσείου. Οι ψηφιακές λύσεις πρέπει να επιτρέπουν την ανθρώπινη αλληλεπίδραση και τις ανθρώπινες σχέσεις με τους επισκέπτες.

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ & ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗ

Ορισμένα μουσεία της Δανίας δείχνουν ενδιαφέρον για την έκθεση της ιστορίας περιθωριοποιημένων και υποεκπροσωπούμενων ομάδων, όπως οι φτωχοί, οι άρρωστοι, οι άστεγοι και τα ορφανά, ή οι πρόσφυγες, οι γυναίκες και τα ΛΟΑΤΚΙΑ+ άτομα..

«Η πιο ισχυρή μουσειακή εμπειρία προκύπτει όταν καθρεφτίζεις τον εαυτό σου στον θρίαμβο, την τραγωδία, την αγάπη και τον πόνο μιας ιστορικής προσωπικότητας».

Citizens in Power, Λευκωσία, Κύπρος

Τον Μάρτιο του 2024, επαγγελματίες που εργάζονται σε μουσειακούς χώρους στην Κύπρο, επαγγελματίες στον τομέα της ψηφιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς και άτομα μη επαγγελματίες πραγματοποίησαν μια συζήτηση σχετικά με το φάσμα του κοινού των μουσείων, τις διάφορες διαθέσιμες δραστηριότητες, τις πρακτικές συμμετοχής που εφαρμόζονται, την εκπροσώπηση και το ζήτημα της συμπεριληπτικής, καθώς και τις ψηφιακές στρατηγικές που θα μπορούσαν να ενδιαφέρουν τις κοινότητες. Οι συνεισφέροντες συζητήσαν το ευρύ και ποικίλο κοινό των μουσειακών χώρων στην Κύπρο, σημειώνοντας την έντονη διαφορά που υπάρχει μεταξύ των ενδιαφερόντων του τοπικού κοινού και των διεθνών τουριστών που επισκέπτονται το νησί. Σημειώθηκε ότι εξακολουθεί να υπάρχει μια γενική αντίληψη ότι οι μουσειακοί χώροι οι οποίοι στεγάζουν αρχαιολογικά αντικείμενα είναι τύποι μουσείων «παλιάς σχολής» που προσελκύουν κυρίως τουρίστες οι οποίοι ενδιαφέρονται για τον πολιτισμό, έχουν «μη αυθεντικά πολιτιστικά εκθέματα» ή είναι «βαρετά» στα πλαίσια των σχολικών δραστηριοτήτων των μαθητών. Αυτή η εικόνα του μουσείου ως «προσκολλημένου στο παρελθόν» αντιπαραβλήθηκε με τα μουσεία ή τις γκαλερί σύγχρονης τέχνης που φαίνεται να προσελκύουν ένα πιο τοπικό και λαϊκό κοινό. Το κλειδί για την εμπλοκή του τοπικού κοινού και των κοινοτήτων σε δραστηριότητες στους μουσειακούς χώρους, ανεξάρτητα από τον τύπο του εκάστοτε μουσειακού χώρου, περιλαμβάνει προσεκτική λήψη αποφάσεων σε πρακτικές επιμέλειες οι οποίες λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του τοπικού κοινού. Άλλες αποτελεσματικές στρατηγικές εμπλοκής του κοινού που αναφέρθηκαν περιλαμβάνουν την αφήγηση ιστοριών, το θεατρικό παιχνίδι, καθώς και άλλες δραστηριότητες πρακτικής φύσης («να κάνουμε πράγματα»), οι οποίες μετατρέπουν τους επισκέπτες από παθητικούς αποδέκτες σε ενεργούς συμμετέχοντες.

Σχετικά με τη συζήτηση αναφορικά με τις “phygital” στρατηγικές στους μουσειακούς χώρους, οι συμμετέχοντες τόνισαν την πιεστική ανάγκη των επαγγελματιών για στρατηγική καθοδήγηση σχετικά με την αποτελεσματική χρήση των ψηφιακών εργαλείων. Οι προτάσεις που αναφέρθηκαν περιλαμβάνουν τις εξής:

- Παροχή μιας επιμελημένης ποικιλίας εφαρμογών ή λογισμικού ανοικτής πρόσβασης οι οποίες είναι άμεσα διαθέσιμα στο προσωπικό του μουσείου για χρήση μέσω της παροχής προτάσεων και καθοδήγησης σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να ενσωματωθούν στις πρακτικές τους.

- Προσεκτική χαρτογράφηση των ενδιαφερόντων των επισκεπτών ως το κλειδί για την ενίσχυση της συμμετοχής της κοινότητας και την προώθηση συνεργασιών στον τομέα.
- Ψηφιοποίηση πολιτιστικού περιεχομένου και ιστότοπων, ώστε να καταστεί δυνατή η συμμετοχή του κοινού. Παραδείγματα τρισδιάστατων ψηφιοποιημένων μουσειακών χώρων περιλαμβάνουν το έργο που ολοκληρώθηκε στο Παττίχειο Δημοτικό Μουσείο Λεμεσού (DUOOVISION 2024b) και στο Κυπριακό Μουσείο Λαϊκής Τέχνης στη Λευκωσία (DUOOVISION 2024a).

Τέθηκαν επίσης ζητήματα εκπροσώπησης, ένταξης και δυσκολιών όσον αφορά τη δικτύωση, με τους συμμετέχοντες να σημειώνουν ότι τα δεδομένα σχετικά με τα δημογραφικά στοιχεία που αφορούν τους μουσειακούς χώρους είναι λιγοστά, και, ενώ η έρευνα στον τομέα αυτό στην Κύπρο είναι πλούσια, τα δεδομένα δεν είναι άμεσα διαθέσιμα. Αυτό οδήγησε τους συμμετέχοντες να προτείνουν ότι μια πλατφόρμα χαρτογράφησης και αρχειοθέτησης δεδομένων θα διευκόλυε τη συνεργασία και την κοινή χρήση των αποτελεσμάτων της έρευνας που διεξάγεται. Σημαντικό είναι, ωστόσο, ότι ανεξάρτητα από την έρευνα ή την απουσία δεδομένων σχετικά με την εκπροσώπηση και την ένταξη στους μουσειακούς χώρους, αναγνωρίστηκε ότι για να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα που αφορούν την εκπροσώπηση, οι μουσειακοί χώροι πρέπει να καταβάλουν συνειδητή προσπάθεια να στοχεύσουν συγκεκριμένα ακροατήρια και τα ενδιαφέροντά τους τα οποία δεν είναι άμεσα διαθέσιμα στον τομέα. Παρ' όλα αυτά, έγινε αναφορά σε ένα παράδειγμα μιας έκθεσης η οποία προετοιμάζεται αυτή τη στιγμή από το Λεβέντειο Μουσείο, και η οποία επιδιώκει να φωτίσει την ανάπτυξη που σημειώθηκε στην Πράσινη Γραμμή στη Λευκωσία. Η συμμετέχουσα επιμελήτρια σημείωσε τις προκλήσεις της εύρεσης προφορικών μαρτυριών από την τουρκοκυπριακή κοινότητα, γεγονός το οποίο οδήγησε τους συμμετέχοντες σε ανταλλαγή ιδεών σχετικά με τη δυνατότητα πρόσληψης άλλων και πρόσθετων περιθωριοποιημένων φωνών στην καταγραφή προφορικών ιστοριών από την περιοχή, εκείνων των πρώην σεξεργατριών οι οποίες κατέλαβαν την «περιοχή με τα κόκκινα φανάρια» της τότε εποχής. Αυτό έφερε στην επιφάνεια της συζήτησης την αξία και την πιθανή ανάγκη για τους επιμελητές όχι μόνο να εξετάσουν την ιδιαίτερα πολιτικοποιημένη ιστορία της περιοχής και τις ιστορίες των αυτοπτών μαρτύρων όσον αφορά τα εκτοπισθέντα άτομα ή τα άτομα τα οποία απεβίωσαν, αλλά εξίσου επίσης τις ιστορίες των ατόμων που συχνά είναι τόσο περιθωριοποιημένα που είναι σχεδόν αδύνατον να ακουστούν.

Ως εκ τούτου, το Ανοικτό Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους που πραγματοποιήθηκε στη Λευκωσία, έγινε η αφορμή για ν' ανοίξει μια συζήτηση σχετικά με τις αντιλήψεις των επισκεπτών με διάφορα προφίλ οι οποίοι συχνάζουν στους μουσειακούς χώρους, επισημαίνοντας παράλληλα την έλλειψη ερευνητικών δεδομένων μέσω των οποίων θα

μπορούσαν να εντοπιστούν σχετικά δημογραφικά στοιχεία, τα ενδιαφέροντά τους, καθώς επίσης ζητήματα που αφορούν την συμπεριληπτική εκπροσώπηση ή εμπλοκή. Το φόρουμ αυτό σημείωσε επίσης τις προκλήσεις που συνεπάγεται η συμπεριληπτική και προσβάσιμη συμμετοχής της κοινότητας αλλά και η δικτύωση στον τομέα αυτό.

ΕΜΠΛΟΚΗ

Οι επαγγελματίες των μουσείων σημείωσαν τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν για την προσέλκυση διαφορετικών ακροατηρίων στους χώρους τους, επισημαίνοντας την αντιληπτή διαφορά μεταξύ των ενδιαφερόντων του τοπικού κοινού που εστιάζει κυρίως στις εκθέσεις των μουσείων σύγχρονης τέχνης σε αντίθεση με τα αρχαιολογικά μουσεία που προσελκύουν πολιτιστικούς τουρίστες. Ομοίως, αναφέρθηκαν προκλήσεις ως προς τη δικτύωση μεταξύ των επαγγελματιών.

“RHYGITAL” ΛΥΣΕΙΣ

Οι επαγγελματίες των μουσείων εξέφρασαν την ανάγκη για στρατηγική καθοδήγηση σχετικά με τη χρήση ψηφιακών και/ή “rhygital” εργαλείων στους μουσειακούς χώρους για την αποτελεσματική εμπλοκή του κοινού.

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ & ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗ

Αναγνωρίστηκε το γεγονός ότι για να επιτευχθεί η ένταξη και η εκπροσώπηση, οι επιμελητές εκθέσεων πρέπει να ακολουθούν συνειδητές και στοχευμένες στρατηγικές για ν’ απευθύνονται σε συγκεκριμένα κοινά. Έπειτα από μια συζήτηση σχετικά με μια έκθεση που ετοιμάζεται από ένα γειτονικό μουσείο, σχετικά με τις προφορικές ιστορίες τόσο των Ελληνοκυπρίων όσο και των Τουρκοκυπρίων, όσον αφορά την ανάπτυξη της Πράσινης Γραμμής στη Λευκωσία κατά τη δεκαετία του 1960, οι συμμετέχοντες προβληματίστηκαν σχετικά με τις ιστορίες των άλλων περιθωριοποιημένων και υποεκπροσωπούμενων κατοίκων της περιοχής, δηλαδή των σεξεργατριών της «περιοχής με τα κόκκινα φανάρια».

ΑΝΟΙΚΤΑ ΦΟΡΟΥΜ
ΣΕ ΜΟΥΣΕΙΑΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ

*...συζητώντας στο
Citizens In Power
Impact Hub στην
Λευκωσία.*

Ινστιτούτο Ευρωπαϊκής Εκπαίδευσης, Ρέθυμνο, Κρήτη

Στο Ρέθυμνο (Κρήτη) το Ανοικτό Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους προσέλκυσε τη συμμετοχή ειδικών που εργάζονται στον τομέα των μουσειακών χώρων αλλά και εκπροσώπων της κοινότητας των ατόμων με αυτισμό, ατόμων που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, καθώς και συλλόγων γυναικών. Οι προοπτικές που προσέφεραν συνέβαλαν στην απόκτηση γνώσεων σχετικά με το πώς τα μουσεία μπορούν να γίνουν πιο φιλόξενοι και προσβάσιμοι χώροι, οι οποίοι να αντικατοπτρίζουν με μεγαλύτερη ακρίβεια την ποικιλομορφία των αντίστοιχων κοινοτήτων τους.

Οι ειδικοί που εργάζονται σε μουσειακούς χώρους οι οποίοι συμμετείχαν στο φόρουμ σημείωσαν ότι η επικοινωνία με το κοινό είναι υψίστης σημασίας για τα περισσότερα μουσεία, υπογραμμίζοντας παράλληλα τον πολύτιμο ρόλο των ψηφιακών μέσων στη διευκόλυνση αυτή – αν και σημείωσαν ότι αυτό απαιτεί συνεχείς και απρόσκοπτες προσπάθειες από την πλευρά τους. Στο πλαίσιο αυτό, εκφράστηκε ότι ένα ιδανικό ψηφιακό εργαλείο θα αναμενόταν να ενισχύσει την κοινωνική αλληλεπίδραση και την εμπειρία του επισκέπτη με τον μουσειακό «χώρο», διατηρώντας παράλληλα τον στόχο της διάδοσης των πολιτιστικών αγαθών και της δημιουργικής έκφρασης. Παράλληλα, το εργαλείο αυτό θα πρέπει να διατηρεί εξίσου την ποιότητα της μουσειολογικής προσέγγισης στο πλαίσιο των δράσεων αλλά και της θεματικής εστίασης κάθε μουσείου.

Σχετικά με τα ζητήματα που αφορούν την εκπροσώπηση και τη συμπερίληψη, εκπρόσωποι της κοινότητας των ατόμων με αυτισμό δήλωσαν ότι ένα συμπεριληπτικό και προσβάσιμο μουσείο μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην εκπαιδευτική ένταξη των ατόμων με αναπηρία, δεδομένου ότι συχνά η ειδική εκπαίδευση τείνει να παραβλέπει τη διδασκαλία θεμάτων που σχετίζονται με την ιστορία ή θεμάτων που έχουν να κάνουν με σημαντικά γεγονότα. Αυτό σημαίνει ότι ορισμένα άτομα με αναπηρία είναι συχνά ιστορικά αναλφάβητα ή στερούνται πληροφόρησης. Οι εκπαιδευτικοί χώροι, όπως τα μουσεία, πρέπει επίσης να αντικατοπτρίζουν τα συμφέροντα των ατόμων με αναπηρία και να είναι προετοιμασμένοι για τη συμμετοχή και την εκπαίδευσή τους χωρίς αποκλεισμούς. Σε ένα διαφορετικό πνεύμα, τα άτομα που είναι μέλη της ΛΟΑΤΚΙΑ+ κοινότητας και οι εκπρόσωποι των ενώσεων γυναικών σημείωσαν ότι η εκπροσώπησή τους στους μουσειακούς χώρους έχει αποτελέσει αντικείμενο αυξανόμενης σημασίας και ελέγχου τα τελευταία χρόνια. Οι μουσειακοί χώροι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των κοινωνικών αφηγήσεων και συχνά παραβλέπουν ή περιθωριοποιούν τις συνεισφορές και τις εμπειρίες τους. Έτσι, οι συμμετέχοντες πρότειναν ότι

οι εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν οι μουσειακοί χώροι θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν ξεναγήσεις, εργαστήρια, εκπαιδευτικούς πόρους και ψηφιακό περιεχόμενο το οποίο προάγει την κατανόηση, την ενσυναίσθηση και τον σεβασμό των διαφορετικών ταυτοτήτων και εμπειριών.

Κατά τη συζήτηση όσον αφορά τις ψηφιακές λύσεις και τα εργαλείων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε μουσειακούς χώρους για την ενίσχυση τόσο της εμπλοκής όσο και της συμμετοχής χωρίς αποκλεισμούς, παρασχέθηκαν οι ακόλουθες προτάσεις:

- Ψηφιακά εργαλεία τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε συνεργασία με το φυσικό έκθεμα έτσι ώστε ο χρήστης να μπορεί να κατανοήσει καλύτερα το μήνυμα και τις πληροφορίες της συλλογής που παρέχονται.
- Ψηφιακές συλλογές που μπορούν να προσεγγίσουν ευρύτερο κοινό και έτσι να επιτρέψουν τη μεγαλύτερη διάδοση διαφορετικών ιστοριών και προοπτικών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων των μελών της ΛΟΑΤΚΙΑ+ κοινότητας και των κοινοτήτων των ατόμων με αναπηρία.
- Ένα ψηφιακό εργαλείο που μπορεί να βοηθήσει το κοινό να περιηγηθεί στους χώρους του μουσείου και σε όλες τις διαθέσιμες συλλογές.
- Εργαλεία που μπορούν να προσφέρουν διαφορετικά μέσα καθοδήγησης, όπως διαδραστικά tablet, σημεία πληροφόρησης και ένα εικονικό μουσειακό περιβάλλον.

Το Ανοιχτό Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους που πραγματοποιήθηκε στο Ρέθυμνο παρείχε μια πολύτιμη πλατφόρμα για μια συζήτηση σχετικά με την ένταξη, την εκπροσώπηση και τις ψηφιακές λύσεις. Υπήρξε σαφές ενδιαφέρον για το θέμα, το οποίο αναδείχθηκε από την ενεργό συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων. Σημαντικό είναι ότι το φόρουμ χαρακτηρίστηκε από μια ατμόσφαιρα ειλικρίνειας, συνεργασίας, επικοινωνητικού διαλόγου και αμοιβαίου σεβασμού μεταξύ των συμμετεχόντων, οδηγώντας σε μια ελεύθερη ροή στην διαδικασία ανταλλαγής ιδεών, προοπτικών, ιδεών και εμπειριών. Οι συζητήσεις ανέδειξαν την ανάγκη για την ανάπτυξη περισσότερων ψηφιακών λύσεων στους μουσειακούς χώρους και για μια ανανεωμένη προσέγγιση προβολής οι οποία να «αγκαλιάζει» τις υποεκπροσωπούμενες κοινότητες.

ΑΝΟΙΚΤΑ ΦΟΡΟΥΜ ΣΕ ΜΟΥΣΕΙΑΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ

ΕΜΠΛΟΚΗ

Η προσέγγιση των κοινοτήτων και του κοινού αποτελεί προτεραιότητα για όλους τους επαγγελματίες των μουσειακών χώρων. Τα ψηφιακά μέσα προσφέρουν μια ευκαιρία στον τομέα να αυξήσει τις δυνατότητες προβολής του. Ωστόσο, εκφράστηκαν ανησυχίες σχετικά με τον όγκο της ψηφιακής δραστηριότητας που πρέπει να διατηρηθεί προκειμένου να επιτευχθούν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα.

“RHYGITAL” ΛΥΣΕΙΣ

Οι επαγγελματίες σε μουσειακούς χώρους όρισαν το ιδανικό εργαλείο ως εκείνο που θα ενισχύσει την κοινωνική αλληλεπίδραση και την εμπειρία του μουσείου για τον επισκέπτη. Πρέπει, ωστόσο, να διευκολύνει τη δημιουργική έκφραση και να διατηρεί τη μουσειολογική προσέγγιση και το πλαίσιο κάθε μουσείου. Ψηφιακά εργαλεία τα οποία μπορούν να βελτιώσουν την πλοήγηση, να παρέχουν πρόσβαση στις εκθέσεις, ένα ψηφιακό κунήγι θησαυρού που μπορεί να προκαλέσει την περιέργεια, καθώς και εργαλεία καθοδήγησης, ήταν μερικά από τα ιδανικά εργαλεία που αναφέρθηκαν από τις κοινότητες που συμμετείχαν στο φόρουμ.

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ & ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗ

Εκπρόσωποι της κοινότητας των ατόμων με αυτισμό, της ΛΟΑΤΚΙΑ+ κοινότητας και της ένωσης γυναικών που ήταν παρόντες στο φόρουμ επεσήμαναν εκ νέου τη σημασία των μουσείων στη διαμόρφωση των κοινωνικών αφηγήσεων και στην αποκατάσταση της ιστορικής τους υποεκπροσώπησης και της παράβλεψης της συμβολής, της ιστορίας ή των εμπειριών τους. Εξάλλου, τα μουσεία θα μπορούσαν να παρέχουν την αναγκαία εκπαιδευτική πρόσβαση στους πληθυσμούς με αναπηρία.

«Τα μουσεία πρέπει ν' αλλάξουν την «παλιομοδίτικη» προσέγγισή τους στον σχεδιασμό εκθέσεων και να γίνουν πιο φιλόξενα προς όλα τα κοινά».

*...συζητώντας στο
Ινστιτούτο
Ευρωπαϊκής
Εκπαίδευσης
Κρήτης, Ρέθυμνο.*

Αρχαία Λάρνακας – Φοίβος Σταυρίδης, Λάρνακα, Κύπρος

Το Ανοιχτό Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους που διοργάνωσε το ίδρυμα Αρχαία Λάρνακας – Φοίβος Σταυρίδης πραγματοποιήθηκε στις 21 Μαρτίου στα γραφεία των Ηνωμένων Εθνών στην Πύλα, με συμμετέχοντες από διάφορους φορείς όπως η UNFCYP, τα Αρχαία Λάρνακας – Φοίβος Σταυρίδης, Μουσείο Πιερίδη, Μουσείο Κώστα Αργυρού, Καλλινίκειο Δημοτικό Μουσείο Αθηνού, Μουσείο Μύλοι Χατζηγιώρκη, Μουσείο Μνήμης Καλαμουργικής στα Λιβάδια της Λάρνακας και το Νέο Μουσείο της Αμμοχώστου (NFM). Η συνάντηση ήταν επιτυχής, προωθώντας παραγωγικές συζητήσεις σχετικά με κοινά ζητήματα και προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μουσειακοί χώροι. Αναγνωρίζοντας τη σημασία του συνεχούς διαλόγου, έχει προγραμματιστεί μια συνάντηση παρακολούθησης. Καθώς όλοι οι συμμετέχοντες προέρχονταν από τις επαρχίες Λάρνακας και Αμμοχώστου, αντιμετωπίζουν παρόμοιες προκλήσεις, καθιστώντας αυτά τα φόρουμ απαραίτητα για την προώθηση της συνεργασίας και της αμοιβαία υποστήριξης. Τα προαναφερθέντα μουσεία, όλα μικρής έως μεσαίας κλίμακας με τοπικό χαρακτήρα, είναι αρχαιολογικά και εθνογραφικά ιδρύματα που λειτουργούν με πολύ περιορισμένους προϋπολογισμούς με λιγοστούς εξειδικευμένους υπαλλήλους. Τα θέματα που συζητήθηκαν κατά το ανοικτό φόρουμ δεν ήταν πλήρως γνωστά σε όλους τους συμμετέχοντες και οι ιδέες που συζητήθηκαν ήταν αρκετά αβέβαιες. Παρά τις προκλήσεις αυτές, το φόρουμ παρείχε μια πολύτιμη ευκαιρία σε αυτά τα μουσεία να μοιραστούν εμπειρίες και να διερευνήσουν συνεργατικές λύσεις σε κοινά ζητήματα.

Η έννοια των στρατηγικών εμπλοκής του κοινού ήταν ελάχιστα γνωστή στο σύνολό της στους συμμετέχοντες του φόρουμ. Όλοι συμφωνούν ότι βασίζονται σε πρωτοβουλίες από άλλους, όπως οι ταξιδιωτικοί πράκτορες και τα σχολεία που φέρνουν ομάδες επισκεπτών. Οι σποραδικοί επισκέπτες είναι πολύ λιγότεροι αφού τα μουσεία δεν είναι ούτε μεγάλα ούτε διάσημα. Ο εκπρόσωπος του Μουσείου Μύλοι Χατζηγιώρκη σημείωσε ότι οι περισσότεροι τουρίστες επισκέπτονται την Αγία Νάπα κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, ενώ ο διευθυντής του Μουσείου Πιερίδη ανέφερε ότι σημειώνεται μια μικρή αλλά συνεχής ροή επισκεπτών, καθώς το βλέπουν ως περαστικούς στο κέντρο της πόλης. Για το λόγο αυτό, όλα αυτά τα μουσεία, σε γενικές γραμμές, παρέχουν εκπαιδευτικά προγράμματα για τα παιδιά.

Όλα τα μουσεία της επαρχίας Λάρνακας προσφέρουν ψηφιακές περιηγήσεις με κάμερα 360 μοιρών οι οποίες είναι διαθέσιμες τόσο διαδικτυακά όσο και επί τόπου μέσω της σάρωσης κωδικών QR. Αυτές οι περιηγήσεις παρέχουν λεπτομερείς εξηγήσεις των βασικών εκθεμάτων, επιτρέποντας στους επισκέπτες να εξερευνήσουν τις συλλογές εξ αποστάσεως ή να

αποκτήσουν περισσότερες πληροφορίες ενώ βρίσκονται στο χώρο. Επιπλέον, το Μουσείο Πιερίδη και το Καλλινίκειο Δημοτικό Μουσείο Αθηνού αποτελούν μέρος της διαδρομής «Αφηγηματικά Αγάλματα», όπου οι κωδικοί QR κάτω από αγάλματα στην πόλη και την περιοχή της Λάρνακας αφηγούνται με ενδιαφέρον τρόπο τις ιστορίες τους. Τα προαναφερθέντα έργα παρέχονται όλα από την Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης και Προβολής Λάρνακας. Εκτός από το Μουσείο της Αμμοχώστου, το οποίο πραγματοποιεί ζωντανά εργαστήρια με πολίτες για σκοπούς συνεπιμέλειας, άλλοι συμμετέχοντες δεν είναι εξοικειωμένοι με αυτή την έννοια. Αν και αρχικά φάνηκαν διστακτικοί, έχουν περιέργεια για την εφαρμογή του “ExhibIT”. Όλοι συμφωνούν ότι η τεχνολογία θα πρέπει να είναι φιλική προς τον χρήστη, επιστημονικά ακριβής και εύκολα κατανοητή από τους επισκέπτες.

Όλα τα μουσεία που συμμετείχαν φάνηκαν να ενδιαφέρονταν οι χώροι τους να είναι προσβάσιμοι και συμπεριληπτικοί από κάθε άποψη, και να είναι σε θέση να φιλοξενήσουν τόσο τα άτομα με αναπηρίες όσο και τα άτομα από υποεκπροσωπούμενες κοινότητες. Το Μουσείο Μνήμης Καλαμουργικής στα Λιβάδια της επαρχίας Λάρνακας ενημέρωσε ότι βρίσκεται στη διαδικασία δημιουργίας εργαλείων για τυφλούς και κωφούς επισκέπτες σε συνεργασία με τους αντίστοιχους εθνικούς συλλόγους. Το Μουσείο Πιερίδη και οι το Μουσείο Μύλοι Χατζηγιώργκη ανέφεραν ότι διαθέτουν ορισμένες εμπειρίες με αισθητηριακές δραστηριότητες και τυφλές περιηγήσεις. Αυτές οι εμπειρίες, τις οποίες μοιράστηκαν οι εκπρόσωποι των μουσειών αυτών, προκάλεσαν το ενδιαφέρον των συναδέλφων τους. Όλοι συμφώνησαν όσον αφορά την αναγκαιότητα συζήτησης και εφαρμογής στρατηγικών για τη συμμετοχικότητα. Περιμένουν με ανυπομονησία την εφαρμογή και τις λύσεις που θα προσφέρει το “ExhibIT” προκειμένου να ενισχύσουν τις προσπάθειές τους.

Εν κατακλείδι, το Ανοιχτό Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους που πραγματοποιήθηκε στα γραφεία των Ηνωμένων Εθνών στην Πύλα ήταν εξαιρετικά επιτυχημένο. Οι συμμετέχοντες από διάφορα τοπικά μουσεία και οργανισμούς συζήτησαν κοινές προκλήσεις και καινοτόμες λύσεις. Παρά τους περιορισμένους προϋπολογισμούς που διαθέτουν και την έλλειψη εξοικείωσής τους με ορισμένες έννοιες, το φόρουμ ενθάρρυνε την πολύτιμη μεταξύ τους συνεργασία. Οι πρωτοβουλίες του Μουσείου Μνήμης Καλαμουργικής στα Λιβάδια της Λάρνακας για τυφλούς και κωφούς επισκέπτες, καθώς και οι αισθητηριακές δραστηριότητες του Μουσείου Πιερίδη και του Μουσείου Μύλοι Χατζηγεώργη, προκάλεσαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η χρήση ψηφιακών περιηγήσεων με κάμερα 360 μοιρών και η διαδρομή των «Αφηγηματικών Αγαλμάτων» ανέδειξαν τον ρόλο της τεχνολογίας. Οι συμμετέχοντες αναμένουν με ανυπομονησία την εφαρμογή “ExhibIT”, συμφωνώντας ότι η τεχνολογία πρέπει

να είναι φιλική προς τον χρήστη και επιστημονικά ακριβής για την ενίσχυση της συμμετοχικότητας και της εμπλοκής των επισκεπτών.

ΕΜΠΛΟΚΗ

Εκπρόσωποι από το UNFCYP, τα Αρχεία Λάρνακας – Φοίβος Σταυρίδης, το Μουσείο Πιερίδη, το Μουσείο Κώστα Αργυρού, το Καλλινίκειο Δημοτικό Μουσείο Αθηνού, το Μουσείο Μύλοι Χατζηγιώρκη, το Μουσείο Μνήμης Καλαμουργικής στα Λιβάδια της Λάρνακας και το Νέο Μουσείο της Αμμοχώστου (NFM), συμμετείχαν μια καρποφόρα συνεδρία απογευματινών συζητήσεων, όπου μοιράστηκαν κοινά ζητήματα και προκλήσεις. Αναγνωρίζοντας τη σημασία της συνέχισης των διαλόγων, διευθετήθηκε επόμενη συνάντηση.

Αυτά τα μουσεία δεν εφαρμόζουν συγκεκριμένες στρατηγικές εμπλοκής, ούτε διαθέτουν στρατηγικά σχέδια για την ενίσχυσή της ανάμεσα στους επισκέπτες τους. Βασίζονται κυρίως στον πολιτιστικό τουρισμό, ενώ ορισμένα παρέχουν επίσης δραστηριότητες για παιδιά.

“ΡΗΥΓΙΤΑΛ” ΛΥΣΕΙΣ

Τα μουσεία της επαρχίας Λάρνακας προσφέρουν ψηφιακές ξεναγήσεις με κάμερα 360 μοιρών και επιτόπιες ξεναγήσεις με χρήση κωδικό QR. Η διαδρομή «Αφηγηματικά Αγάλματα» παρέχεται από την Εταιρεία Τουριστικής Ανάπτυξης και Προβολής Λάρνακας. Τα ψηφιακά εργαλεία πρέπει να είναι φιλικά προς το χρήστη, επιστημονικά ακριβή και εύκολα κατανοητά για τους επισκέπτες.

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ & ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗ

Τα μουσεία που συμμετείχαν δεν ήταν εξοικειωμένα με τις πρακτικές συνδεπιμέλειας εκθέσεων, ωστόσο είναι πρόθυμα να μάθουν και να χρησιμοποιήσουν το εργαλείο συνεπιμέλειας του "ExhiBIT". Όλοι οι συμμετέχοντες ενδιαφέρονται εξίσου να καταστούν οι χώροι τους πιο προσβάσιμοι, να προσελκύσουν κοινό με αναπηρίες καθώς και κοινότητες που υποεκπροσωπούνται.

ΑΝΟΙΚΤΑ ΦΟΡΟΥΜ
ΣΕ ΜΟΥΣΕΙΑΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ

*...συζητώντας με
το Ίδρυμα
Αρχεία Λάρνακας
– Φοίβος
Σταυρίδης, στα
γραφεία των
Ηνωμένων Εθνών
στην Πύλα.*

Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου (ΤΕΠΑΚ), Λεμεσός

Στη Λεμεσό, το Ανοκτό Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους πραγματοποιήθηκε στο Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου τον Απρίλιο του 2024, συγκεντρώνοντας εμπειρογνώμονες και εκπροσώπους μειονοτικών κοινοτήτων. Εμπειρογνώμονες που συμμετείχαν στη συζήτηση εκπροσώπησαν τον ευρύτερο τομέα των τεχνών, τους πολιτιστικούς φορείς και τον τομέα της τεχνολογίας, προερχόμενοι από φορείς της Λεμεσού και της Πάφου. Το φόρουμ φιλοξένησε επίσης εκπροσώπους μειονοτικών κοινοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙΑ+, καθώς και άτομα που διαχειρίζονται γκαλερί οι οποίες επικεντρώνονται σε θέματα που αφορούν τη δημοκρατία, την ιθαγένεια και την πολιτική. Αυτό το φόρουμ επικεντρώθηκε στη διερεύνηση ψηφιακών λύσεων οι οποίες μπορούν να ενισχύσουν την ένταξη, τον εκδημοκρατισμό και την συμπερίληψη σε πολιτιστικούς χώρους, με ερευνητές που ειδικεύονται στις εικαστικές τέχνες και τα πολυμέσα να προσθέτουν θεωρητικό βάθος στις συζητήσεις για τον εκδημοκρατισμό και την συμπερίληψη στους μουσειακούς χώρους.

Πολλά από τα βασικά ζητήματα που τέθηκαν υπό συζήτηση αφορούσαν το κατά πόσον μια ψηφιακή λύση για μια πιο ποικιλόμορφη, συνεπιμελημένη μουσειακή εμπειρία θα μπορούσε να είναι τόσο ποικιλόμορφη όσο και ουσιαστική. Εκφράστηκαν επίσης ορισμένες ανησυχίες, αναφέροντας ως αρνητικό παράδειγμα τον «πλουραλισμό» ο οποίος προκύπτει από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, και ο οποίος συχνά οδηγεί σε παραπληροφόρηση και περιστατικά ρητορικής μίσους. Οι ειδικοί συζήτησαν τα όρια μεταξύ ακριβών και ανακριβών (αγγ. fake) πληροφοριών, ανεξάρτητα από την αφήγηση. Συζητήθηκε επίσης το κατά πόσο οι πληροφορίες (ακόμη και πολλαπλές αφηγήσεις) θα πρέπει να παρέχονται από έναν «χρήστη/ εμπειρογνώμονα» με σχόλια που προστίθενται από τους συμμετέχοντες στην εμπειρία του μουσείου ή εάν θα πρέπει να προσφέρεται πλήρης ελευθερία στο κοινό να καθορίζει και να επαναπροσδιορίζει τα πλαίσια και τις αφηγήσεις που αποτελούν μέρος του εκθεσιακού υλικού. Μήπως μια “rhygital” λύση όπως η εφαρμογή “ExhibIT” πρέπει να ενθαρρύνει την κριτική των καθιερωμένων μονοδιάστατων, εξουσιαστικών αφηγήσεων σχετικά με τα εκθέματα, ή μήπως πρέπει να ενθαρρύνει τους ενεργούς, εφευρετικούς, συλλογικούς ορισμούς των αφηγήσεων σχετικά με τα εκθέματα από τους επισκέπτες; Προτάθηκε ότι, δεδομένης του κινδύνου που υπάρχει μια συλλογική γραπτή αφήγηση σε μια έκθεση να οδηγήσει στην παραπληροφόρηση,

η εφαρμογή “ExhiBIT” θα πρέπει να στοχεύει στην ενθάρρυνση της διαφορετικότητας παρέχοντας ένα πλαίσιο το οποίο να ενθαρρύνει την κριτική των εξουσιαστικών, μονοδιάστατων αφηγήσεων αντί να ενθαρρύνει την ενεργό δημιουργία πολλαπλών αφηγήσεων από τους χρήστες. Στην πραγματικότητα, η εφαρμογή “ExhiBIT” στοχεύει στην ενθάρρυνση της δημιουργικής έκφρασης, των αντιλήψεων και των συναισθηματικών αντιδράσεων των χρηστών απέναντι στην πολιτιστική τέχνη και κληρονομιά, παρά στην εκ νέου συγγραφή ιστορικών πληροφοριών ή του μουσειολογικού πλαισίου. Έτσι, ενώ αναζητούνται μεμονωμένες εκφράσεις και αντιλήψεις, τα σημεία ελέγχου πρέπει να ενσωματωθούν στην εφαρμογή για να διασφαλιστεί η ιστορική αυθεντικότητα του περιεχομένου του μουσείου. Οι συμμετέχοντες ανέφεραν το “POPULart: Community Psychology through Art”, ένα χρηματοδοτούμενο από την ΕΕ έργο που εφαρμόζει την ιδέα του Λαϊκού Πανεπιστημίου για την τόνωση της συμμετοχής του κοινού σε θέματα όπως η δημόσια υγεία, η κοινωνική ένταξη και άλλοι τομείς, χρησιμοποιώντας αντικείμενα τέχνης, ως ένα ενδιαφέρον παράδειγμα που θα μπορούσε να επηρεάσει την ανάπτυξη της εφαρμογής “ExhiBIT”. Συγκεκριμένα, το έργο “Popularart” (POPULart Consortium 2019) χρησιμοποιεί μια διαδικτυακή πλατφόρμα στην οποία εκτίθενται έργα τέχνης, τα οποία χρησιμεύουν ως ανοιχτοί πόροι αναφοράς στον δημόσιο λόγο για αρκετά από τα θέματα που αναφέρθηκαν παραπάνω. Ως εκ τούτου, υπό την προϋπόθεση ότι λαμβάνονται υπόψη οι πιθανές παγίδες που μπορεί να προκύψουν από τη ψηφιακή εμπλοκή και την ανοικτή πρόσκληση προς τους επισκέπτες για δημόσιο σχολιασμό στα εκθέματα, ενώ τίθενται παράλληλα σε εφαρμογή πόροι για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης, η τεχνολογία μπορεί να παράσχει ένα πλαίσιο για τη διαφοροποίηση των πληροφοριών και να επιτρέψει το μη ιεραρχικό περιεχόμενο χωρίς λογοκρισία.

Καθοριστικής σημασίας για τα αποτελέσματα του φόρουμ ήταν η ομοφωνία σχετικά με τη χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών στον τομέα του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς, ως κάτι που παρέχει μια μοναδική εμπειρία στον επισκέπτη ή συμπληρώνει τη φυσική δομή και την εμπειρία που προσφέρει το ίδιο το μουσείο. Ορισμένες πρακτικές εκτιμήσεις σε σχέση με το σχεδιασμό της εφαρμογής “ExhiBIT” περιλάμβαναν:

- Φιλικός προς τον χρήστη σχεδιασμός εφαρμογών τόσο για τους επισκέπτες όσο και για τους επαγγελματίες που εργάζονται σε μουσειακούς χώρους: Η εφαρμογή θα πρέπει να είναι εύκολη στη χρήση για όλους τους χρήστες και να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες των επαγγελματιών που είναι επιφορτισμένοι με την εφαρμογή της στο πλαίσιο των πρακτικών τους. Θα πρέπει, ωστόσο, να λάβει μέτρα για να διασφαλίσει ότι οι προγραμματιστές εφαρμογών και οι επαγγελματίες που εργάζονται σε μουσειακούς

χώρους δεν συμμετέχουν ενεργά στις διαδικασίες δημόσιας επιμέλειας, διασφαλίζοντας έτσι ότι διατηρείται το στοιχείο του εκδημοκρατισμού της μουσειακής εμπειρίας και η προώθηση συμπεριληπτικών αφηγήσεων.

- **Νέες Λειτουργίες:** Η εφαρμογή θα πρέπει να προσφέρει νέες λειτουργίες που δεν θα αντικαταστήσουν απλώς το υπάρχον λογισμικό, όπως τα εργαλεία στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Θα πρέπει μάλλον να προσφέρει πραγματικά νέα χαρακτηριστικά που προσελκύουν νέους χρήστες και ενθαρρύνουν τη συμμετοχή.
- **Βιωσιμότητα της Εφαρμογής:** Η διασφάλιση της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας μιας εφαρμογής θεωρήθηκε κρίσιμο στοιχείο για την ανάπτυξη ενός τεχνικού εργαλείου για τους μουσειακούς χώρους. Οι συμμετέχοντες πρότειναν τη χρήση ανοικτών πρωτοκόλλων όπως το ActivityPub, το οποίο χρησιμοποιείται σε αποκεντρωμένες και ανοικτού κώδικα εφαρμογές στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Mastodon. Αυτό θα επέτρεπε τη μακροπρόθεσμη λειτουργικότητα και προσαρμοστικότητα στις νέες τεχνολογίες και τις αναδυόμενες ανάγκες της κοινότητας, ενώ παράλληλα θα ασπαζόταν μια αποκεντρωμένη προσέγγιση, η οποία ευθυγραμμίζεται με τον στόχο του έργου για την προώθηση της συμπεριληπτικής και δημοκρατικής συμμετοχής και συνεπιμέλειας.
- **Εγχειρίδιο Χρήσης:** προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα, είναι απαραίτητο να παρέχονται οδηγίες χρήσης.

Το ζήτημα της ένταξης και της εκπροσώπησης περιστράφηκε κυρίως γύρω από την παραγωγή και την πρόσβαση στην πληροφορία: εγκυρότητα, ποικιλομορφία, συμμετοχή και συνεπιμέλεια. Οι συμμετέχοντες σε αυτό το Ανοικτό Φόρουμ συζήτησαν τη σημασία της παροχής πληροφοριών στους χρήστες σχετικά με μουσειακούς καταλόγους και πληροφορίες κατά τη χρήση της εφαρμογής. Η συζήτηση σε αυτή τη συνεδρία έγινε πολύ ενδιαφέρουσα, καθώς υπήρξαν πολλές παρεμβάσεις σχετικά με τον τρόπο ταυτόχρονης διατήρησης της εγκυρότητας και της ποικιλομορφίας των πληροφοριών. Τέθηκαν ερωτήματα σχετικά με το τι συνιστά εγκυρότητα και ποια είναι τα όρια εγκυρότητας όσον αφορά τα πολιτιστικά εκθέματα και τις αφηγήσεις τους. Οι συμμετέχοντες δεν κατέληξαν σε κάποιο οριστικό συμπέρασμα, αλλά η γενική ομοφωνία ήταν ότι προκειμένου οι χώροι αυτοί να είναι ανοικτοί και χωρίς αποκλεισμούς, πρέπει να επιτρέψουν σε περισσότερες από μία αφηγήσεις να αποτελέσουν μέρος του διαλόγου σχετικά με τα μουσειακά εκθέματα. Με άλλα λόγια, η μονοδιάστατη προσέγγιση με το πρόσχημα της «εγκυρότητας» και της «τυπικότητας» είναι ένα στοιχείο το οποίο επικρίθηκε έντονα στη συνάντηση και γενικά αποφασίστηκε ότι θα ήταν καλύτερο μια διαδικτυακή εφαρμογή να επιτρέπει την ταυτόχρονη ύπαρξη πολλαπλών αφηγήσεων, αντί να στοχεύει σε μια «επίσημη» αφήγηση.

Έχει επισημανθεί επίσης ότι οποιαδήποτε προσέγγιση που υιοθετείται για την ενεργό επιδίωξη της συμμετοχής υποεκπροσωπούμενων κοινοτήτων, όπως η κοινότητα των ΛΟΑΤΚΙΑ+ ατόμων, θα πρέπει να καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε να μην πατρονάρει ή να μην υποδηλώνει εσφαλμένα τη συμμετοχή τους. Σημειώθηκε ότι ακόμη και η έννοια της «ένταξης» συχνά βασίζεται στην προϋπόθεση ότι κάποιος αποκλείεται και ότι μόνο υπό ορισμένες προϋποθέσεις πρέπει να γίνει δεκτός εντός του υφιστάμενου πλαισίου ή της πρόβλεψης που πρέπει να γίνει για τη συμμετοχή του, αντίληψη η οποία είναι εγγενώς μεροληπτική. Φυσικά, μια μεγάλη πρόκληση που εντοπίστηκε από τους συμμετέχοντες είναι η έλλειψη λόγου όσον αφορά θέματα ένταξης και εκπροσώπησης στην Κύπρο από το επίσημο κράτος και τους διάφορους κρατικούς φορείς που διαχειρίζονται πολιτιστικά ιδρύματα. Συγκεκριμένα, σημειώθηκε ότι πολλοί από τους κρατικούς θεσμούς όχι μόνο δεν κάνουν τίποτα για τα ζητήματα που θέτει το “ExhibIT”, αλλά δεν ξέρουν ούτε πώς θα μπορούσαν να αναλογιστούν αυτά τα ζητήματα ώστε να συνειδητοποιήσουν – σε πρώτη φάση – ότι υπάρχουν προβλήματα (είναι δηλαδή άγνωστο ότι τα ζητήματα αυτά παραμένουν άγνωστα), και έτσι δεν υπάρχει καθόλου συζήτηση γύρω από αυτά. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι πρέπει να υπάρξει μια πιο ριζοσπαστική εκπαιδευτική προσπάθεια όσον αφορά τον τρόπο λειτουργίας της εξουσίας εντός των πολιτιστικών χώρων, ίσως πριν ακόμη καν υλοποιηθούν εφαρμογές προς επίλυση των προβλημάτων αυτών. Οι στόχοι του έργου μπορεί επίσης να περιλαμβάνουν την ενίσχυση της κριτικής ευαισθητοποίησης σχετικά με τα ζητήματα που επιδιώκει να αντιμετωπίσει, με τρόπο που να διεγείρει τον διάλογο γύρω από τις έννοιες της εξουσίας, της ένταξης, της συμμετοχής και της συν-επιμέλειας σε τέτοιους χώρους. Το πιο σημαντικό στοιχείο είναι το γεγονός ότι πρέπει επίσης να επιτρέψει την ανάπτυξη ενός λόγου ο οποίος να καθιστά τα ζητήματα αυτά από παντελώς άγνωστα σε τουλάχιστον απλώς ζητήματα για τα οποία είναι γνωστό ότι υπάρχει πλήρης άγνοια.

Παρ’ όλα αυτά, οι ερευνητικές δραστηριότητες και οι προσπάθειες ορισμένων οργανισμών, είτε με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είτε σε ακαδημαϊκό πλαίσιο, για την αλλαγή αυτής της κατάστασης αναγνωρίζονται από τους συμμετέχοντες. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του έργου Peripato (Βαρνακίδου και Ανδρέου 2024), το οποίο παρουσιάστηκε από το Θέατρο Ριάλτο στη Λεμεσό το 2022-2024 από τη Μαρία Βαρνακίδου και την Κωνσταντίνα Ανδρέου. Χρησιμοποιώντας απλές αλλά ισχυρές τεχνολογίες εμπυθιστικής αφήγησης, τα άτομα έπρεπε να συγκεντρωθούν και στη συνέχεια να περπατήσουν γύρω από την Πλατεία των Ηρώων μετά τη λήψη της εφαρμογής ECHOES (ECHOES) στα κινητά τους τηλέφωνα. Η εφαρμογή εντόπισε την ακριβή τοποθεσία των χρηστών και με βάση τη θέση τους στην πλατεία, άκουγαν ιστορίες για την περιοχή. Η εκάστοτε τοποθεσία κάθε χρήστη ενεργοποιούσε μια ιστορία που σχετιζόταν με αυτό που παρατηρούσε ο χρήστης σε πραγματικό χρόνο. Είναι

σημαντικό να σημειωθεί ότι οι ιστορίες περιστρέφονταν γύρω από την καθημερινή ζωή στην πλατεία κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα και ότι η ιστορική προοπτική του τόπου δεν αναπτύχθηκε από κάποια «σημαντικά γεγονότα» που συνέβησαν στην περιοχή της πλατείας, αλλά από την καθημερινή «συνηθισμένη» ζωή που συντελείτο στην περιοχή, ανατρέποντας έτσι τη συνήθη μονοδιάστατη αφήγηση που προωθείται από ιδεολογικές ατζέντες και καθιερώνοντας μια συμμετοχική και ποικιλόμορφη δημοκρατική άποψη για την ιστορία του κέντρου της πόλης. Το έργο αναφέρθηκε ως θετικό παράδειγμα για το πώς οι μη κυρίαρχες αφηγήσεις γύρω από μια κεντρική αστική τοποθεσία στη Λεμεσό μπορούν να πουν περισσότερα για την ιστορία της πόλης και των ανθρώπων της από μια «επίσημη» αφήγηση για την ιστορία της πλατείας.

Επιπλέον, το φόρουμ ασχολήθηκε επίσης με ζητήματα δεοντολογίας, όπως η συμμόρφωση με τον ΓΚΠΔ και τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας (ΔΠΙ). Οι συμμετέχοντες υπογράμμισαν την ανάγκη προστασίας των δεδομένων των χρηστών και του σεβασμού των δικαιωμάτων των δημιουργών, αντικατοπτρίζοντας μια δέσμευση για την ανάπτυξη δεοντολογικών εφαρμογών και την πολιτιστική διαχείριση.

Το Ανοικτό Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους που πραγματοποιήθηκε στη Λεμεσό ήταν αξιοσημείωτο λόγω της ειλικρινούς συζήτησης που φιλοξένησε για θέματα που σχετίζονται με κοινωνικά ζητήματα, τον εκδημοκρατισμό των πολιτιστικών χώρων, την τεχνολογία και το ζήτημα της συμμετοχής των μειονοτήτων και της ευρύτερης συμμετοχής των πολιτών στους πολιτιστικούς χώρους. Αποτελεί παράδειγμα μιας συνεργατικής προσπάθειας μεταξύ των εμπειρογνομώνων για την επανεξέταση της πολιτιστικής εμπλοκής μέσω της ψηφιακής καινοτομίας. Το φόρουμ όνισε το μετασχηματιστικό δυναμικό του “ExhibIT” και παρόμοιων πρωτοβουλιών για τον εκδημοκρατισμό των πολιτιστικών χώρων, την προώθηση του διαλόγου και την αμφισβήτηση των ηγεμονικών αφηγήσεων. Δίνοντας έμφαση στη συμμετοχικότητα, τη βιωσιμότητα και τις δεοντολογικές παραμέτρους, οι συμμετέχοντες χαράσσουν μια πορεία για μελλοντικές εξελίξεις οι οποίες «αγκαλιάζουν» διαφορετικές προοπτικές και ενδυναμώνουν τις κοινότητες ώστε να διαμορφώσουν ενεργά την πολιτιστική τους κληρονομιά. Έτσι, δεν ανέδειξε μόνο τις πολυπλοκότητες και τις προκλήσεις που υπάρχουν στον τομέα αυτό, αλλά υπογράμμισε επίσης μια συλλογική δέσμευση για την προώθηση των δημοκρατικών αρχών στον πολιτιστικό τομέα μέσω της προσεκτικής τεχνολογικής ενοποίησης.

ΑΝΟΙΚΤΑ ΦΟΡΟΥΜ ΣΕ ΜΟΥΣΕΙΑΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ

Το κεντρικό θέμα που προέκυψε ήταν η σύγκρουση μεταξύ των έγκυρων «εξειδικευμένων» πληροφοριών και της δυνατότητας να υπάρξουν πιο ανοιχτές, δημόσιες αφηγήσεις για τα μουσειακά εκθέματα. Οι συμμετέχοντες που υποστήριζαν μια πιο «εξειδικευμένη» προσέγγιση δεν απέκλειαν απαραίτητα τις πολλαπλές αφηγήσεις για τα εκθέματα, αλλά υποστήριζαν μια πιο διαμεσολαβημένη προσέγγιση, επικαλούμενοι τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η παραπληροφόρηση στις συζητήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Οι συμμετέχοντες που υποστήριξαν μια πιο «ανοιχτή» προσέγγιση προειδοποίησαν κατά της περιοριστικής, εκ των άνω προς τη βάση επιμέλειας που θα μπορούσε να αποκλείσει τις ήδη περιθωριοποιημένες φωνές από τη δημόσια συζήτηση γύρω από τα εκθέματα.

“RHYGITAL” ΛΥΣΕΙΣ

Η βιωσιμότητα και η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των “rhygital” λύσεων, όπως η εφαρμογή “ExhiBIT”, αποτελούν κρίσιμα ζητήματα. Η χρήση ανοικτών πρωτοκόλλων στην ανάπτυξη εφαρμογών, όπως το ActivityPub, τα οποία είναι αποκεντρωμένα και ανοικτού κώδικα, άρα προσαρμόσιμα στις αλλαγές, κρίνεται ως σημαντικό ζήτημα.

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ & ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗ

Είναι σημαντικό να αποφεύγονται οι συμβολικές και συγκαταβατικές προσεγγίσεις για τη συμπερίληψη περιθωριοποιημένων φωνών, στοχεύοντας στη δημιουργία ενός χώρου όπου οι εναλλακτικές αφηγήσεις γίνονται αναπόσπαστο μέρος του συνεχιζόμενου διαλόγου για τον πολιτισμό, αντί να συμπεριλαμβάνονται παρά μόνο περιστασιακά.

**«Ο πολιτισμός δεν είναι κάτι που επιβάλλεται
κάθετα, ούτε πρέπει να χαρακτηρίζεται από
«πρότυπα», ούτε υπάρχει «υψηλή» ή «ορθή»
κουλτούρα».**

*...συζητώντας στο
Τεχνολογικό
Πανεπιστήμιο
Κύπρου στη
Λεμεσό.*

Μετά το πέρας των Ανοικτών Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους

Τα Ανοικτά Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους που διεξήχθησαν στο πλαίσιο του έργου “ExhiBIT” στη Δανία, την Ελλάδα και την Κύπρο χρησίμευσαν ως κρίσιμες πλατφόρμες για τη συζήτηση και την προώθηση του μέλλοντος όσον αφορά την εμπλοκή των επισκεπτών στους μουσειακούς χώρους. Αυτά τα φόρουμ συγκέντρωσαν ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερομένων, συμπεριλαμβανομένων των επαγγελματιών που εργάζονται σε μουσειακούς χώρους, των μελών της κοινότητας και των εμπειρογνομόνων σε τεχνολογικά θέματα, προκειμένου να συζητήσουν βασικά θέματα όπως η ανθρώπινη αλληλεπίδραση, η αποτελεσματική αφήγηση και ο προσβάσιμος και συμπεριληπτικός σχεδιασμός στους μουσειακούς χώρους.

Σε όλα τα φόρουμ, οι συμμετέχοντες τόνισαν την αναντικατάστατη αξία της προσωπικής εμπλοκής στα μουσεία, προειδοποιώντας ότι ενώ τα ψηφιακά εργαλεία μπορούν να ενισχύσουν την προσβασιμότητα και την αλληλεπίδραση, δεν πρέπει να επισκιάζουν τις βασικές ανθρώπινες συνδέσεις που καθορίζουν τις ουσιαστικές εμπειρίες των μουσείων. Αυτό το συναίσθημα υπογραμμίζει μια συλλογική δέσμευση για τη διατήρηση των κοινωνικών και κοινοτικών πτυχών των επισκέψεων σε μουσειακούς χώρους εν μέσω τεχνολογικών εξελίξεων.

Η ψηφιακή καινοτομία αναδείχθηκε επίσης ως άλλο ένα κομβικό σημείο, με τους συμμετέχοντες να αναγνωρίζουν τις δυνατότητές της να διευρύνει την πρόσβαση στην πολιτιστική κληρονομιά και να ενισχύσει τις εμπειρίες των επισκεπτών των συναφών χώρων. Παραδείγματα όπως οι συναρπαστικές εγκαταστάσεις και οι ενσωματώσεις κωδικών QR επισημάνθηκαν ως αποτελεσματικοί τρόποι ενίσχυσης του στοιχείου της αφήγησης και του εκπαιδευτικού περιεχομένου, χωρίς όμως να διακυβεύεται η ακεραιότητα των διαπροσωπικών πρόσωπο με πρόσωπο αλληλεπιδράσεων.

Η συμμετοχικότητα ήταν ένα άλλο σημαντικό ζήτημα που αναδείχθηκε, με τους συμμετέχοντες να υποστηρίζουν ότι τα μουσεία πρέπει να αντιπροσωπεύουν με τρόπο αυθεντικό διαφορετικές αφηγήσεις και να εμπλέκουν τις υποεκπροσωπούμενες κοινότητες. Τα φόρουμ υπογράμμισαν παράλληλα τη σημασία της διασφάλισης ότι οι ψηφιακές πλατφόρμες όπως η εφαρμογή “ExhiBIT” διευκολύνουν την ουσιαστική συμμετοχή και ότι δίνεται βήμα σε εναλλακτικές φωνές, αποφεύγοντας την επιφανειακή προσηματική υποστήριξη των μειονοτήτων.

Αναγνωρίστηκαν ακόμα οι πρακτικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μουσειακοί χώροι, συμπεριλαμβανομένων των περιορισμένων πόρων και των διαφορετικών επιπέδων ψηφιακού γραμματισμού. Παρά τα εμπόδια αυτά, τα φόρουμ καλλιέργησαν ένα πνεύμα συνεργασίας και ανταλλαγής γνώσεων μεταξύ των μουσειακών ιδρυμάτων. Αυτό το συνεργατικό ήθος είναι απαραίτητο για τη συγκέντρωση πόρων, εμπειρογνωμοσύνης και καινοτόμων στρατηγικών για την αντιμετώπιση κοινών προκλήσεων και την συλλογική προώθηση και άνθιση του πεδίου.

Ένα σημαντικό αποτέλεσμα αυτών των συζητήσεων είναι η ανάπτυξη της ίδιας της εφαρμογής “ExhiBIT”. Προσαρμοσμένη στις γνώσεις που αποκομίστηκαν από τα φόρουμ, αυτή η εφαρμογή στοχεύει στον εκδημοκρατισμό της επιμέλειας του μουσείου με τη συμμετοχή των κοινοτήτων στη διαδικασία διαμόρφωσης των εκθεμάτων και των αφηγήσεων. Ενδυναμώνοντας τις τοπικές φωνές και προωθώντας μεγαλύτερη συμμετοχή από την κοινότητα, η εφαρμογή “ExhiBIT” επιδιώκει να ενισχύσει τη συνάφεια και την προσβασιμότητα των μουσειακών εμπειριών στην ψηφιακή εποχή.

Όσον αφορά το μέλλον, προκύπτει ότι τα επόμενα βήματα για το έργο “ExhiBIT” θα πρέπει να επικεντρωθούν στους ακόλουθους βασικούς τομείς, οι οποίοι παρουσιάζονται στο σχήμα 19 παρακάτω:

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ

1 Ανάπτυξη της εφαρμογής "ExhiBIT" σε πιλοτικά μουσεία σε όλες τις συμμετέχουσες περιφέρειες. Συγκέντρωση ανατροφοδότησης από τους χρήστες και τους ενδιαφερόμενους φορείς για την τελειοποίηση και βελτίωση της λειτουργικότητάς της, διασφαλίζοντας ότι ανταποκρίνεται στις ποικίλες ανάγκες τόσο των μουσείων όσο και των κοινοτήτων.

ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

2 Προσφορά κατάρτισης και υποστήριξης σε επαγγελματίες που εργάζονται σε μουσεία και μέλη της κοινότητας για την αποτελεσματική χρήση ψηφιακών εργαλείων για τη βελτίωση των μουσειακών εμπειριών. Αυτό περιλαμβάνει εργαστήρια σχετικά με την ψηφιακή αφήγηση, τον συμπεριληπτικό σχεδιασμό και τη δεοντολογική χρήση της τεχνολογίας σε πολιτιστικά πλαίσια.

ΣΥΜΠΡΑΞΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

3 Προώθηση των συνεχιζόμενων συνεργασιών μεταξύ μουσείων, πολιτιστικών ιδρυμάτων και τεχνολογικών εμπειρογνομόνων για τη συνέχιση της καινοτομίας και της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών. Δημιουργία δικτύων για την ανταλλαγή γνώσεων και την ανταλλαγή πόρων για ενίσχυση της βιωσιμότητας των ψηφιακών πρωτοβουλιών στον τομέα των μουσείων.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΥ

4 Διεξαγωγή αυστηρής αξιολόγησης του αντίκτυπου της εφαρμογής "ExhiBIT" στην εμπλοκή των επισκεπτών, τη συμμετοχικότητα και τη συμμετοχή της κοινότητας. Χρήση των γνώσεων που προκύπτουν από τα δεδομένα για την επανάληψη και τη βελτίωση των χαρακτηριστικών της εφαρμογής, διασφαλίζοντας ότι ανταποκρίνεται στις εξελισσόμενες ανάγκες των μουσείων και της κοινότητας.

ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

5 Διατήρηση της εμπλοκής για την τήρηση ηθικών προτύπων στις ψηφιακές πρακτικές, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας της προστασίας των δεδομένων, των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και της πολιτισμικής ευαισθησίας. Τακτική αναθεώρηση και επικαιροποίηση των πολιτικών ώστε να ευθυγραμμίζονται με τα διεθνή πρότυπα και τους τοπικούς κανονισμούς.

ΣΥΝΗΓΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΗ

6 Συνηγορία για την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς και του ρόλου των μουσείων στην προώθηση της κοινοτικής συνοχής και κατανόησης. Εμπλοκή των φορέων χάραξης πολιτικής, των χρηματοδοτών και του κοινού σε συζητήσεις σχετικά με τη σημασία της υποστήριξης της ψηφιακής καινοτομίας στα πολιτιστικά ιδρύματα.

Σχήμα 19. Προβληματισμοί και βασικοί τομείς εστίασης μετά την ολοκλήρωση των Ανοικτών Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους που διοργανώθηκαν στο πλαίσιο του έργου “ExhibIT”, στην Κύπρο, την Ελλάδα και τη Δανία.

Εν κατακλείδι, τα Ανοικτά Φόρουμ σε Μουσείακούς Χώρους που διοργανώθηκαν από το έργο “ExhibIT” έθεσαν μια ισχυρή βάση για την προώθηση της συμμετοχής του κοινού στους μουσείων μέσω της αξιοποίησης της ψηφιακής καινοτομίας. Δίνοντας προτεραιότητα στην ανθρώπινη αλληλεπίδραση, τις προσβάσιμες και συμπεριληπτικές πρακτικές και την ηθική ακεραιότητα, αυτά τα φόρουμ έχουν χαράξει μια πορεία για τα μουσεία ώστε να περιηγηθούν στην ψηφιακή εποχή, διατηρώντας παράλληλα τον ουσιαστικό ρόλο τους ως θεματοφύλακες της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η πρόοδος, η συνεχής συνεργασία, η προσεκτική εφαρμογή και η συνεχής αξιολόγηση θα είναι το κλειδί για την αξιοποίηση του πλήρους δυναμικού των ψηφιακών τεχνολογιών για τον εμπλουτισμό των μουσειακών εμπειριών και τη συμμετοχή διαφορετικών ακροατηρίων σε όλο τον κόσμο.

Εντός της σφαίρας των μουσείων, όπου η ηχώ της ιστορίας αντηχεί ανάμεσα σε επιμελημένα αντικείμενα, βρίσκεται μια μαγευτική δύναμη η οποία περιμένει να εξαπολυθεί: η τέχνη της αφήγησης. Δεν αρκεί απλώς η επίδειξη αρχαίων κειμηλίων ή η σχολαστική διάταξη των εκθεμάτων για να μεγευτούν οι ψυχές των επισκεπτών. Είναι η αφήγηση το στοιχείο το οποίο υφαίνεται μέσα από αυτά τα αντικείμενα και το οποίο δίνει ζωή στις μεγαλοπρεπείς αίθουσες αυτών των ιδρυμάτων.

Η πραγματική ουσία της συνεπιμέλειας δεν έγκειται στην απλή επιλογή των αντικειμένων, αλλά στον περιεκτικό διάλογο που διαμορφώνει την αφήγησή τους. Πρόκειται για την πρόσκληση των τοπικών κοινοτήτων να ανακτήσουν την ιστορία τους και να υφάνουν τις εμπειρίες τους στον ιστό των μουσειακών εκθέσεων. Μέσα από αυτή τη συνεργατική διαδικασία, οι μουσειακοί χώροι παύουν να είναι μακρινά αρχεία. Αντ’ αυτού, τα μουσεία καθίστανται ζωντανές ενσαρκώσεις του πολιτιστικού διαλόγου και της κοινωνικής συνοχής.

Ακριβώς όπως ένας κύριος αφηγητής δίνει ζωή στους χαρακτήρες μιας ιστορίας μέσα από ζωντανή λεπτομερή αφήγηση και συναισθηματικό βάθος, έτσι και η συνεπιμέλεια εμπνέει τα μουσεία με μια αίσθηση αμεσότητας και συνάφειας. Γεφυρώνει συνάμα το χάσμα μεταξύ παρελθόντος και παρόντος, προσφέροντας έτσι στους επισκέπτες έναν φακό μέσω του οποίου μπορούν να αντιληφθούν τη δική τους θέση στο μεγάλο μωσαϊκό της ανθρώπινης ιστορίας.

**ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ ΣΤΟΥΣ ΜΟΥΣΕΙΑΚΟΥΣ
ΧΩΡΟΥΣ: ΥΒΡΙΔΙΚΗ Ή "PHYGITAL" ΣΥΝ-ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΦΩΝΕΣ
CITIZENS IN POWER**

Ψηφιακά υποστηριζόμενος διάλογος και αφήγηση ιστοριών

Την τελευταία δεκαετία, οι ψηφιακές τεχνολογίες έχουν γίνει διαδεδομένες σε όλες τις πτυχές της κοινωνικής ζωής. Πέρα από την τεχνολογική διάσταση, οι ψηφιακές τεχνολογίες είναι ίσως μια νέα μορφή πολιτιστικής και κοινωνικής έκφρασης, η οποία αντιπροσωπεύει ένα νέο πεδίο πραγματικότητας – έναν ψηφιακό χώρο στον οποίο ενεργοποιείται η κοινωνική και πολιτιστική ζωή. Ενώ αυτός ο χώρος ενημερώνεται σε μεγάλο βαθμό από το υλικό στον φυσικό κόσμο, είναι επίσης εξαιρετικά αυτόνομος. Φυσικά, ο ψηφιακός χώρος δεν περιορίζεται σε τοπικές τοποθεσίες- καλύπτει δυνητικά ένα παγκόσμιο εδαφικό περιβάλλον. Σε γενικές γραμμές, ο χώρος αυτών των ψηφιακά δικτυωμένων τεχνολογιών είναι ένας ιδιαίτερος εννοιολογικός χώρος διεπαφής μεταξύ υποκειμένων, πρακτικών, δράσεων και τεχνολογιών, ο οποίος εμφανίζεται απελευθερωμένος από φυσικούς περιορισμούς. Οι ταυτότητες και οι αφηγήσεις μπορούν ελεύθερα να μετακινηθούν και να μετασχηματιστούν χωρίς καμία κεντρική θεσμική επιβολή ή λογοκρισία. Ο ψηφιακός χώρος είναι πορώδης - ένας ριζωματικός χώρος στον οποίο πολλαπλά επίπεδα μπορούν να διαπερνούνται, όπου μια πολλαπλότητα χώρων ή δραστηριοτήτων μπορεί να συνυπάρχει, έτσι ώστε οποιαδήποτε διαχωριστικά σημεία μεταξύ νοημάτων, χώρων και αντιλήψεων να μετατρέπονται σε σημεία ώσμωσης και αλληλεπίδρασης. Όταν χρησιμοποιούνται με ουσιαστικό τρόπο, οι ψηφιακές τεχνολογίες προσφέρουν ευκαιρίες για από κοινού συμμετοχή μέσω της αλληλεπίδρασης των επισκεπτών σε μουσειακά πλαίσια, καθιστώντας τους μουσειακούς χώρους ουσιαστικούς για τη ζωή και τα ενδιαφέροντα της κοινότητας.

Οι Ψηφιακές Τεχνολογίες ως διεπαφή επικοινωνίας

Η τεχνολογία του διαδικτύου (μια εφεύρεση των αρχών της δεκαετίας του 1990) έχει γίνει αναπόσπαστο μέρος σχεδόν κάθε μουσειακού χώρου ή οργανισμού. Η παροχή πληροφοριών σχετικά με τη θέση και το περιεχόμενο των μόνιμων ή προσωρινών εκθεμάτων ενός συγκεκριμένου μουσείου αποτελεί πλέον μέρος των καθημερινών πρακτικών και υπηρεσιών του μουσειακού χώρου. Αν και αυτές οι πρακτικές είναι χρήσιμες στην ενημέρωση του κοινού σχετικά με την ύπαρξη του μουσείου καθώς και των εκθεμάτων, εκτός από την παροχή ενός

συνεχούς ασύγχρονου τρόπου παρουσίας, παρουσιάζουν και κάποιους εγγενείς περιορισμούς οι οποίοι πηγάζουν και προέρχονται από την απλή εφαρμογή των φυσικών αρχών επικοινωνίας στους ψηφιακούς τρόπους επικοινωνίας. Για παράδειγμα, η απλή ψηφιοποίηση των εκθεμάτων τους και η ανάπτυξη ψηφιακών βάσεων δεδομένων που καταγράφουν τις συλλογές τους με γραμμικό και μονοδιάστατο τρόπο έχουν ως συνέπεια τη διατήρηση ενός διδακτικού και μερικές φορές εξουσιαστικού ύφους στην αλληλεπίδρασή τους με το κοινό, εμποδίζοντας έτσι το στοιχείο της οικειότητας κατά την εμπλοκή των επισκεπτών με τα εκθέματα και τον χώρο. Αυτό υπογραμμίζει την ανάγκη για εισαγωγή δραστηριοτήτων με κεντρικό άξονα το στοιχείο της συν-επιμέλειας εντός των μουσειακών χώρων.

Στο επιστημονικό άρθρο με τίτλο, *“The Collection is dead; long live the collective”* (ελεύθεση μετάφραση: «Η Συλλογή είναι νεκρή. Ζήτω η συλλογικότητα»), η Nancy Proctor (2021) υποστηρίζει ότι η παραδοσιακή έννοια της «συλλογής» ενός μουσείου ως αποθηκευμένων αντικειμένων και – ακόμη και – ψηφιακού περιεχομένου είναι πλέον ξεπερασμένη. Χρησιμοποιεί το παράδειγμα της πανδημίας COVID-19 για να δείξει ότι οι μουσειακοί χώροι, και ειδικά οι σύγχρονοι, έχουν καταστεί σε μικρότερο βαθμό φυσικές οντότητες παρά δίκτυα εμπειριών, απόψεων και αλληλεπιδράσεων. Συγκεκριμένα, επισημαίνει το γεγονός ότι παρόλο που οι μουσειακοί χώροι επηρεάστηκαν από τις πολιτικές και τα μέτρα εγκλεισμού (αγγ. lockdown), τα ψηφιακά κανάλια επικοινωνίας εντούτοις παρέμειναν ενεργά. Έτσι, προτείνεται ότι ο ορισμός του τι συνιστά έναν μουσειακό χώρο χρειάζεται να επαναπροσδιοριστεί στη μεταπανδημική εποχή, και ότι αντί να επικεντρώνονται αποκλειστικά σε αντικείμενα και ψηφιακά αρχεία, τα μουσεία θα πρέπει να αναγνωρίσουν ότι η πραγματική τους «συλλογή» είναι το στοιχείο της συλλογικότητας – το δίκτυο δημιουργών, οργανισμών και ακροατηρίων που συμμετέχουν και αντλούν νόημα από τις πολιτιστικές δραστηριότητες που διεξάγονται από το εκάστοτε μουσειακό ίδρυμα. Θα πρέπει να αναγνωριστεί, δηλαδή, ο ρόλος των μουσειακών χώρων ως «θησαυροφυλάκια», ενώ παράλληλα είναι σημαντικό να «αγκαλιαστεί» ο ρόλος των κοινοτικών ιδρυμάτων τα οποία έχουν τη δυνατότητα να παράγουν κοινές ιστορίες μέσω αλληλεπιδράσεων με τα κοινωνικά δίκτυα.

«Τεχνολογίες της παρουσίας»

Οι «τεχνολογίες της παρουσίας» (αγγ. “technologies of presence”) είναι ένας σχετικά νέος όρος ο οποίος επιχειρεί να περιγράψει τον τρόπο με τον οποίο κάποιος αισθάνεται «ψηφιακά» παρών και αγνοεί τον ρόλο της ψηφιακής τεχνολογίας στη διαμεσολάβηση αυτής της εμπειρίας. Είναι σε μεγάλο βαθμό προϊόν της διασταύρωσης επιστημονικών κλάδων όπως η ψυχολογία, η φιλοσοφία και η τεχνολογία, ενώ η πολυσημία του όρου συχνά οδηγεί σε σύγχυση. Η ιδέα προέκυψε από το γεγονός ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες, από την ίδια τη φύση

της παρεχόμενης διαμεσολαβούμενης επικοινωνίας, δημιουργούν μια de facto αίσθηση αποσύνδεσης μεταξύ του χρήστη και του διαμεσολαβούμενου περιβάλλοντος. Για παράδειγμα, ο ψηφιακός ιστότοπος ενός μουσείου, ανεξάρτητα από το πόσο καλά σχεδιασμένος είναι, δεν μπορεί παρά να δημιουργήσει μια αίσθηση αποστασιοποίησης μεταξύ του θεατή και του ψηφιακά διαμεσολαβημένου ιστότοπου του μουσείου. Οι νεότερες τεχνολογίες χρησιμοποιούν ισχυρή συνδεσιμότητα στο διαδίκτυο, ταυτόχρονα με τη χρήση της εικονικής πραγματικότητας, για να δημιουργήσουν μια αίσθηση εμπύθισης στον θεατή, δημιουργώντας έτσι μια αίσθηση παρουσίας για τον θεατή. Η αίσθηση της παρουσίας είναι μια σημαντική παράμετρος, καθώς μπορεί, σύμφωνα με τους ερευνητές, να δημιουργήσει τόσο ενσυναίσθηση όσο και αίσθηση ιστορικής παρουσίας, έννοιες οι οποίες είναι πιο σημαντικές για την μουσειακή εμπειρία (Shehade and Stylianos-Lambert 2020). Ταυτόχρονα, η όλη ιδέα της «τεχνολογίας της παρουσίας» μπορεί να θεωρηθεί ως μια προσπάθεια εκδημοκρατισμού όχι μόνο του μαθησιακού περιβάλλοντος των μουσειακών χώρων αλλά και της μουσειακής εμπειρίας ευρύτερα, καθώς μπορεί να ανοίξει νέες δυνατότητες προσβασιμότητας, επιτρέποντας έτσι στους επισκέπτες με αναπηρία να βιώσουν αντικείμενα και τόπους με εναλλακτικούς τρόπους. Ίσως η πιο ευρέως χρησιμοποιούμενη «τεχνολογία της παρουσίας» είναι η Εικονική Πραγματικότητα (VR), η οποία παρέχει μια αίσθηση χωρικής παρουσίας διεγείροντας την αίσθηση ότι βρίσκεται σε άλλο περιβάλλον (Shehade and Stylianos-Lambert 2020)

Εμβυθιστική Αφήγηση Ιστοριών

Άλλες τεχνολογίες που αναφέρονται στη βιβλιογραφία είναι οι τεχνολογίες – ή μάλλον οι μέθοδοι – της εμβυθιστικής αφήγησης ιστοριών (αγγ. immersive storytelling) (Gröppel-Wegener and Kidd 2019), η οποία χρησιμοποιεί νέες μορφές αφήγησης με την αξιοποίηση ψηφιακών τεχνολογιών για να προσελκύσει την προσοχή του κοινού δημιουργώντας μια καθηλωτική εμπειρία.

Έχουν σχεδιαστεί ειδικά για να εμβυθίζουν τους συμμετέχοντες μέσω της πολυαισθητηριακής τους εμπλοκής και συμμετοχής και μπορούν να επικεντρωθούν στη συμμετοχή και τη δέσμευση του κοινού και όχι στην παθητική κατανάλωση εμπειριών. Για να επιτευχθεί αυτό, η εμβυθιστική αφήγηση ιστοριών χρησιμοποιεί νέες τεχνολογίες όπως η Εικονική Πραγματικότητα (VR) και η Επαυξημένη Πραγματικότητα (AR) για να εμπλουτίσει την εμπειρία και να δημιουργήσει μια αίσθηση εμπύθισης και συμμετοχής. Ορισμένα αξιοσημείωτα παραδείγματα τεχνολογικών λύσεων χρησιμοποιούν ένα αφηγηματικό πλαίσιο σε συνδυασμό με τεχνολογίες Επαυξημένης Πραγματικότητας (AR). Άλλα περιλαμβάνουν εφαρμογές κινητών συσκευών για την αναδημιουργία μιας μουσειακής εμπειρίας με αμφιωτικό (τρισεδιάστατο

χωρικό) ήχο για την απόδοση της αίσθησης του χώρου και απτικές τεχνολογίες για την παροχή φυσικής ανατροφοδότησης για τον ίδιο χώρο (Gröppel-Wegener and Kidd 2019). Ωστόσο, ενώ οι ψηφιακές τεχνολογίες μπορούν να βοηθήσουν στην παροχή πολυαισθητηριακών εμπειριών εμπύθισης και έτσι να διευκολύνουν την παρουσία, θέτουν επίσης μια πρόκληση όσον αφορά την «αυθεντικότητα» ή το αίσθημα εμπιστοσύνης στα τεχνουργήματα και το κοινωνικό νόημα ή τις αλληλεπιδράσεις (Shehade and Stylianos-Lambert 2023).

Συνοψίζοντας, ο ψηφιακός χώρος είναι εγγενώς χώρος διάβρωσης των κέντρων, με συνεχείς αλληλεπιδράσεις και παρεμβολές από πολλά σημεία πολιτισμικής εκπόρευσης. Υπό αυτή την έννοια, η ψηφιακή τεχνολογία μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης στη μετατροπή του θεσμού του μουσείου από έναν ιεραρχικό και μονοδιάστατο χώρο σε μια εναλλακτική μορφή δομής η οποία χαρακτηρίζεται από τη συμμετοχικότητα, την υβριδικότητα και την όσμωση των αντιλήψεων, η οποία δομή είναι μη γραμμική και προσφέρει έδαφος στο οποίο το παλιό συναντά το νέο και η γνώση συναντά την κοινότητα.

Προοπτικές όσον αφορά την προσέγγιση της επιμέλειας εκθέσεων από τους πολίτες (αγγ. citizen curation) που ακολουθεί το έργο “ExhibIT” και την συμπεριληπτική εκπροσώπηση όλων των φωνών στις αντιλήψεις σχετικά με πολιτιστικά ζητήματα.

Προς το τέλος αυτών των σελίδων, μπορούν να γίνουν μερικά σχόλια σχετικά με το πεδίο εφαρμογής του “ExhibIT” προκειμένου να προσφερθεί χώρος για μελλοντικό προβληματισμό, ενώ οι προβληματισμοί θα πρέπει έπειτα να αναλυθούν λεπτομερώς για να επιτρέψουν τη μακροπρόθεσμη βελτίωση. Αυτές οι επισημάνσεις παρέχουν τροφή για σκέψη για κάθε πολιτιστικό παράγοντα που επιθυμεί να ενσωματώσει την επιμέλεια από τους πολίτες (αγγ. citizen curation), τη συν-επιμέλεια (αγγ. co-curation) ή τις υβριδικές ή “phygital” προσεγγίσεις στους χώρους του.

Η πρώτη σκέψη αφορά τον περιορισμό ή την επιλεκτική επιλογή αντικειμένων και τεχνουργημάτων που πρόκειται να ψηφιοποιηθούν – καθώς επίσης εκείνων τα οποία δεν θα ψηφιοποιηθούν – σε οποιαδήποτε ψηφιακή εφαρμογή όπως η εφαρμογή “ExhibIT”. Αυτή η επιλεκτική προσέγγιση μπορεί να λειτουργήσει ως *de facto* φύλακας του πολιτιστικού περιεχομένου, γεγονός που εγείρει ερωτήματα ως προς τον βαθμό εκδημοκρατισμού του πολιτισμού που επιτυγχάνεται εάν τα επιλεγμένα πολιτιστικά αγαθά επιλέγονται από λίγους επαγγελματίες που εργάζονται στους μουσειακούς χώρους. *Πώς μπορούν να τύχουν αφήγησης*

ορισμένες ιστορίες εάν δεν υπάρχουν (ψηφιοποιημένα) αντικείμενα για να τις υποστηρίξουν; Η διεξαγωγή ευρύτερης έρευνας μπορεί να είναι χρήσιμη για τον τρόπο έκθεσης συλλογών από τις οποίες υπάρχει μόνο ένας επιλεγμένος αριθμός στοιχείων σε ψηφιοποιημένη μορφή στην εφαρμογή προς επίδειξη. Ωστόσο, ακόμη και αν μεγάλες ποσότητες ψηφιακής αποθήκευσης ήταν άμεσα διαθέσιμες για να υποστηρίξουν το τεράστιο σώμα της ευρωπαϊκής και παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, η εξέταση εκτεταμένων καταλόγων ψηφιακών αντικειμένων ενδεχομένως να μην είναι η πιο ευχάριστη δραστηριότητα όσον αφορά το παρελθόν για τα περισσότερα άτομα. Η ιδέα των ψηφιοποιημένων εικόνων αντικειμένων που εμφανίζονται περήφανα σε ηλεκτρονικά ντουλάπια τα οποία εδράζονται σε υπηρεσίες Υπολογιστικού Νέφους (αγγ. Cloud-based), αντικαθιστώντας τα παραδοσιακά ξύλινα, γυάλινα και μεταλλικά ντουλάπια του «παραδοσιακού» μουσείου, είναι ακριβώς αυτό που αυτό το έργο – και, κατ’ επέκταση το παρόν ηλεκτρονικό βιβλίο – στοχεύει να ξεπεράσει, παρέχοντας κοινωνικό και ατομικό νόημα στον πολιτισμό. Ευελπιστούμε ότι με τη σταδιακή υιοθέτηση του μοντέλου της επιμέλειας από τους πολίτες (αγγ. citizen curation) και της εφαρμογής “ExhibIT” σε τοπικά και εθνικά μουσεία στις χώρες της κοινοπραξίας του έργου, οι πολιτιστικοί φορείς θα ανοίξουν περισσότερες από τις συλλογές στη διάθεση του «ψηφιακού συν-επιμελητή», επιτρέποντας παράλληλα ενισχυμένες διαδικασίες από κοινού συμμετοχής των επισκεπτών, ξεκινώντας από το σημείο έναρξης, αυτό δηλαδή της επιλογής του ίδιου του αντικειμένου.

Το επόμενο ερώτημα που έρχεται στο μυαλό και κάνει τους επαγγελματίες που εργάζονται στους μουσειακούς χώρους να αναλογιστούν την καταλληλότητα μιας προσέγγισης που εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από μη επαγγελματικές εισροές είναι το εξής: *Πώς ή κατά πόσο πρέπει να ελέγχονται οι αφηγήσεις; Εξ ορισμού, η αφήγηση ιστοριών είναι ένα συναισθηματικό και προσωπικό θέμα και πρέπει να υπάρχουν σκέψεις σχετικά με τις δικλίδες (εάν υπάρχουν) που πρέπει να εφαρμοστούν για να διασφαλιστεί ότι δεν επιδεινώνουν τις παρανοήσεις, την ψευδή πληροφόρηση ή τις παρερμηνείες. Εάν οι χρήστες πρόκειται να δημιουργήσουν ή να συν-δημιουργήσουν αφηγήσεις στο φυσικό μουσειακό πλαίσιο, αυτές οι αφηγήσεις έχουν τη δύναμη να δημοσιευτούν μεταξύ τους με τρόπο κριτικό τόσο μέσω της εφαρμογής “ExhibIT” όσο και εντός των χώρων του μουσείου.*

Με το βλέμμα στο μέλλον, η διαδικασία συν-σχεδιασμού μελλοντικών προσεγγίσεων σε μουσειακούς χώρους έχει τεράστιες δυνατότητες για την προώθηση της συνεργασίας, της καινοτομίας και της συμμετοχικότητας, παρά τις εκτιμήσεις αυτές και τους πιθανούς περιορισμούς. Ο συν-σχεδιασμός περιλαμβάνει τη συγκέντρωση διαφόρων ενδιαφερόμενων μερών, συμπεριλαμβανομένων των επαγγελματιών που εργάζονται στους μουσειακούς χώρους, των μελών της κοινότητας, των καλλιτεχνών, των μελετητών ή άλλων εμπειρογνομόνων, για να διαμορφώσουν συλλογικά το μέλλον των μουσειακών χώρων. Αυτή

η συνεργατική προσέγγιση διασφαλίζει ότι εξετάζονται πολλαπλές προοπτικές και ότι οι προκύπτουσες προσεγγίσεις αντικατοπτρίζουν περισσότερο τις ανάγκες και τις επιθυμίες αυτών των ποικίλων ενδιαφερόμενων μερών. Ενθαρρύνει επίσης τη δημιουργικότητα και την καινοτομία, αξιοποιώντας την ευρύτερη εμπειρογνωμοσύνη, τις αντιλήψεις, τις εμπειρίες και τη δημιουργικότητα των επισκεπτών και των συμμετεχόντων του μουσείου. Η καλλιέργεια ενός περιβάλλοντος πειραματισμού και εξερεύνησης και η ανάπτυξη νέων προσεγγίσεων και εμπειριών ωθεί τα όρια των παραδοσιακών μουσειακών πρακτικών. Οι ενεργά εμπλεκόμενες κοινότητες προωθούν τη συμμετοχικότητα και εμπλέκουν αδιακρίτως τα ενδιαφερόμενα μέρη στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Διασφαλίζοντας ότι ένα ευρύ φάσμα φωνών εισακούεται και λαμβάνεται υπόψη, η μέθοδος της συν-δημιουργίας βοηθά τους μουσειακούς χώρους να δημιουργήσουν χώρους και εμπειρίες που είναι φιλόξενοι και συναφείς με διαφορετικά ακροατήρια.

Οι διαδικασίες συν-σχεδιασμού μπορούν να οδηγήσουν στην παραγωγή νέων μουσειακών προσεγγίσεων και στη δημιουργία ευκαιριών για πιο σχετικό και ουσιαστικό πολιτιστικό περιεχόμενο για τους επισκέπτες του μουσείου. Ωστόσο, εξακολουθούν να υφίστανται ορισμένα εμπόδια, περιορισμοί και πρακτικές δυσκολίες που πρέπει να ξεπεραστούν, όπως η εξισορρόπηση ανταγωνιστικών προτεραιοτήτων και η οργάνωση ποικίλων ενδιαφερόμενων μερών. Για να διευκολυνθούν αποτελεσματικά, οι μέθοδοι συν-επιμέλειας με μειονοτικές και υποεκπροσωπούμενες κοινότητες χρειάζονται χρόνο, χρηματοδότηση και εμπειρογνωμοσύνη – παράγοντες που μπορεί να προβάλλουν περιορισμούς προς τα μουσεία και να θέσουν υπό αμφισβήτηση τη δυναμική και τις δομές εξουσίας τους. Απαιτούν επίσης την επανεκπαίδευση των επαγγελματιών σε μουσειακούς χώρους σε πρακτικές συμμετοχής οι οποίες μετατρέπουν το κοινό σε ενεργό συμμετέχοντα ικανό να συμπαραγάγει και να επηρεάσει την αφήγηση με τα άτομα τα οποία παραδοσιακά διορίζονται ως «φύλακες» του πολιτισμού, της γνώσης και της επιρροής. Αυτές οι δυναμικές πρέπει να αξιοποιηθούν για να διασφαλιστεί η δίκαιη εκπροσώπηση μεταξύ των συνδημιουργών. Αυτή είναι μια ουσιαστική πτυχή ενός συμπεριληπτικού περιβάλλοντος που χαρακτηρίζεται από σεβασμό, όπου όλες οι φωνές μπορούν να εκτιμηθούν και να ακουστούν, ιδίως εκείνες των περιθωριοποιημένων ή υποεκπροσωπούμενων κοινοτήτων που μπορεί παραδοσιακά να έχουν αποκλειστεί από τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων στους μουσειακούς χώρους. Για το λόγο αυτό, το έργο “Exhibit” θα καθιερώσει μια μακροπρόθεσμη διαδικασία δέσμευσης, όπου η συνεχής αλληλεπίδραση μεταξύ επαγγελματιών και υποεκπροσωπούμενων φωνών, επιδιώκει να αναπτύξει νέες κοινότητες ανθρώπων οι οποίοι επηρεάζουν τις πολιτιστικές προσφορές στα μουσεία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ
CITIZENS IN POWER

7

Ο ψηφιακά υποστηριζόμενος διάλογος και οι στρατηγικές συμμετοχής του κοινού έχουν επωφεληθεί σε μεγάλο βαθμό από τις πλατφόρμες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και ένα ευρύ φάσμα διαδικτυακών εφαρμογών, θέτοντας τους μουσειακούς χώρους στο επίκεντρο μιας νέας εμπειρίας στον χώρο της “phygital” πολιτιστικής κληρονομιάς, στην οποία η φυσική και η ψηφιακή σφαίρα είναι άρρηκτα συνυφασμένες. Τα μουσεία αγκαλιάζουν την τεχνολογία για να ενισχύσουν την προσβασιμότητα και την εμπλοκή των επισκεπτών τους, ενώ οι φυσικοί χώροι παραμένουν απαραίτητοι για να καταστούν δυνατές απτές ανθρώπινες συνδέσεις (Arrigoni and Galani 2019). Το έργο “Exhibit” στοχεύει στην ενθάρρυνση τέτοιων πρωτοβουλιών, τονίζοντας την ανάγκη ψηφιοποίησης σε υβριδικές ή “phygital” στρατηγικές για τη διεύρυνση της συμμετοχής του κοινού και της πολιτιστικής βιωσιμότητας των μουσείων ώστε να γίνουν πιο κοινωνικά συμπεριληπτικά και ν’ αντιπροσωπεύουν τις τοπικές τους κοινότητες.

Ωστόσο, αντί να ανταποκρίνεται στις εξελίξεις των ψηφιακών τεχνολογιών για τη μάθηση και την πολυαισθητηριακή εμπλοκή στους μουσειακούς χώρους, ως μονομερώς κεντρικής σημασίας για την επίλυση των ζητημάτων της βιωσιμότητας των μουσείων, της μακροζωίας και της μακροπρόθεσμης ευρείας εμπλοκής με το κοινό, το έργο επιδιώκει να χρησιμοποιήσει την τεχνολογία προς ενίσχυση των διαφορετικών φωνών εντός των μουσειακών συλλογών. Έτσι, ενώ στο παρόν βιβλίο έχει προβληθεί η αξία των λύσεων υψηλής τεχνολογίας οι οποίες ανοίγουν δρόμους για περαιτέρω συμμετοχή και μάθηση του κοινού (βλ. σελ. 26-35), ο αναγνώστης έχει εισαχθεί σε μια εναλλακτική προσέγγιση όσον αφορά τη μάθηση και την ενεργό συμμετοχή, το μοντέλο συν-επιμέλειας (αγγ. co-curation) εκθέσεων και την αξία των πολιτών-επιμελητών εκθέσεων (αγγ. citizen curators) στη δημιουργία μιας πιο αντιπροσωπευτικής, συμπεριληπτικής, προσβάσιμης και προσωπικής μουσειακής εμπειρίας (βλ. σελ. 35-36). Η σημασία των μουσειακών χώρων οι οποίοι αναπτύσσουν πρακτικές δημιουργικής συμμετοχής και ευκαιρίες μάθησης για το κοινό τους έχει παρουσιαστεί στο έργο του Μουσείου Vesthimmerland, το οποίο κυμαίνεται από την παροχή ενός τροχόσπιτου το οποίο μεταφέρει το μουσείο έξω από τον μουσειακό χώρο εντός των περιοχών γύρω από το Vesthimmerland (βλ. σελ.68-71) έως τη δημιουργία μιας έκθεσης αφιερωμένης σε αυτές τις ανείπωτες ιστορίες – ιστορίες «απόκλισης» οι οποίες οδηγούν σε φαινόμενα ακραίας απομόνωσης (βλ. σελ.76-77).

Τα Ανοικτά Φόρουμ σε Μουσειακούς Χώρους (Museum Open Forums – MoF) (βλ. σελ. 79), τα οποία διοργανώθηκαν στο πλαίσιο του έργου στην Κύπρο, την Ελλάδα και τη Δανία, προσέφεραν γνώσεις σχετικά με τις ανάγκες και τις προκλήσεις των συμβιωτικών σχέσεων μεταξύ των επαγγελματιών που εργάζονται σε μικρούς και μεσαίους μουσειακούς χώρους και των κοινοτήτων στο τοπικό και εθνικό τους πλαίσιο. Αποτελούν μέρος μιας μακρόχρονης και πολύ αναγκαίας συζήτησης μεταξύ των διαφόρων παραγόντων σχετικά με τις στρατηγικές που πρέπει να ακολουθήσουν αυτοί οι πολιτιστικοί φορείς στη νέα, “phygital” εποχή – μια εποχή ψηφιακής και επιτόπιας αλληλεπίδρασης η οποία επιτρέπει πιο συμπεριληπτικές μορφές συμμετοχής. Οι γνώσεις που αποκτήθηκαν από αυτά τα φόρουμ αποτελούν ένα σημαντικό βήμα για να μπορέσει το έργο “ExhiBIT” να δημιουργήσει μια ψηφιακή εφαρμογή προσαρμοσμένη στις ανάγκες τόσο των μουσειακών χώρων όσο και των κοινοτήτων, διευκολύνοντας τη συμμετοχή της κοινότητας στην επιμέλεια των μουσειακών χώρων και διασφαλίζοντας μια πιο συμπεριληπτική και ελκυστική εμπειρία για τους επισκέπτες. Τα φόρουμ τόνισαν τη σημασία της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης, της αποτελεσματικής αφήγησης ιστοριών και των συμπεριληπτικών πρακτικών εντός των μουσειακών χώρων. Τα ψηφιακά εργαλεία αναγνωρίστηκαν για τα πιθανά οφέλη τους, ενώ παρασχέθηκαν επίσης ορισμένες προειδοποιήσεις ως προς την προσεκτική επιλογή και διαχείρισή τους, έτσι ώστε να τηρείται η επικράτηση της ανθρώπινης σύνδεσης και των δημοκρατικών πρακτικών επιμέλειας.

Anna Frank House. (2021). *The Bookcase For Tolerance*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://www.annefrank.org/en/about-us/news-and-press/news/2021/11/16/international-day-for-tolerance/> [Ανακτήθηκε στις 2 Σεπτεμβρίου 2024].

Arrigoni, G. and Galani, A. (2019). Digitally enhanced polyvocality and reflective spaces: Challenges in sustaining dialogue in museums through digital technologies. In: *European Heritage, Dialogue and Digital Practices*. Routledge.

Athens Olympic Museum. (2024). *Ancient Olympia: Common Grounds*. [Διαδικτυακά]. Available at: <https://athensolympicmuseum.org/en/exhibitions/ancient-olympia-common-grounds/> [Ανακτήθηκε στις 2 Σεπτεμβρίου 2024].

Attallah, N. F. and Mozammel, A. (2019). Towards the Social Sustainability of Museums: Application on the Nubia Museum in Egypt. *Journal of Tourism Research*, 23.

Barekyan, K. and Peter, L. (2023). *Digital Learning and Education in Museums: Innovative Approaches and Insights*. Berlin, Germany : NEMO Learning Museum Working Group (LEM). [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://www.ne-mo.org/news-events/article/nemo-report-on-digital-learning-and-education-in-museums> [Ανακτήθηκε στις 26 Ιουλίου 2024].

Biella, D. et al. (2015). Crowdsourcing and Knowledge Co-creation in Virtual Museums. In: Baloian, N. et al. (Eds). *Collaboration and Technology*. 2015. Cham: Springer International Publishing. pp.1–18. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.1007/978-3-319-22747-4_1.

Blaschitz, E., Mayr, E. and Oppl, S. (2022). Too Low Motivation, Too High Authority? Digital Media Support for Co-Curation in Local Cultural Heritage Communities. *Multimodal Technologies and Interaction*, 6 (5), p. 33. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.3390/mti6050033.

Bourdieu, P. (2002). The field of cultural production. *The book history reader*, 77-99.

Brewis, G. et al. (2023). Co-curation: Archival interventions and voluntary sector records. *Area*, 55 (3), pp. 332–339. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.1111/area.12768.

Chipangura, N. (2020). Co-curation and New Museology in Reorganizing the Beit Gallery at the Mutare Museum, Eastern Zimbabwe. *Curator: The Museum Journal*, 63 (3), pp. 431–446. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.1111/cura.12375.

Chynoweth, A. et al. (Eds). (2020). *Museums and social change: challenging the unhelpful museum*, Museum meanings. Milton Park, Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge, Taylor and Francis Group.

Clement Hagstrup, M. et al. (2017). *Museumsundervisning for børn med særlige behov: en best practice publikation*. Aars: Dathoprint, Vesthimmerland Museum. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://bibliotek.dk/materiale/museumsundervisning-for-boern-med-saerlige-behov-maria-clement-hagstrup/work-of:870970-basis:53141269> [Ανακτήθηκε στις 26 Αυγούστου 2024].

Colquitt, A. (2023). *Third Places: What Are They and Why Are They Important to American Culture?* [Διαδικτυακά]. Available at: <https://esl.uchicago.edu/2023/11/01/third-places-what-are-they-and-why-are-they-important-to-american-culture/> [Ανακτήθηκε στις 31 Αυγούστου 2024].

Debono, S. (2021). Thinking Phygital: A Museological Framework of Predictive Futures. *Museum International*, 73 (3–4), p.156.

Deng, L. (2016) 'Inclusive museum and its impact on learning of special needs children', *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 52(1), pp. 1–4. Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1002/pr2.2015.1450520100110>.

Desvallées, A. and Mairesse, F. (eds) (2010) *Key concepts of museology*. Paris: Armand Colin.

Duedahl, P. and Hagstrup, M. C. (2023). *The island of the Deviants*. Gads Forlag.

DUOOVISION. (2024a). *Μουσείο Λαϊκής Τέχνης - Cyprus Folk Art Museum*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://matterport.com/discover/space/XtNbiPnecxq> [Ανακτήθηκε στις 22 Ιουλίου 2024].

DUOOVISION. (2024b). *Παττίχειο Ιστορικό Αρχείο και Κέντρο Μελετών - Pattichion Municipal Museum*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://matterport.com/discover/space/6W8zwpBvbtv> [Ανακτήθηκε στις 22 Ιουλίου 2024].

ECHOES. *ECHOES – geolocated audio tours & experiences*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://echoes.xyz/> [Ανακτήθηκε στις 23 Ιουλίου 2024].

EMST. (2024). EMST. *What if Women Ruled the World?* [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://www.emst.gr/en/category/exhibitions-en/what-if-women-ruled-the-world> [Ανακτήθηκε την 31η Αυγούστου 2024].

Endepohls-Ulpe, M. and Ostrouch-Kamińska, J. (Eds). (2019). *Gender - diversity - intersectionality: (new) perspectives in adult education*. Münster New York : Waxmann.

European Commission. (2012). Charter of Fundamental Rights of the European Union (2012/C 326/02). *Official Journal of the European Union*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: https://commission.europa.eu/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-rights-eu/eu-charter-fundamental-rights_en [Ανακτήθηκε στις 18 Ιουλίου 2024].

Exploration Children’s Museum. (2024). *Cabinets of Curiosities: the museums of our homes!* [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://www.exploration.gr/en/explore-at-home/cabinets-of-curiosities-31> [Ανακτήθηκε στις 27 Αυγούστου 2024].

Garlandini, A. (2021). Museums and Heritage in the digital age. The challenge of cultural change and technological innovation. *SCIRES-IT - SCientific REsearch and Information Technology*, 11 (1), pp.11–18. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.2423/i22394303v11n1p11.

Giaccardi, E. (Ed). (2012). *Heritage and social media: understanding heritage in a participatory culture*. 1st ed. New York, NY: Routledge.

Goskar, T. (2022a). Citizen Curators: Cultural Democracy in Action? *Museum Worlds*, 10 (1), pp.78–92. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.3167/armw.2022.100107.

Goskar, T. (2022b). Citizen Curators: How we created a curatorial community. *Curatorial Research Centre*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://curatorialresearch.com/curatorial-education/citizen-curators-how-we-created-a-curatorial-community/> [Ανακτήθηκε στις 24 Ιουλίου 2024].

Gröppel-Wegener, A. and Kidd, J. (2019). *Critical Encounters with Immersive Storytelling*. 1st ed. New York: Routledge. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.4324/9780429055409 [Ανακτήθηκε στις 16 Ιουλίου 2024].

Guide Denmark. (2024). *The Danish Welfare Museum - Svendborg Museum*. [Διαδικτυακά]. Available at: <https://www.visitsvendborg.com/svendborg/svendborg/danish-welfare-museum-svendborg-museum-gdk632423> [Ανακτήθηκε την 31η Αυγούστου 2024].

Gustafsson, C. and Ijla, A. (2016). Museums: An incubator for sustainable social development and environmental protection. *International Journal of Development and Sustainability*, 5 (9), pp.446–462.

Hall, K. and McGuire-Batson, N. (2023). Towards a Model of Community co-curation in the Caribbean: Community of Curatorial Practice at the Barbados Museum & Historical Society. *Culture Kaleidoscoop*, (1). [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.57031/culcal.v1i1.12134 [Ανακτήθηκε στις 10 Ιουλίου 2024].

Hein, H. S. (2000). *The Museum in Transition: A Philosophical Perspective*. Smithsonian Institution.

Hooper-Greenhill, E. (2007). *Museums and education: purpose, pedagogy, performance*, Museum meanings. London; New York : Routledge.

ICOM. (2011). *Art and Cultural Heritage Mediation: An alternative litigation resolution method adapted to art and cultural heritage fields*. In: 12 July 2011. Paris: International Council of Museums.

ICOM. (2020). *Gender mainstreaming in museums: ICOM's mission in the past three decades*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://icom.museum/en/news/gender-mainstreaming-icoms-mission-in-the-past-three-decades/> [Ανακτήθηκε την 31^η Αυγούστου 2024].

ICOM. (2021). *Museums, museum professionals and COVID-19: follow-up survey*. International Council of Museums. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://icom.museum/wp-content/uploads/2020/11/FINAL-EN-Follow-up-survey.pdf> [Ανακτήθηκε στις 26 Ιουλίου 2024].

ICOM. (2022). *Museum Definition*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/> [Ανακτήθηκε στις 11 Ιουλίου 2024].

Kameas, A. and Polymeropoulou, P. (2020). *The Future of Museum Professionals in the Digital Era*. Hellenic Open University Press. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <http://www.project-musa.eu/wp-content/uploads/2021/03/Mu.SA-e-book.pdf>.

Kasiola, A. and Metaxas, T. (2023). Studying COVID-19 Impacts on Culture: The Case of Public Museums in Greece. *Heritage*, 6 (6), pp.4671–4691. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.3390/heritage6060248.

Kelly, L. (2006). *Measuring the impact of museums on their communities: The role of the 21st century museum*.

Kyoto National Museum. (2020). *Social Sustainability Initiatives: Kyoto National Museum*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://www.kyohaku.go.jp/eng/about/sdgs/> [Ανακτήθηκε την 31 Αυγούστου 2024].

Labropoulou, E. (2023). *Parthenon fragments returned by the Vatican go on display in Greece*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://www.cnn.com/style/article/vatican-return-parthenon-greece-scli-intl/index.html> [Ανακτήθηκε στις 16 Ιουλίου 2024].

MAXXI. (2015). *MAXXI | Museo nazionale delle arti del XXI secolo*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://www.maxxi.art/en/> [Ανακτήθηκε την 31^η Αυγούστου 2024].

Meguid, O. A. W. A. (2005). The Nubia Museum's Role in the Community. *Museum International*, 57 (1–2), pp.67–72. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.1111/j.1468-0033.2005.00513.x.

Ministry of Tourism and Antiquities: Egypt. (n.d.). *Nubia Museum*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://egymonuments.gov.eg/en/museums/nubia-museum/> [Ανακτήθηκε την 31η Αυγούστου 2024].

Montegarden. (n.d.). *Møntergården - Museum om Odense og Fyn*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://montergarden.dk/> [Ανακτήθηκε την 31η Αυγούστου 2024].

Museum Association. (n.d.). *1. Public engagement & public benefit*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://www.museumsassociation.org/campaigns/ethics/code-of-ethics/1-public-engagement-public-benefit/#> [Ανακτήθηκε την 31η Αυγούστου 2024].

Museum Booster. (2021). *Museum innovation barometer 2021. Culture Action Europe*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://cultureactioneurope.org/knowledge/museum-innovation-barometer-2021/> [Ανακτήθηκε στις 25 Ιουλίου 2024].

Museum International. (2009). *Return of Cultural Objects: the Athens Conference*. In: 61. 61, no 1–2. 2009. UNESCO Publishing and Blackwell Publishing Ltd. pp.241–242. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000182992> [Ανακτήθηκε την 31η Αυγούστου 2024].

Mutibwa, D. H., Hess, A. and Jackson, T. (2020). Strokes of serendipity: Community co-curation and engagement with digital heritage. *Convergence*, 26 (1), SAGE Publications Ltd., pp.157–177. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.1177/1354856518772030.

Nagel, A., Oerke GbR, P. and Brambeer, R. (2023). *Guidelines: Developing Educational and Public Engagement in Museums*. NEMO-Network of European Museum Organisations, German Museums Association and German Association for Museum Education. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: https://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/Publications/NEMO_Working_Group_LEM_Publication_Developing_Education_and_Public_Engagement_in_Museums_05.2023.pdf.

NEMO. (2021). *Follow-up survey on the impact of COVID-19 pandemic on museums in Europe. Final Report*. Network of European Museum Organisations. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: https://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/NEMO_COVID19_FollowUpReport_11.1.2021.pdf.

NEMO. (2023). *NEMO Working Group Education, accessibility, inclusion in North Macedonia*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://www.ne-mo.org/news-events/article/nemo-working-group-got-to-learn-about-education-accessibility-inclusion-in-north-macedonia> [Ανακτήθηκε στις 26 Ιουλίου 2024].

Olivares, A. and Piatak, J. (2022). Exhibiting Inclusion: An Examination of Race, Ethnicity, and Museum Participation. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 33 (1), pp.121–133. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.1007/s11266-021-00322-0.

Oomen, J. and Aroyo, L. (2011). *Crowdsourcing in the cultural heritage domain: Opportunities and challenges*. In: 138. 29 June 2011. pp.138–149. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.1145/2103354.2103373.

Østhaug Møystad, M. (2020). The Stories Museums Tell. *Museological Review: What is a museum today?*, (24).

Pallud, J. (2017). Impact of interactive technologies on stimulating learning experiences in a museum. *Information & Management*, 54 (4), pp.465–478. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.1016/j.im.2016.10.004.

Paul Hamlyn Foundation. (n.d.). *Our Museum: Communities and Museums as Active Partners*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <http://ourmuseum.org.uk/about/> [Ανακτήθηκε την 31^η Αυγούστου 2024].

Panayot, N. (2023) ‘Gender diversity and inclusive representation as a means to decolonise museums’, *Gender & Development*, 31(2–3), pp. 495–514. Available at: <https://doi.org/10.1080/13552074.2023.2259204>.

POPULart Consortium. (2019). *POPULart: Community psychology through art*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <http://www.populart.eu/en-us/> [Ανακτήθηκε στις 23 Ιουλίου 2024].

Proctor, N. (2021). The Collection is Dead; Long Live the Collective: Rethinking the Role of Content and Collections in the Museum’s Purpose Post-pandemic. In: Shehade, M. and Stylianou-Lambert, T. (Eds). *Emerging Technologies and the Digital Transformation of Museums and Heritage Sites*. 1432. Cham: Springer International Publishing. pp.254–268. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.1007/978-3-030-83647-4_17 [Ανακτήθηκε στις 16 Ιουλίου 2024].

Reilly, E. (2019). *Co-Curation and Collaboration: A Case Study on the Effects of Co-Curation on Staff*. Master of Arts, Washington: University of Washington. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://digital.lib.washington.edu/server/api/core/bitstreams/3c50c132-ace2-417a-8085-cd71d1efdf32/content>.

Reilly, Hall, S. and Childs, A. (n.d.). *The Neurodiverse Museum: The principles for Museums and Neurodiversity*. The Neurodiverse Museum. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://theneurodiversemuseum.org.uk/> [Ανακτήθηκε στις 15 Ιουλίου 2024].

Rossig, W. and Jahn, L. D. (2019). *Participation in a Research Museum: Opportunities and Challenges: A case study from the Museum fur Naturkunde, Berlin*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://www.ecsite.eu/activities-and-services/news-and-publications/digital-spokes/issue-51#section=section-indepth&href=/feature/depth/participation-research-museum-opportunities-and-challenges> [Ανακτήθηκε την 31η Αυγούστου 2024].

Rozan, A. R. (2017). Audience Engagement: How Museums Learned to Love their Visitors. *Museum-ID*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://museum-id.com/audience-engagement-how-museums-learned-to-love-their-visitors-by-adam-rozan/> [Ανακτήθηκε την 31η Αυγούστου 2024].

Salgado, L. (2022). *Promoting the Inclusion of Europe's Migrants and Minorities in Arts and Culture*.

Salgado, L. and Patuzzi, L. (2022). *Promoting the Inclusion of Europe's Migrants and Minorities in Arts and Culture*. Brussels: Migration Policy Institute Europe.

Salonlahti, O. et al. (2022). Accessibility and diversity checklist for museums. *Culture for All Service, For Culture on Equal Terms and the Finish National Committee of ICOM*, 1. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: https://www.kulttuuriakaille.fi/doc/checklists/Accessibility_and_diversity_checklist_for_museums.pdf.

Shehade, M. and Stylianou-Lambert, T. (2020). Virtual Reality in Museums: Exploring the Experiences of Museum Professionals. *Applied Sciences*, 10 (11), p.4031. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.3390/app10114031.

Serota, N. (1996) *Experience or interpretation: the dilemma of museums of modern art*. New York: Thames and Hudson (The twenty-eighth of the Walter Neurath memorial lectures).

Shehade, M. and Stylianou-Lambert, T. (2023). *Museums and Technologies of Presence*. 1st ed. London: Routledge. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.4324/9781003334316 [Ανακτήθηκε στις 16 Ιουλίου 2024].

Simon, N. (2010). *The Participatory Museum*. Museum 2.0.

Sorensen, C. T. (n.d.). Apology to Those Placed in Special Care: AAU-Historian Helps Pave the Way. *Aalborg Universitet*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://www.aau.dk/apology-to-those-placed-in-special-care-aau-historian-helps-pave-the-way-n92157> [Ανακτήθηκε την 31η Αυγούστου 2024].

SPICE. (2023). *Digital technologies for citizen curation in museums: two case studies from the SPICE project*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://icom.museum/en/news/spice-project-digital-technologies/> [Ανακτήθηκε στις 24 Ιουλίου 2024].

SPICE Project. (2023). *SPICE: Citizen curation for cultural heritage*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://spice-h2020.eu/> [Ανακτήθηκε στις 2 Σεπτεμβρίου 2024].

Stoneman, A. et al. (2021). Uncomfortable Revelations: can citizen curation widen access to museums? *Museum Ireland*, 28, pp.64–71.

The Food Museum. (2023). *The Food Museum*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://food-museum.org.uk/> [Ανακτήθηκε την 31 Αυγούστου 2024].

The GLAMers. (2023). *The GLAMers Project*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://glamers.eu/> [Ανακτήθηκε στις 26 Αυγούστου 2024].

Toolis, E. E. (2018). *Museums as Sites of Social Change: Exploring Processes of Placemaking and Barriers to Access and Participation for Underrepresented Communities - ProQuest (no date)*. Available at: <https://www.proquest.com/open-view/2865850c061bad5973295cd6c163c4b9/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y> (Accessed: 26 August 2024).

Trunfio, M., Jung, T. and Campana, S. (2022). Mixed reality experiences in museums: Exploring the impact of functional elements of the devices on visitors' immersive experiences and post-experience behaviours. *Information & Management*, 59 (8), p.103698. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: doi:10.1016/j.im.2022.103698.

UNESCO. (2020). *Museums around the world in the face of COVID-19*. programme and meeting document, Paris, p.31. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373530.locale=en>.

UNESCO. (2022). *Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://ich.unesco.org/en/convention> [Ανακτήθηκε στις 16 Ιουλίου 2024].

UNESCO. (2024). *'Return & Restitution' Intergovernmental Committee | UNESCO*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://www.unesco.org/en/fight-illicit-trafficking/return-and-restitution> [Ανακτήθηκε την 31η Αυγούστου 2024].

United Nations. (n.d.). *United Nations Millennium Development Goals Beyond 2015*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://www.un.org/millenniumgoals/> [Ανακτήθηκε στις 16 Ιουλίου 2024].

Vrebos, H. et al. (2022). *The Storymapper: Exploring a Chain of Engagement for Participatory Storytelling and Placemaking - KU Leuven*. In: 2022. Leuven: European Network Qualitative Inquiry. pp.63–71. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: https://kuleuven.limo.libis.be/discovery/fulldisplay?docid=lirias3711609&context=Search-Webhook&vid=32KUL_KUL:Lirias&lang=en&search_scope=lirias_profile&adaptor=Search-Webhook&tab=LIRIAS&query=any,contains,LIRIAS3711609&offset=0 [Ανακτήθηκε στις 26 Αυγούστου 2024].

Yocco, V.S. et al. (2009) 'Measuring Public Value: An Instrument and an Art Museum Case Study', *Visitor Studies*, 12(2), pp. 152–163. Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1080/10645570903203448>.

Worall, P. (n.d.). *The Importance of Participatory Practice in Museums*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://mainlymuseums.com/post/832/the-importance-of-participatory-practice-in-museums/> [Ανακτήθηκε την 31η Αυγούστου 2024].

Βαρνακκίδου, Μ. and Ανδρέου, Κ. (2024). *Περιπατώ*. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://ri-alto.interticket.com/program/peripatomvarnakkidjoukandjreou-2657> [Ανακτήθηκε στις 23 Ιουλίου 2024].

Κοκκίνου, Β. (2021). *Μουσεία και προσβασιμότητα. Πολιτικές συμπερίληψης (inclusiveness) μεταναστών, ΑΜΕΑ και μη προνομιούχων κοινωνικά ομάδων σε δράσεις Ευρωπαϊκών μουσείων σύγχρονης τέχνης. Οι περιπτώσεις του μουσείου μοντέρνας τέχνης στο Βερολίνο (Berlinische Galerie) και του Εθνικού Μουσείου σύγχρονης τέχνης (ΕΜΣΤ) στην Αθήνα*. Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου. [Διαδικτυακά]. Διαθέσιμο στο: <https://kypseli.ouc.ac.cy/handle/11128/4973> [Ανακτήθηκε στις 27 Αυγούστου 2024].

Χουλιάρα, Ξ. (2021) Ψηφιακά μουσεία, διαχείριση και στρατηγικές επικοινωνίας. Μελέτη περίπτωσης.

Εξήλιξη

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

CITIZENS
IN POWER

VEST-
HIMMERLANDS
MUSEUM

Cyprus
University of
Technology

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

eeli

European
Education
& Learning
Institute